Lei 2,75

MERIDIANE

WILLIAM FAULKNER ★ VICTORIE

WILLIAM FAULKNER

VICTORIE

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

Meridiane

WILLIAM FAULKNER

VICTORIE

în românește de
MARGARETA STERIAN

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

William Faulkner
COLLECTED STORIES,
New York, 1950

Premiul Nobel pentru literatură pe anul 1949 conferit scriitorului american William Faulkner n-a făcut decît să confirme prețuirea de care se bucura încă cu mult înainte proza lui complexă, de mare intensitate epică.

William Faulkner (născut în 1897) nu s-a afirmat ca prozator decît după ce a încercat rînd pe rînd felurite profesii (a fost succesiv dulgher, zugrav, fermier, ziarist și salahor) și după ce a publicat în 1924 un volum de versuri (*The Marble Faun* — „Faunul de marmură") primit cu indiferență Primul său roman (*Soldier's Pay* — „Răsplata ostașului", 1926) precum și primele lui nuvele și schițe sînt inspirate de observațiile făcute pe viu în anii întîiului război mondial, la care a luat parte luptînd în Franța ca voluntar în aviația canadiană.

Și în etapele ulterioare ale creației sale, William Faulkner a continuat să mediteze asupra grozăviilor războiului. Intr-adevăr, această temă a revenit nu o dată ca motiv secundar în scrierile publicate între 1926

şi 1950, iar acum recent ea a trecut din nou pe planul întîi în ultimul său roman (*A Fable* — „O parabolă", 1954), care constituie în acelaşi timp un protest vehement împotriva războiului şi o predică fierbinte pentru pace.

Cît priveşte majoritatea romanelor şi culegerilor de nuvele publicate după 1926, care reprezintă grosul operei lui William Faulkner, ele se înlănţuiesc alcătuind un vast tablou al luptelor şi prefacerilor sociale care s-au desfăşurat în sudul Statelor Unite în intervalul 1920—1950 şi o variată galerie de tipuri din această perioadă, într-un cuvînt o adevărată epopee a Sudului. În aceste romane şi nuvele — printre care mai cunoscute sînt romanele: *Sartoris*, 1929, *Sanctuary* („Liman de scăpare"), 1931, *Light in August* („Lumină în August"), 1932, *Pylon*, 1935, şi culegere de nuvele *Dr. Martino and other Stories* („Dr. Martino şi alte nuvele"), 1934, şi *The Unvanquished* — („Neînvinşii") 1938 — autorul zugrăveşte pe de o parte sărăcia şi declinul vechilor familii de plantatori din Sud, în lupta cu negustorimea hrăpăreaţă şi lipsită de scrupule, iar pe de altă parte înfăţişează viaţa trudnică şi chinuită a păturilor sărace formate din albi, negri şi băştinaşi indieni. Urmărind destinul unui grup de familii de-a lungul mai multor generaţii şi avînd numeroase personaje comune, aceste romane şi nuvele se întregesc unele pe altele formînd mai multe cicluri (ciclul plantatorilor, cel al negustorimii, cel al fermierilor albi săraci etc.) şi constituind adevărate cronici ale familiilor aristocratice şi burgheze care apar şi reapar în paginile lor.

Ca unul care se trage dintr-o veche familie de proprietari scăpătaţi din Mississipi şi care s-a născut, a crescut şi trăieşte în partea locului, William Faulkner a pătruns adînc istoria, rînduielile şi moravurile Sudului şi de aceea a reuşit să facă o descriere realistă a proceselor sociale şi să ofere subtile caracterizări psihologice ale personajelor care-i populează scrierile.

În general proza lui W. Faulkner îmbină şi continuă cele două caracteristici tradiţionale ale literaturii americane: realismul şi umorul pionierilor (Harte, Twain) cu gustul exagerării efectelor împins pînă la limitele fantasticului (Hawthorne, Poe, Melville). Trebuie însă spus că alături de realismul şi umanismul autentic, exprimat în cele mai multe opere ale sale, alături de condamnarea discriminărilor rasiale (*Intruder in the Dust* — „Intîmplare ciudată", 1948) şi a războiului, în nuvelele şi romanele lui William Faulkner se strecoară cîteodată elemente mistice, iraţionale şi că unele dintre ele sînt umbrite de un pesimism dezolant şi de tendinţa de a înfăţişa figuri de posedaţi: cazuri patologice, crime şi perversiuni monstruoase.

*

Nuvela „Victorie", pe care o publicăm în fruntea acestui volum de traduceri din opera lui William Faulkner, scriitor necunoscut încă cititorilor romîni, face

parte din ciclul operelor inspirate de primul război mondial.

Cît priveşte celelalte nuvele incluse în volum ele aparţin diferitelor cicluri care zugrăvesc viaţa de ieri şi de azi în sudul Statelor Unite.

E. S. P. L. A.

VICTORIE

I

Cei care l-au văzut în dimineaţa aceea umedă coborînd din rapidul de Marsilia în Gare de Lyon au avut imaginea unui bărbat înalt, cu mersul cam ţeapăn, faţa bronzată, mustăţi răsucite la vîrf şi părul aproape alb. Luînd aminte la costumul de culoare închisă, bine croit, bastonul fin, ţinut cu distincţie şi valiza elegantă, şi-au zis: „Trebuie să fie vreun aristocrat englez, un militar din aristocraţie. Dar ce ochi ciudaţi are!" De altfel, de patru ani încoace în Europa erau mulţi oameni, bărbaţi şi femei, cu ochi ciudaţi.

L-au urmărit cu privirile depărtîndu-se de-a lungul peronului, cu mersul lui afectat, foarte studiat şi sigur în acelaşi timp. Era cu jumătate cap mai înalt decît francezii din jur şi avea ochii ficşi, adînciţi în orbite. Apoi, după ce se urcă într-un taxi, îl pierdură din vedere. Presu-

punînd că cineva s-ar mai fi gîndit la el, și-ar fi putut spune: „Ăsta desigur o să poată fi văzut prin birourile misiunilor străine, prin restaurantele de pe marile bulevarde sau în cupeu la Bois de Boulogne alături de vreo englezoaică elegantă". Atît și nimic mai mult.

Cei care l-au văzut coborînd din același taxi la Gare du Nord și-au zis: „Iată un aristocrat grăbit să se înapoieze acasă". Un hamal îi luă valiza și îi spuse bună ziua într-o englezească destul de corectă, adăugînd: „Domnul pleacă în Anglia?" dar primi ca răspuns doar o privire severă, britanică, la care de altfel fără îndoială că se aștepta. Apoi îl instală într-un compartiment de clasa întîi în rapidul de Calais. Atît. Nimic neobișnuit, nici chiar faptul că descinse la Amiens pentru a-și dezmorți picioarele. Aristocrații englezi obișnuiesc să facă asta. Abia la Rosières [1] călătorii îl priviră și întoarseră capul după el.

O mașină de piață îl hurducă de-a lungul unei străzi desfundate, printre ziduri surpate, fără uși și fără ferestre, ce se înălțau în amurg ca niște hîrburi. Din loc în loc, strada era străjuită de movile de cărămizi și moloz provenite din zidurile ruinate, în crăpăturile cărora creștea o vegetație sărăcăcioasă. Curțile erau devastate și pustii. Într-una din ele, un tanc părăsit, înclinat

[1] Localitate din nordul Franței, care a suferit grave distrugeri în timpul primului război mondial.

într-o parte, ruginea în mijlocul unei mări de bălării. Acesta era Rosières. Călătorul nostru nu se opri, orășelul era pustiu și nu exista nici o casă în care ar fi putut poposi.

Săltînd cu chiu cu vai mașina își croi în cele din urmă drum printre ruine. Apucă pe o stradă nepavată și plină de noroi care străbătea o așezare de case nou-nouțe din cărămidă, acoperite cu tablă ondulată și carton gudronat de fabricație americană, după care se opri în fața clădirii celei mai înalte. Nu avea nici curte, nici gard. Un zid de cărămidă cu o singură ușă și o singură fereastră, cu geamuri de proveniență americană, pe care se putea citi inscripția: *Restaurant*.

— Am ajuns, sir, spuse șoferul.

Călătorul coborî cu pardesiul, valiza și bastonul său elegant. Intră într-o sală destul de spațioasă, goală și rece, cu pereții proaspăt tencuiți. În încăpere se afla o masă de biliard la care jucau trei bărbați.

— *Bonjour, monsieur,* [1] spuse unul din ei, privindu-l peste umăr.

Noul-venit nu răspunse. Trecînd prin fața tejghelei de zinc nou-nouțe, străbătu sala îndreptîndu-se spre o ușă deschisă, lîngă care o femeie cam de vreo patruzeci de ani cosea. Ridicînd ochii de la lucrul ce-l ținea în poală, se uită la călător.

[1] Bună ziua, domnule (fr.).

— *Bonjour, madame*, zise el. *„Dormie, madame?“* [1]

Femeia îi aruncă o privire rapidă și liniștită.

— *C'est ça, monsieur*,[2] răspunse ea, ridicîndu-se.

— *„Dormie, madame?“* repetă el ridicînd puțin glasul.

Vîrfurile mustății și adînciturile de sub ochii cu privirea fixă dar sigură erau umezite de ploaie.

— *„Dormie, madame?“*

— *Bon, monsieur*, zise femeia. *Bon, bon.*

— *„Dor...“* reîncepu călătorul, dar cineva îl bătu pe umăr.

Era jucătorul de biliard care îl salutase la intrare.

— *Regardez, monsieur l'Anglais*, zise el. Apucă valiza călătorului cu o mînă și cu cealaltă arătă spre tavan: *La chambre.* [3]

Apoi îl atinse din nou pe umăr și culcîndu-și obrazul în palmă închise ochii și gesticulă iară arătînd spre tavan. Străbătu apoi încăperea îndreptîndu-se spre scara de lemn, fără balustradă. În drum luă un sfeșnic de pe tejghea. Sala cea mare precum și încăperea lîngă a cărei ușă ședea femeia erau luminate de cîte un bec fără abajur, ce atîrna din tavan. În pragul scării, aprinse lumînarea.

[1] Bună ziua, doamnă. Pot dormi aci, doamnă? (fr.).
[2] Desigur, domnule (fr.).
[3] Uitați-vă, domnule englez, camera (fr.).

Precedați de umbra lor tremurătoare, urcară scara ajungînd într-un coridor îngust, rece și umed ca un mormînt. Pereții nu erau încă uscați. Dușumeaua de brad încă nu era vopsită; simetric, de o parte și de alta a coridorului, luceau palid clanțe de metal ieftin. Aerul închis apăsa ca o mînă grea flacăra lumînării. Pătrunseră într-o odaie mai rece decît coridorul, care mirosea și ea a tencuială; aici aerul era închis și rece, aproape palpabil. Îți venea să crezi că între acești pereți fără viață atmosfera se închega ca gelatina mîncărurilor ce se prepară la minut din prafuri. Odaia era mobilată cu un scrin, un scaun și o masă de toaletă. Ligheanul, cana de apă și găleata de tablă zmălțuită erau de fabricație americană. Cînd pipăi așternutul, călătorul simți că cearșafurile erau dintr-un material aspru ca pînza de sac, care i se lipea de mînă în aerul jilav în care, la pîlpîirile lumînării, se vedeau aburii răsuflării celor doi bărbați.

Hangiul puse sfeșnicul pe scrin.

— *Diner, monsieur?* [1] întrebă el.

De sus, de la înălțimea staturii sale neobișnuite, călătorul, îmbrăcat în haine bine croite și cu aerul său nefiresc, îi aruncă o privire nedumerită. Vîrfurile mustății pomădate scînteiau ca

[1] Doriți să luați cina, domnule? (fr.).

două baionete în miniatură deasupra cravatei în carouri, ale cărei culori erau acelea ale unui regiment scoțian, dar acest lucru hangiul n-avea de unde să-l știe.

— *Manger?* [1] strigă el, căutînd să-și ilustreze întrebarea printr-o mișcare energică a fălcilor. — *Manger?* urlă el iară, arătînd în jos, spre dușumea, cu un gest pe care umbra îl repetă schimonosindu-l.

— Da, strigă la rîndu-i călătorul, deși între ei distanța nu era mai mare de un metru. Da! Da!

Hangiul dădu din cap energic, arătă cu degetul spre dușumea, apoi spre ușă, mai repetă o dată gestul afirmativ și ieși.

Coborî la parter, în bucătărie. Găsi femeia în fața mașinii de gătit.

— Vrea să mănînce, îi spuse hangiul.

— Știam, zise femeia.

— Ce crezi, ăștia mai stau vreodată și pe acasă? întrebă hangiul. Sînt fericit că nu fac parte din neamul ăsta ursit să trăiască într-o țară atît de mică încît nu-și poate adăposti toată populația.

— O fi venit să vadă războiul, își dădu cu părerea femeia.

— Fără îndoială, zise hangiul. Numai c-ar fi trebuit să vină acu patru ani. Atunci era nevoie să vină englezii să vadă războiul.

---

[1] Mîncare? (fr.).

— Era prea bătrîn ca să vină atunci, răspunse femeia. N-ai văzut? are părul alb.

— Atunci mai bine să fi rămas și acum acasă, că doar n-a întinerit.

— Poate a venit să vadă mormîntul lui fiu-său.

— Ăsta? întîmpină hangiul. Ce vorbești, scîndura asta să fi avut un fiu?

— Poate ai dreptate, încuviință femeia. Dar la urma urmei, treaba lui. Singurul lucru care ne interesează e dacă are cu ce plăti.

— Adevărat, așa e. În meseria noastră nu poți să-ți alegi vînatul.

— De jupuit însă, poți să-l jupoi după plac, preciză femeia.

— Strașnic! exclamă bărbatul. Strașnic, asta e bună: jupuială! Ar merita să-i povestim și englezului nostru.

— Da? Mai bine să bage de seamă singur, la plecare!

— Să mori de rîs, hohoti hangiul. Asta e și mai bună. Să mori de rîs. Ah, mor de rîs!

— Termină, șopti femeia. Iată-l, vine.

Se auzeau pașii fermi ai călătorului, apoi acesta se ivi în ușă. În lumina slabă a camerei largi, fața lui întunecată, încadrată de păr alb, semăna cu negativul unei fotografii.

Masa era pusă pentru două persoane. În dreptul fiecărui tacîm, o cană de vin roșu. Englezul tocmai se așeza la masă cînd își făcu apariția și

celălalt oaspe și veni să ia loc în fața lui. Era un bărbat scund, cu fața vicleană care la prima vedere părea că n-are gene de loc. După ce își vîrî colțul șervetului în deschizătura vestei, apucă polonicul — castronul cu supă era la mijloc între ei — și-l oferi comeseanului său.

— *Faites-moi l'honneur, monsieur,*[1] spuse el.

Inclinîndu-se ceremonios, englezul acceptă polonicul. Bărbatul cel scund înălță capacul castronului.

— Venit vizitați locuri care am repurtat victoria? începu el vorba, servindu-se la rîndul său.

Celălalt îl privi fără a scoate un cuvînt.

— Domnule englez, aveți mult prieteni căzut prin împrejurimi?

— Nu vorbesc franțuzește, spuse celălalt între două linguri de supă.

Bărbatul cel scund nici nu gustase încă din supă. Ținea lingura în aer, deasupra farfuriei.

— Ce plăcere pentru mine! Eu vorbești engleza. Sînt elvețian. Eu vorbești toate limbile.

Celălalt nu dădu nici un răspuns. Mînca cu băgare de seamă, fără grabă.

— Venit, desigur, pelerinaj la morminte viteji compatrioți ai vostru. Ai poate fiul vostru aici?

— Nu, răspunse celălalt, fără a se întrerupe.

— Nu? elvețianul sfîrși supa și puse farfuria deoparte. Bău puțin vin. Apoi continuă: Ce dureri

[1] Făceți-mi cinstea, domnule (fr.).

pentru cine are copil aici! Dar acum este terminat. Nu-i așa?

Din nou englezul nu-i răspunse — nici măcar nu-l privi. Cu vîrfurile mustăților răsucite în sus, cu ochii duși, cu fața imobilă, părea că privește în gol.

— Și eu suferit. Toți suferit. Dar eu spun mie: Ce vrei? război așa este.

Celălalt nu-i răspunse nici de astă dată. Mînca liniștit, fără grabă, iar cînd isprăvi de mîncat se ridică și părăsi încăperea. Aprinse lumînarea. Cînd trecu prin fața tejghelei, hangiul, care sta rezemat în coate la tejghea alături de un individ îmbrăcat într-o scurtă vînătorească de catifea, ridică paharul și îi spuse:

— *„Au bon dormir, monsieur!"*[1].

Călătorul se întoarse către hangiu. Flacăra lumînării îi scotea în evidență imobilitatea trăsăturilor feței și mustața răsucită, ochii rămîneau însă în umbră.

— Poftim? întrebă. Ah, da, da! apoi se îndreptă spre scară, în timp ce privirile celor doi bărbați rezemați de tejghea îl urmăreau cum se depărta țeapăn.

Din clipa in care trenul plecase din Arras, cele două femei nu-și dezlipiseră nici o clipă ochii de la cel de al treilea călător din compartiment. Era

[1] La buna dormire, domnule! (fr.); hangiul este ironic, imită franceza stricată a călătorului.

un vagon de clasa a III-a, căci alte vagoane nu circulau pe traseu. Şedeau pe bancă cu basmale pe cap, cu mîinile lor mari de ţărance împreunate deasupra coşurilor pe care le ţineau în poală, uitîndu-se la omul din faţa lor.

Aşezat pe banca de lemn afumată şi soioasă, privea pe fereastră. Părul îi era alb, faţa uscată şi bronzată; avea mustăţi cu vîrfurile răsucite, purta un costum cu croială străină şi se sprijinea într-un baston elegant.

La început îl priviseră numai cu coada ochiului, gata să-şi întoarcă privirile de la el. Întrucît părea că nici nu le băgase în seamă, femeile începură să şuşotească între ele, cu mîna la gură. Părîndu-li-se că nu aude nimic, începură pe dată să vorbească mai tare şi să cerceteze cu ochii lor vioi, iuţi şi plini de curiozitate chipul acesta ciudat, uşor aplecat pe baston, care privea pe fereastra cu geamuri murdare afară, unde nu era nimic altceva de văzut decît, uneori, cîte un drum desfundat sau trunchiul vreunui copac retezat ivindu-se din mijlocul micilor parcele cultivate, care înconjurau fără sens nişte moviliţe purtînd inscripţii cu vopsea roşie, locuri pustii, înţelenite deasupra ruinelor ascunse sub ele. Apoi trenul îşi încetini mersul trecînd printre şiruri de stive de cărămizi şi se opri în dreptul unei căsuţe de tablă ondulată pe care sta scris, cu litere mari, numele unei staţii. Femeile îl văzură aplecîndu-se înainte.

— Uitaţi-vă la buzele lui, zise una. Silabiseşte

numele staţiei. Ce v-am spus? Asta e. Fi-său o fi fost ucis prin partea locului.

— Mulţi fii o mai fi avut, sări cealaltă. De la Arras încoace, citeşte toate numele. Ah, ah! Ăsta să aibă copil? Un sloi de gheaţă ca ăsta?

— Totuşi, au şi ăştia copii.

— De-asta beau whisky. Altminteri...

— Aşa e. Englezilor ăstora nu le e gîndul decît la bani şi la mîncare.

Femeile coborîră. Trenul porni mai departe. Alţi ţărani cu picioarele pline de glod, purtînd coşniţe cu păsări vii sau tăiate, luară loc în compartiment. La rîndul lor, priviră cu atenţie fiinţa aceea ţeapănă, nemişcată, care stătea aplecată la fereastră, în timp ce trenul străbătea cîmpiile devastate, trecînd prin faţa staţiilor din cărămidă sau tablă ondulată ce se înălţau printre mormanele de ruine. La rîndul lor priviră la omul care mişca din buze, citind numele staţiilor.

— Să vadă şi el ce-i războiul, parcă nici n-a auzit pînă azi de război, comentau ţăranii. Ce-i pasă? priveşte şi pe urmă se întoarce acasă. Doar războiul nu s-a purtat pe pămîntul lui.

— Şi nici în casa lui, adăugă o femeie.

II

Sub ploaie, batalionul stă în repaus. De două zile e în refacere: echipamentul a fost reînnoit şi curăţat, iar efectivul a fost completat. Cu docili-

latea nătîngă a unei turme de oi, oamenii stau cu arma la picior, în ploaia torențială, avînd în față sergentul-major, de pe care apa curge rîuri.

După cîteva clipe, în ușa postului de comandă, situat peste drum de platoul unde batalionul așteaptă inspecția, își face apariția colonelul. Se oprește un moment în prag încheindu-și pelerina, apoi, însoțit de doi adjutanți, pășind cu băgare de seamă prin noroi cu cizmele sale lustruite, se îndreaptă spre batalion.

— Drepți ! răcnește sergentul-major.

Un clinchet străbate batalionul, un zgomot unic, surd, scurt.

Sergentul-major se întoarce într-un călcîi, face un pas spre ofițeri și salută cu biciușca sub braț. Cu un gest rigid, colonelul duce cravașa la cozorocul chipiului.

— Pe loc repaus, ordonă colonelul.

Alt clinchet, la unison, apoi destindere. Urmați de sergentul-major, ofițerii ajung în fața primului pluton. Sergentul primului pluton face un pas înainte și salută. Colonelul pășește înainte fără a răspunde la salut. Sergentul se încolonează în urma sergentului-major și toți cinci trec prin fața companiei, scrutînd fiecare chipurile rigide ale ostașilor care privesc fix, drept înainte. Compània întîi.

Sergentul salută spatele colonelului, se întoarce la locul lui în fața plutonului și stă în poziție de drepți. Sergentul companiei a doua face

un pas înainte, salută, fără ca cineva să-l ia în seamă, se încolonează la rîndul lui în urma sergentului-major, apoi se trece la inspecția companiei a doua. Apa curge de pe pelerina colonelului pe cizmele lui lustruite. Noroiul urcă tot mai sus pe cizme, ajungînd la carîmbi, pe care se preling șuvoaie de apă.

Compania a treia. Colonelul se oprește în fața unui ostaș. Pelerina îi stă umflată ca o cocoașă pe spate în locul în care șiroiește apa ce se scurge de pe chipiu ; colonelul arată ca o pasăre sălbatică înfoiată. Ceilalți doi ofițeri, sergentul-major și sergentul se opresc și ei și fiecare inspectează cu priviri severe ostașul pe care îl are în față. Cei cinci ostași privesc drept înainte, țepeni, fără să clipească, cu fețele împietrite, cu ochii ficși.

— Sergent, întreabă colonelul încruntat, soldatul acesta s-a bărbierit azi ?

— Ordonați, sir ? exclamă nedumerit sergentul cu glas sonor.

— Sergent, repetă sergentul-major, soldatul acesta s-a bărbierit azi ?

Toți cinci privesc acum țintă la soldatul cu pricina, a cărui privire fixă străbate parcă dincolo de ei, ca și cum ei nici n-ar exista.

— Să ieși din rînd cînd raportezi, îi ordonă sergentul-major.

Soldatul, care nu rostise nici un cuvînt, face un pas înainte, stropind cu noroi cizmele colonelului.

— Cum te cheamă? întrebă colonelul.
— Matricolul 024186, Gray, răspunde vioi soldatul.
Batalionul stă neclintit şi priveşte drept înainte.
— Sir! se răsteşte sergentul-major.
— Sir... adaugă soldatul.
— Te-ai bărbierit azi-dimineaţă?
— Nu, sir.
— De ce?
— Nu mă bărbieresc, sir.
— De ce?
— Încă n-am vîrsta.
— Sir! tună sergentul-major.
— Sir... adaugă soldatul.
— N-ai vîrsta... Vocea colonelului se pierde, are aerul să fie furios, de pe cozorocul chipiului apa curge şiroaie. Apoi spune: Sergent, sancţionează-l.
Şi continuă inspecţia.
Batalionul priveşte ţintă înainte. După o clipă reapar colonelul, cei doi ofiţeri şi sergentul-major, încolonaţi unul după altul. Sergentul-major se opreşte la locul lui şi-l salută pe colonel. Colonelul salută iar, ducînd cravaşa la cozoroc, şi se îndreaptă repede spre uşa postului de comandă, pe care-şi făcuse apariţia, urmat de cei doi ofiţeri.
Sergentul-major se întoarce cu faţa către batalion.

— Dreeepţi! urlă el.
O zvîcnire abia perceptibilă străbate rîndurile, urmată de un clinchet scurt, înăbuşit. Sergentul-major nu mai ţine la subsuoară biciuşca. Acum se sprijină pe ea; ca ofiţerii. Cîteva clipe priveşte rîndul întîi al batalionului, aliniat pe platou. În cele din urmă strigă:
— Sergent Cunninghame!
— Ordonaţi, sir!
— Ai notat numele soldatului?
Urmează un scurt moment de tăcere. Apoi sergentul întreabă:
— Al cărui soldat, sir?
— Al soldatului acela! mormăie sergentul-major.
Batalionul stă nemişcat în poziţie de drepţi. Ploaia măruntă cerne fără zgomot peste băltoacele de noroi, parcă n-ar mai avea vlagă nici să cadă mai cu putere, nici să se oprească.
— Soldatul care nu se bărbiereşte!
— Soldatul Gray, sir, precizează sergentul.
— Gray! Ieşi din front! Vino-ncoace!
Soldatul Gray iese din front fără grabă, trece cu pas şovăielnic în faţa batalionului. Kiltul[1] lui de culoare închisă, udat de ploaie, îi atîrnă pe trup ca o pătură muiată în apă. Se opreşte în faţa sergentului-major.

[1] Fustanelă de stofă cadrilată, face parte din portul naţional scoţian şi din uniforma unităţilor militare scoţiene.

— De ce nu te-ai bărbierit azi-dimineață ?
— Nu mă bărbieresc pentru că sînt prea tînăr.
— Sir ! adaugă sergentul-major.
Gray privește fix undeva peste umărul sergentului-major.
— Se spune „Sir“, ori de cîte ori te adresezi unui subofițer, îl muștruluiește sergentul-major.
Gray privește neclintit peste umărul subofițerului. Sub boneta fără cozoroc, chipul lui este atît de nepăsător la ploaia de gheață care îl biciuiește, încît parcă ar fi de piatră. Sergentul-major ridică glasul.
— Sergent Cunninghame !
— Ordonați, sir !
— Sancționează-l și pentru insubordonare.
— Am înțeles, sir.
Sergentul-major îl mai măsoară o dată pe Gray :
— O să am grijă să te mute în batalionul disciplinar. Treci în front !
Fără a se grăbi, Gray face la stînga-mprejur și se întoarce în front. Sergentul-major îl urmărește cu privirea, apoi ridică din nou glasul :
— Sergent Cunninghame !
— Ordonați, sir !
— N-ai notat numele soldatului, cînd ți s-a spus. Dacă se mai repetă, ai să fii pedepsit.
— Am înțeles, sir !
— Rupeți rîndurile ! ordonă sergentul-major.

— Dar de ce naiba nu te-ai ras ? îl întreabă sergentul pe Gray.
Se aflau iar în cantonament, un grajd cu pereți de piatră dărăpănați, în care nu pătrundea nici o rază de lumină, și stăteau jos pe paiele ude în jurul unui mangal care fumega în aerul îmbibat de mirosul înțepător al amoniacului.
— Nu știai c-azi-dimineață avem inspecție ?
— Sînt încă prea tînăr ca să mă rad.
— Nu ți-ai dat seama că oricum o să te vadă colonelul ?
— Sînt încă prea tînăr ca să mă rad, repetă Gray nepăsător și încăpățînat.

III

— Sînt peste două sute de ani, zise Matthew Gray, de cînd, afară de duminică, n-a fost zi de la Dumnezeu în care n-au urcat în susul fluviului Clyde sau n-au ieșit prin Firth of Clyde[1] vase ale căror nituri să nu fi fost bătute de vreun Gray.
Cu capul înclinat, privi pe deasupra ochelarilor cu ramă de oțel la tînărul Alec.
— Și nu pregetăm să lucrăm cu ciocanul și cu ferăstrăul nici în zile de sărbătoare, iar dacă s-ar putea încheia un vas într-o singură zi,

[1] Estuarul fluviului Clyde.

atunci noi, ăștia din familia Gray, am face-o desigur și pe-asta, adăugă el plin de o mîndrie sălbatică. Și iată că acum, ajuns la vîrsta cînd ai putea merge și tu la șantier cu noi ca să-ți iei locul între oameni și să ți se încredințeze și ție ciocanul și ferăstrăul, cînd ai putea să lucrezi cot la cot cu noi...

— Taci, Matthew, interveni bătrînul Alec. Băiatul știe să țină ferăstrăul tot atît de bine ca noi și poate să bată într-o zi tot atîtea nituri ca mine și ca tine.

Fără a lua în seamă spusele tatălui său, Matthew continuă să vorbească liniștit și măsurat, privindu-și fiul cel mare pe deasupra ramei de oțel a ochelarilor:

— Cot la cot cu John Wesley, care e cu doi ani mai tînăr, cu micul Matthew, care e cu zece ani mai tînăr, cu bunicu-tău, care, vezi bine, în curînd are să îmbătrînească de tot...

— Ia mai taci, Matthew! interveni din nou bătrînul Alec. N-am decît șaizeci și opt de ani. Nu cumva ți-ai băgat în cap să sperii băiatul că pînă are să se întoarcă de la Londra are să mă găsească la azilul de bătrîni? Pînă în Crăciun, se termină totul.

— Fie că se termină pînă în Crăciun sau ba, reluă Matthew, un Gray, un constructor de vapoare, n-are ce căuta în acest război purtat de englezi.

— Ia mai taci și tu, se supără bătrînul Alec.

Se ridică, se duse la dulapul din peretele de lîngă vatră și se întoarse cu o casetă de lemn înnegrită și lustruită de vreme, cu colțare de fier și cu o enormă broască pe care și un copil ar fi putut-o deschide cu un ac de păr. Scoase din buzunar o cheie aproape tot atît de mare ca și broasca. Deschise caseta și scoase cu băgare de seamă o cutiuță mică îmbrăcată în catifea, al cărei capac îl ridică. Înăuntru, pe pernița de mătase, era o decorație, o cruce de bronz cu o panglică roșu închis: Crucea Victoria[1].

— Eu am rămas aici și am lansat mai departe vase pe Clyde, pe cînd unchiul tău Simon a luptat pentru regină primind drept răsplată bucățica asta de bronz. Și nu-mi amintesc să se fi plîns vreodată cineva. Iar dacă are să fie nevoie, am să continui și de aici înainte să construiesc vase, în timp ce Alec al nostru are să se ducă și el s-o servească un pic pe regină. Lasă băiatul să plece.

Așeză decorația la loc în caseta de lemn, pe care o încuie cu cheia.

— N-o să-i strice băiatului o leacă de război. Dacă aș avea anii lui sau chiar ai tăi, m-aș duce și eu. Alec, băiete, ascultă: întreabă tu acolo dacă nu primesc un om zdravăn de șaizeci și opt de ani și plec cu tine lăsînd bătrînii ca Matthew să se descurce cum or ști! Hai, Matthew, nu te mai pune în calea băiatului. N-au luptat oare cei

[1] Ordin militar englez pentru acte de bravură, instituit de regina Victoria în 1896.

din familia Gray pentru regină ori de cîte ori a fost nevoie?

Alec se duse să se înroleze. Și, într-o bună zi, îmbrăcat în straie de sărbătoare, ducînd cu el într-o legăturică o pîine de casă și o Biblie, coborî devale. Această zi fu ultima zi de lucru a bătrînului Alec, căci în dimineața aceea Matthew coborî singur la șantier lăsîndu-l pe bătrînul Alec acasă. Și de atunci, în zilele frumoase și cîteodată și pe vreme rea, bătrînul sta pe scaun afară pe prispă, învelit cu o pătură, și privea cînd spre miazăzi, cînd spre răsărit, strigîndu-și din cînd în cînd nora, care trebăluia în casă, ca să-i spună:

— Ascultă, auzi cum bat tunurile?

— N-aud nimic, îi răspundea noru-sa. E marea care vuiește la Kinkeadbight! Acum, hai înăuntru că se supără Matthew.

— Taci! Crezi că s-ar putea ca un Gray să tragă cu tunul undeva pe lume și eu să nu-l aud?

Scurtă vreme după ce se înrolase, primiră o scrisoare de la Alec în care spunea că viața soldatului englez nu seamănă de loc cu viața dulgherilor navali de pe malurile fluviului Clyde și că în curînd avea să le scrie din nou. Trimitea scrisori cam o dată pe lună. Le mai scrise într-un rînd că milităria nu-i totuna cu construcțiile navale și că pe acolo plouă necontenit. Apoi, vreme de șapte luni nu mai primiră nici o veste de la dînsul. Totuși, regulat, tatăl și mama con-

tinuară să-i scrie. Îi scriau în prima luni din fiecare lună o scrisoare care era aproape aidoma cu cea precedentă, aidoma cu cele douăsprezece scrisori precedente.

„Sîntem sănătoși. Vasele ies din șantierele de pe Clyde mai repede de cît sînt ei în stare să le scufunde. Biblia o mai ai?"

Aceste cuvinte erau scrise de mînă greoaie și aspră a tatălui său. Urmau apoi și cîteva cuvinte scrise de mîna mamei:

„Ești sănătos? duci lipsă de ceva? Jessie și cu mine îți împletim niște ciorapi pe care ți-i vom trimite în curînd. Alec, Alec!"

Aceasta a fost singura scrisoare care îi ajunse în cele șapte luni petrecute la batalionul disciplinar. O trimisese după el fostul său comandant, căci Alec nu scrisese acasă nimic despre schimbarea ivită în existența lui. Le răspunse părinților stînd pe vine în noroi, în mijlocul tovarășilor lui de suferință, cu vestonul căptușit cu hîrtie de ziar, cu capul și picioarele înfășurate în zdrențe rupte dintr-o cuvertură peticită.

„Sînt sănătos. Biblia este întreagă. (Nu le mărturisi că tovarășii lui își răsuceau țigarete din foile Bibliei și că de mult fumaseră și Plîngerile lui Eremia.) Plouă într-una. Salutări bunicului, lui Jessie, lui Matthew și lui John Wesley."

Și apoi, după executarea pedepsei în batalionul disciplinar, se întoarse la compania lui, în plutonul său.

Aici găsi figuri necunoscute și i se înmînă o scrisoare de acasă:

„Sîntem sănătoși. Lansăm mereu vase noi pe Clyde. Ai o nouă surioară. Mama e sănătoasă."

Împături scrisoarea și o puse bine.

— Văd mulți oameni noi în batalionul nostru, îi spuse sergentului. Avem probabil și alt sergent-major?

— Nu, răspunse sergentul, e tot ăla. Îl privi pe Gray cu luare-aminte, cercetător și deodată i se lumină fața: Azi te-ai ras! exclamă el.

— Da. Am mai crescut, acum pot să mă rad.

Era seară și chiar în noaptea aceea batalionul urma să plece la Arras pentru a intra în linia întîi. De aceea se așeză și le răspunse îndată părinților:

„Sînt sănătos. Salutări bunicului, lui Jessie, lui Matthew, lui John Wesley și micuței."

— Bună ziua! bună ziua!

Cu genunchii înveliți cu o pătură, cu capul înfofolit, generalul se apleacă afară din automobil și făcîndu-le semn cu mîna înmănușată se adresează voios soldaților care se bălăcesc în noroiul șoselei ce duce spre Bapaume și coboară în șanț ca să facă loc mașinii.

— E vioi bătrînelul! spune careva.

— Ofițerimea... mormăie altul și începe să înjure, lunecînd în șanț, unde clisa îi ajunge pînă la genunchi, apoi încearcă să urce îndărăt taluzul pînă la șosea.

— Ei și ce-i? sare un al treilea. Parcă ofițerii nu luptă și ei?

— Luptă? Apoi, de ce nu merg și ei în partea aia? întreabă altul. Frontul e în partea aia, ei încotro merg? În direcția opusă.

Pluton după pluton coboară în șanț, oamenii își trag anevoie bocancii din noroiul cleios pentru ca, ocolind automobilul care s-a oprit, să ajungă iar pe șosea.

— Așa mi-a spus, chiar așa: „Nemții au un tun nou care bate pînă la Paris", mi-a spus și eu i-am răspuns: „Asta nu-i nimic. Mai au și altul care o să facă praf tot statul nostru major."

— Bună ziua, bună ziua!

Generalul continuă să-și agite mîna înmănușată, adresîndu-se voios coloanei de soldați care coboară în șanț și apoi se cațără înapoi pe șosea.

Au ajuns în tranșee. N-au tras nici un foc pînă nu le-a șuierat la ureche primul glonte. Gray e al treilea. Cît s-au tîrît de la o pîlnie de obuz la alta, a izbutit să se țină aproape de sergentul-major și de ofițerul comandant. La lumina primului foc de armă vede spărtura în rețeaua de sîrmă ghimpată spre care îi conduce comandantul, sclipirile șterse, reci ale sîrmei, în locurile în care schijele au îndepărtat noroiul și rugina, iar pe fondul acesta vede desprinzîndu-se silueta înaltă a sergentului-major, care face un salt. În clipa aceea, dintr-o săritură, Gray se avîntă cu arma în cum-

pănire în încăierarea din tranșeea care răsună de țipete, horcăieli și bufnituri grele.

Acum rachetele se aprind cu zecile. La lumina lor palidă Gray îl zărește pe sergentul-major, care aruncă metodic grenadă după grenadă în șanțul de comunicație alăturat. Trecînd pe lîngă ofițerul-comandant, care, încovoiat, se sprijină de bancheta de tir, Gray aleargă să-l ajungă. Dar sergentul-major a și dispărut după colțul galeriei, Gray îl urmărește, îl ajunge din urmă. Ridicînd foaia de cort cu o mînă, cu cealaltă sergentul-major lansează o grenadă în adăpostul vecin, cum ai arunca o coajă de portocală pe ferestruica unei pivnițe.

Se aprinde o rachetă, sergentul-major se întoarce și întreabă :

— Tu ești, Gray ?

Grenada explodează cu un zgomot surd. Sergentul-major tocmai a băgat mîna în sacul ce-i atîrna de gît, ca să scoată o altă grenadă. Baioneta lui Gray i se înfige în beregată. E un bărbat înalt, corpolent. Cade pe spate, apucînd cu amîndouă mîinile patul puștii, care îi este împlîntată în gît și îl trage pe Gray după el. Dinții îi strălucesc. Gray n-a dat drumul armei. Caută să scuture de pe baionetă trupul străpuns, așa cum ai scutura un guzgan de pe bățul unei umbrele.

În cele din urmă smulge afară baioneta. Sergentul-major cade la pămînt. Gray apucă celălalt

capăt al armei și izbește fața sergentului cu patul puștii, dar pămîntul afînat al tranșeei cedează. Gray își rotește iute privirea în jur, zărește o scîndură pe jumătate cufundată în noroi ; o trage afară, o împinge sub capul sergentului-major și reîncepe să-l toace cu patul puștii. Dindărăt, din tranșeea vecină, ofițerul-comandant strigă :

— Sergent-major, dă semnalul de retragere !

IV

Ordinul de zi spunea că în cursul unui atac de noapte, după scoaterea din luptă a ofițerului-comandant și după ce toți subofițerii și gradații și-au găsit moartea, soldatul Gray, unul din cei patru supraviețuitori, a luat comanda expediției (care avea drept scop o incursiune rapidă pentru capturarea de prizonieri) și a ținut un punct de sprijin în tranșeele inamice pînă ce, primind ajutoare, poziția a fost consolidată. Ofițerul-comandant povestise că, îndată după ce ordonase oamenilor să-l lase pe loc și să se salveze fiecare cum o putea, se trezise cu Gray, care răsărise ca din pămînt cu o mitralieră germană, și că, în timp ce trei camarazi s-au apucat să înjghebeze o baricadă, Gray îi smulsese pistolul de semnalizare și trăsese o rachetă colorată cerînd ajutor. Totul s-a petrecut cu asemenea repeziciune încît aju-

torul a sosit mai înainte ca inamicul să fi contraatacat sau să fi putut dezlănțui foc de baraj.

Este îndoielnic că familia lui Gray a aflat de această citare prin ordin de zi. În orice caz, cuprinsul scrisorilor primite din partea familiei tot timpul cît a zăcut în spital rămase neschimbat: „Sîntem sănătoși. Construim mereu alte vapoare, pe care le lansăm pe Clyde."

Cîteva luni nu primiră nici o veste de la el. Cînd fu iar în stare să șadă, le scrise din Londra următoarea scrisoare:

„Am fost rănit, dar acum merg spre bine. Am primit o panglică la fel cu cea din cutioară, numai că nu e roșie toată. Am fost vizitați de regină. Salutări bunicului, lui Jessie, lui Matthew, lui John Wesley și mititicăi."

Răspunsul fu scris într-o vineri: „Mama e bucuroasă că-ți merge mai bine. Bunicul s-a prăpădit. Pe mititica o cheamă Elizabeth. Sîntem sănătoși. Mama îți trimite salutări."

Nu le răspunse decît după trei luni, cînd era din nou iarnă: „Rana s-a închis. Urmez o școală de ofițeri. Salutări lui Jessie, Matthew, John Wesley și Elizabeth."

Scrisoarea asta îi dădu mult de gîndit lui Matthew Gray, atît de mult încît întîrzie cu răspunsul o săptămînă. Nu răspunse de cît în prima zi a celei de-a doua săptămîni a lunii. Chibzuise cu luare-aminte ce să-i spună și așteptase ca toți ai casei să se culce înainte să se aștearnă pe scris.

Scrisoarea fu atît de lungă, sau îi trebui lui atît de mult timp ca s-o scrie, încît nevastă-sa veni în cămașă să vadă ce se întîmplase.

— Du-te de te culcă, îi spuse. Vin și eu numaidecît. Am ceva de spus băiatului.

În cele din urmă, după ce lăsă tocul din mînă, se rezemă de spătarul scaunului și reciti scrisoarea lungă care era scrisă curat, fără pete sau ștersături:

„...decorația ta... la asta te împinge trufia și setea de glorie deșartă. Este trufie și glorie deșartă a căuta să ajungi ofițer. Nu te lepăda de ai tăi. Nu te-ai născut gentleman, ești scoțian și constructor de vapoare. Dacă ar trăi bunicul, ar fi cel dintîi care ți-ar spune acest lucru... Ne bucurăm că ți s-a închis rana. Mama îți trimite salutări."

Trimise acasă decorația și o fotografie în uniforma lui cea nouă cu epoleți, fireturi și manșete galonate. Primăvara, cînd pe cîmpiile de sfeclă și varză, răscolite de proiectile, înfloriră macii, se întoarse în Flandra. Cînd căpăta o permisie și-o petrecea la Londra într-un cămin de odihnă pentru ofițeri, fără a-și înștiința familia că are concediu.

Biblia o mai avea. Da peste ea cîteodată cînd cotrobăia printre lucrurile sale și o deschidea la pagina aceea cu colțurile rupte la care ajunsese în ajunul cotiturii ce se întîmplase în viața sa.

„...și o voce spuse: Scoală-te, Petre, junghie..."

Ordonanța îl observa cînd, îngîndurat și absent, ofițerul acesta provenit din trupă, omul ăsta posac și singuratic, al cărui chip nu-i trăda vîrsta și mai ales nu-i trăda tinerețea, frunzărea Biblia. „Parc-ar fi general. Ai zice că-e comandantul suprem în persoană", își zicea în gînd ordonanța, uitîndu-se cum scria la masa lui pe care domnea ordinea, cum scria încet, silitor, mișcînd limba în gură ca un copil care face exerciții de caligrafie: „Sînt sănătos. N-a mai plouat de două săptămîni. Salutări lui Jessie, Matthew, John Wesley și Elizabeth."

Batalionul se înapoiase de pe front de patru zile. Pierduse comandantul, doi dintre căpitani și majoritatea ofițerilor subalterni, astfel că acum singurul căpitan care supraviețuise comanda batalionul, iar comanda companiilor fusese preluată de doi ofițeri subalterni și un sergent. Acum se făcea reorganizarea, căci mîine batalionul urma să intre din nou în foc. De aceea, azi compania „K" s-a aliniat pentru inspecție, iar locotenentul Gray, care ține loc de căpitan, trece încet prin fața frontului.

Inspectează soldații unul cîte unul, fără grabă, cu luare-aminte, sergentul îl urmează. Se oprește în fața unui ostaș.

— Unde-ți sînt uneltele de tranșee? îl întrebă.

— Explozia... începe soldatul.

Apoi, brusc, tace și privește fix înainte.

— Ți le-a smuls explozia din raniță? îl ajută ofițerul. Cînd? Ai luat parte la vreo luptă în ultimele patru zile?

Soldatul privește fix înainte, peste drum, spre ulița amorțită. Comandantul se depărtează.

— Sergent, să-i aplici sancțiuni.

Trece la plutonul al doilea și apoi la al treilea. Se oprește iar. Măsoară un soldat din cap pînă-n picioare.

— Cum te numești?

— Matricolul 010801, MacLean, sir!

— Din efectivul de întărire?

— Din efectivul de întărire, domnule căpitan.

Ofițerul își continuă inspecția.

— Sergent, să-i aplici sancțiuni, are arma murdară.

Soarele stă să apună. Satul se profilează negru în lumina asfințitului. Rîul scînteiază oglindind văpaia soarelui. Podul de peste rîu e ca un arc negru pe care trece încet o coloană de soldați ce pare un cortegiu de siluete decupate din hîrtie neagră. Detașamentul se ghemuiește în șanțul din coasta șoselei, în timp ce comandantul și sergentul privesc cu luare-aminte peste parapet.

— Deslușești ceva? întreabă încet comandantul.

— Sînt nemți, sir, șoptește sergentul, îi recunosc după căști.

Coloana a trecut podul. Ofițerul și sergentul se tîrăsc îndărăt în șanțul în care soldații stau ghemuiți; unul dintre ei are capul bandajat.

— Aveți grijă de ăsta să-și țină gura, le ordonă ofițerul.

Apoi își conduce detașamentul de-a lungul șanțului către marginea satului. Pînă să ajungă acolo, soarele a scăpătat. Soldații se așază în tăcere lîngă un gard de zid cu rănitul în mijlocul lor. Comandantul și sergentul se depărtează pe brînci pentru a recunoaște terenul. Peste vreo cinci minute se întorc.

— Baioneta la armă, le ordonă în șoaptă sergentul. Și acum, tăcere.

Un soldat șoptește:

— Să rămîn aici cu rănitul?

— Nu, nu-i nevoie. Îl luăm cu noi... Înainte!

Oamenii se strecoară în tăcere de-a lungul gardului în urma comandantului. Gardul face unghi drept cu ulița care duce la capul podului. Comandantul ridică mîna. Se opresc locului și-l urmăresc cum, pitit după zid, iscodește împrejurimile. Sînt chiar în fața podului. Pe pod și pe uliță nu-i nici țipenie. Tăcut, satul visează în amurg. Mai încolo, colbul stîrnit de coloana în retragere plutește în văzduhul trandafiriu.

Apoi se aude un zgomot, un ordin scurt, răgușit. La vreo zece metri înapoia unui zid dărîmat, cam de înălțimea unui om, peste drum de pod, patru soldați stau împrejurul unei mitraliere. Comandantul ridică iar mîna. Mîinile soldaților se încleștează pe puști; pe pavajul de piatră răsună pași grei de bocanci țintuiți. Se aude un țipăt de uimire care amuțește brusc, apoi lovituri surde, gîfîit sacadat, înjurături; dar nici un foc.

Soldatul cu capul bandajat începe să rîdă zgomotos, cineva îi închide însă gura cu palma, care-i miroase a aramă. Luîndu-se după comandant, soldații urcă pe prispă, sparg ușa casei, tîrăsc mitraliera și cele patru cadavre înăuntru. Urcă mitraliera la etaj și o instalează la o fereastră care domină capul de pod. Soarele coboară mereu, umbre lungi, nemișcate se aștern peste sat și pe rîu.

Soldatul cu capul bandajat mormăie neîncetat.

Pe șosea apare altă coloană; soldații înaintează în ordine, fără șovăire, cu căștile lor negre. Trec podul, străbat satul. Din ariergardă se desprinde un detașament care se împarte în trei grupuri. Două din ele au mitraliere și se postează de ambele părți ale șoselei. Primul se instalează lîngă zidul în dreptul căruia capturaseră prima mitralieră. Cea de a treia grupă se înapoiază la pod cu unelte de pionier și explozi-

bile. Din cei nouăsprezece soldaţi ai săi, sergentul alege şase, care coboară scara în tăcere. Comandantul rămîne lîngă mitralieră, la fereastră.

Iar năvală, luptă, bufnituri. De la fereastră, comandantul vede servanţii mitralierei de peste drum întorcînd capul. Ţeava mitralierei sale zvîcneşte, începe să ţăcănească şi le trimite o ploaie de gloanţe, apoi imediat întoarce mitraliera asupra grupului de lîngă pod. Priveşte soldaţii care aleargă care încotro ca un stol de prepeliţe, căutînd adăpost în dosul zidului celui mai apropiat. Nu-i slăbeşte, continuă să tragă după ei ; se prăbuşesc punctînd cu trupurile lor negre, nemişcate, şoseaua albă. Apoi îşi concentrează focul asupra mitralierei de peste drum. Dar deodată mitraliera lui tace, a isprăvit muniţia.

Atunci dă un ordin. Cu excepţia rănitului, oamenii care au rămas cu el năvălesc jos pe scări : parte se năpustesc asupra mitralierei de lîngă zid şi o tîrăsc în cerdac, parte se avîntă peste şosea spre a doua mitralieră. Străbătuseră jumătatea distanţei, cînd deodată mitraliera duşmană începe să ţăcăne. Ca un singur om se aruncă cu toţii la pămînt. Kilt-urile se răsfrîng în cădere, descoperindu-le pulpele albe. Focul se concentrează acum asupra intrării casei, unde cîţiva oameni se trudesc să tragă mitraliera capturată de sub cadavrele prăbuşite peste ea. În clipa în care comandantul se apleacă din nou peste ţeava mitralierei sale, o pală de praf se ridică din stînga pervazului, şi nu ştiu ce loveşte mitraliera, care sună metalic. Simte o arsură care-i parcurge braţul, coastele, şi apoi alt norişor de praf izbucneşte din dreapta ferestrei. Trage din nou în mitraliera de peste drum, care acum amuţeşte. Dar încă multă vreme după ce a amuţit, el continuă să tragă în mormanul încîlcit, prăbuşit în jurul mitralierei.

Pămîntul întunecat muşcă din marginea soarelui. Strada toată e cufundată în umbră ; o ultimă rază de soare pătrunde orizontal în încăpere şi apoi dispare. În penumbră, în spatele comandantului, rănitul rîde, apoi rîsul se transformă într-un mormăit calm, satisfăcut.

Puţin înainte de căderea nopţii altă coloană trece podul. Mai e încă destulă lumină ca să se vadă că soldaţii poartă uniformă kaki şi au căşti plate. Pesemne însă că nu mai era nimeni care să-i vadă căci patrula, atunci cînd a urcat la etaj, l-a găsit pe comandant sprijinit de fereastră, lîngă mitraliera care se răcise, şi a crezut că e mort.

De astă dată însă, Matthew Gray află despre citarea fiului său pe ordin de zi. Cineva a tăiat-o din gazetă şi i-a trimis-o, iar Matthew, la rîndu-i, o trimite fiului său la spital, însoţită de o scrisoare :

„De vreme ce ţi-a fost scris să mergi la război, sîntem bucuroşi că te-ai distins. Mama so-

cotește că ți-ai făcut datoria și că e timp să te întorci acasă. Femeile însă nu prea înțeleg lucrurile astea. În ce mă privește, cred că ar fi timpul să înceteze luptele. La ce bun? Lefurile s-au mărit, dar toate se scumpesc și nu profită decît speculanții. Cînd bătăliile nu mai aduc nici un folos măcar poporului care le cîștigă, înseamnă că e timp ca să se pună capăt războiului."

V

În patul vecin și mai tîrziu în șezlongul de alături, pe veranda cea lungă cu geamuri mari, se odihnea un alt locotenent. Stătea adesea de vorbă. Sau mai exact locotenentul vorbea, și Gray asculta. Vorbea despre pace, despre ce avea de gînd să facă după război, vorbea ca și cum războiul ar fi fost pe sfîrșite și totul ar fi trebuit să se isprăvească pînă în Crăciun.

— De Crăciun, susținea însă Gray, o să fim iar în tranșee.

— Gazații? Gazații nu vor mai fi trimiși pe front. Trebuie întîi să se vindece.

— O să ne vindecăm.

— Nu la timp. Pînă la Crăciun se isprăvește totul. Nu poate dura încă un an. Nu mă crezi? Cîteodată mi se pare că ai vrea să te întorci pe front. Dar ai să vezi, se termină pînă în Crăciun și o șterg. Plec în Canada. Pentru noi n-are să mai fie nimic de făcut în Anglia.

Își privi camaradul care, cu fața suptă, scofîlcită, cu părul aproape complet alb, sta lungit, cu ochii închiși, și se încălzea la razele soarelui de toamnă.

— Te sfătuiesc să vii cu mine. Să plecăm împreună.

— Îți dau întîlnire la Givenchy în ziua de Crăciun, spuse Gray.

Dar nu s-au întîlnit. La 11 noiembrie [1], Gray mai era în spital și asculta zvonul clopotelor. În ziua de Crăciun tot în spital era și primi o scrisoare de acasă.

„Acum ai să poți veni acasă. A sunat ceasul. Acum mai mult ca oricînd o să avem nevoie de vapoare. Acum, că și-au potolit trufia și setea de glorie deșartă, s-a isprăvit."

Medicul militar îl salută voios.

— Ei drăcie, cum asta? Ne-am împotmolit aici. Cunosc un colțișor în Devon unde ai putea asculta cîntecul privighetorii tot anul.

Lipi urechea de pieptul lui Gray și ascultă.

— Fleac; un murmur ușor, o nimica toată. Nici un motiv de îngrijorare. Dar trebuie să te ții departe de război. Murmurul ăsta are să te pună la adăpost, n-au să te mai ia rîndul viitor.

Așteptă ca Gray să rîdă, însă Gray nu rîse.

[1] 11 noiembrie 1918, data încheierii armistițiului în primul război mondial.

— Hai, ce dracu, de astă dată s-a terminat de-a binelea! Semnează, te rog, aici. Așa.

Gray semnă.

— Să sperăm că vom uita toate grozăviile astea la fel de repede cum s-au abătut asupra noastră. Eu îți urez noroc... Ii întinse mîna zîmbindu-i cu zîmbetul său profesional, antiseptic. Curaj, căpitane, și noroc bun.

Intr-o dimineață pe la șapte, coborînd devale, Matthew Gray zări un bărbat, un bărbat înalt cu fața palidă, bolnăvicioasă, îmbrăcat orășenește și purtînd baston. Se opri locului.

— Alec... rosti el, Alec!

Iși strînseră mîna.

— Nu te-am... Era să nu te... își privi fiul, îi privi părul alb și mustața răsucită. Acum ai două decorații de păstrat în cutioară, așa mi-ai scris.

Apoi, deși era șapte dimineața, Matthew o porni înapoi spre casă.

— Să mergem la mama.

In clipa aceea Alec cel de altădată renăscu. Poate că nu se depărtase chiar atît cît crezuse; această înapoiere neașteptată îi părea o prăbușire gata să se dezlănțuie într-o clipită.

— Să mergem la șantier, tată!

Matthew mergea însă înainte, hotărît, purtînd pe braț coșulețul de mîncare.

— Să mai aștepte, zise el. Intîi mergem să te vadă mama.

Maică-sa îl întîmpină la ușă. In dosul ei îl zări pe micul Matthew, care devenise un adevărat bărbat, pe John Wesley și pe Elizabeth, pe care n-o văzuse niciodată.

— Nu ți-ai pus uniforma ca să vii acasă? observă Matthew.

— Nu, răspunse Alec. Nu, nu mi-am...

— Mamei i-ar fi făcut plăcere să te vadă în straie militare.

— Nu, protestă maică-sa. Nu! Nicidecum!

— Ei aș, Annie, făcu taică-său. Acum este căpitan și are două decorații de pus în casetă. Modestia n-are nici un rost. S-a dovedit viteaz. Dar de fapt n-are importanță, adevărata uniformă a unui Gray este salopeta și ciocanul.

— Da, tată, aprobă Alec, care descoperise încă de mult că nimeni n-are curaj dar că oricine poate ajunge erou din întîmplare, așa cum pe stradă oricine poate să nimerească din greșeală într-o gură de canal deschisă.

Seara, așteptă ca maică-sa și frații săi să se culce pentru a-i spune lui taică-său:

— Mă întorc în Anglia. Mi s-a făgăduit de lucru acolo.

— Da-a, spuse taică-su tărăgănat. La Bristol, nu? Și acolo se construiesc vapoare.

Lampa ardea împrumutînd ceva din slaba ei

strălucire capacului negru, lustruit, al casetei bunicului. Vîntul șuiera pe la ferestre și alunga norii, iar cerul devenise ca o cupolă întunecată. Casa, colina și promontoriul se profilau pe fondul sumbru.

— Are să fie vreme rea noaptea asta, zise tatăl.

— S-ar putea să mă apuc și de altceva, reluă Alec. Am prieteni în Anglia.

Taică-său își scoase ochelarii cu ramă de oțel.

— Prieteni, ai zis ? Camarazi din război, ofițeri de bună seamă ?

— Da, tată.

— E bine să ai prieteni, să stai seara în fața căminului și să vorbești cu ei, dar afară de asta... numai cei care ne iubesc pot suporta cusururile noastre. Trebuie să iubești mult de tot pe cineva, Alec, ca să-i rabzi toate slăbiciunile.

— Nu sînt prieteni d-ăștia, sînt... apoi tăcu. Nu-l privi pe taică-său.

Cu degetul cel mare Matthew își freca încet rama ochelarilor. Se auzea vîntul șuierînd.

— Dacă n-are să meargă, am să mă întorc la șantier.

Tatăl îl privi îngîndurat continuînd să frece încetișor rama ochelarilor.

— Munca constructorilor navali este altceva, Alec. Trebuie să fii cu frica lui Dumnezeu și trebuie să lucrezi așa fel, ca și cum lemnăria pe care o rînduiești ar fi pentru propria ta corabie...

Făcu o mișcare. Să vedem ce spune... Sfînta Scriptură.

Își puse ochelarii. Pe masă era o Biblie grea cu închizători de aramă. O deschise. Cuvintele parcă se ridicau din pagină și-i săreau în ochi. Citi cu glas tare:

— „...și căpitani cu miile și zecile de mii..." E vorba despre trufie.

Se întoarse spre Alec, aplecînd capul ca să-l privească peste ochelari.

— Așadar, pleci la Londra ?

— Da, tată, răspunse Alec.

VI

Slujba făgăduită îl aștepta. O slujbă într-un birou. Își și tipărise cărți de vizită : „Căpitanul A. Gray, V. C., D.S.M." [1] și îndată ce se înapoie la Londra se înscrise în asociația ofițerilor, dînd obolul său pentru văduvele și orfanii de război.

Se mută într-un cartier curat și se ducea și se întorcea pe jos de la birou, avînd totdeauna un teanc de cărți de vizită în buzunar. Purta mustățile cănite și cu vîrfurile răsucite, umbla îmbrăcat sobru și corect și niciodată fără un baston pe care îl ținea cu naturalețe și distincție. Pe drum dădea de pomană orbilor și invalizilor

[1] Ordine militare engleze.

înșirați pe Piccadilly, interesîndu-se de fiecare din ce regiment făcuse parte. O dată pe lună scria acasă: „Sînt sănătos. Salutări lui Jessie, lui Matthew, lui John Wesley și lui Elizabeth."

În cursul anului acela, Jessie se mărită. Drept dar de nuntă îi trimise niște obiecte de argint. Se văzu nevoit din această cauză să se restrîngă întrucîtva și să ridice o parte din banii pe care îi pusese deoparte. Nu economisea ca să aibă la bătrînețe, nu, avea prea mare încredere în Imperiul Britanic pentru una ca asta, se dăruise Imperiului fără nici o rezervă, ca o femeie, ca o soție. Strîngea bani să aibă în ziua cînd i s-ar ivi prilejul să facă o călătorie pe continent pentru a vizita ruinile vieții sale pierdute și regăsite.

Prilejul se ivi trei ani mai tîrziu. Tocmai avea intenția să solicite un concediu, cînd directorul îi acordă unul. Plecă în Franța luînd cu sine o singură valiză; dar nu se duse direct în Flandra. Petrecu o săptămînă pe Riviera, trăind ca un gentleman și risipind banii ca un gentleman, singur-singurel, fără a lega relații cu nici o ființă în acest centru al cocotelor din întreaga Europă.

Iată din ce pricină cei care l-au văzut coborînd la Paris din expresul ce venea de pe Riviera în dimineața aceea și-au zis: „Trebuie să fie un aristocrat bogat". De aceea, la fel au crezut și călătorii din vagoanele de a treia ale trenurilor

locale, văzîndu-l cum sta nemișcat, sprijinit în baston, și silabisea numele stațiilor scrise pe căsuțele de tablă ondulată, risipite ici-colo pe cîmpiile răscolite de obuze, care de trei ani zăceau pașnice sub șirul nesfîrșit al zilelor cenușii, fără sens.

La înapoierea la Londra află ceea ce ar fi trebuit să descopere încă înainte de plecare, anume că fusese concediat.

— Știți, vremurile sînt... îi spuse directorul, adresîndu-i-se protocolar, spunîndu-i solemn „căpitane Gray".

Economiile se topiră cu încetul. Cu ultimii bani cumpără o rochie de mătase neagră pentru maică-sa și scrise acasă scrisoarea obișnuită:

„Sînt sănătos. Salutări lui Matthew, lui John Wesley și Elizabethei."

Îi vizită pe rînd pe toți cunoscuții săi, foști ofițeri cu care servise cîndva în aceeași unitate. Unul dintrînșii, cu care avusese relații înainte, îl primi într-o încăpere confortabilă și bine încălzită și îi oferi un whisky.

— Va să zică n-ai slujbă acum? Ce ghinion...! Apropo, ia spune, îți aduci aminte de Whiteby? Era comandant de companie în regimentul... Bun băiat. N-avea însă pe nimeni. S-a sinucis săptămîna trecută. Grele vremuri!

— S-a sinucis? Adevărat? Da, îmi aduc aminte de el. Săracul, n-a avut noroc.

— Da, n-a avut noroc. Bun băiat.

Nu mai da pomană orbilor și invalizilor de pe Piccadilly. Păstra fiecare penny ca să-și cumpere ziarele:

„Se caută muncitori."

„Se caută zidari."

„Se caută șoferi. (Nu se cere certificatul militar.)"

„Vînzători (numai pînă la 21 de ani)."

„Se caută dulgheri navali."

Și în cele din urmă:

„Se caută domn de bună condiție, cu relații, ca însoțitor pentru vizitatori din provincie. Temporar."

Obținu acest post. Îmbrăcat cu costumul său bine tăiat, cu mustățile cănite, arătă unor vizitatori din Birmingham și Leeds bogățiile și luxul West-End-ului.

Dar asta n-a durat mult.

„Muncitori necalificați."

„Dulgheri."

„Zugravi."

Iarna n-a durat nici ea mult. Cînd veni primăvara porni prin Surrey, cu mustața cănită și cu hainele proaspăt călcate, să plaseze enciclopedii pe bază de comision.

Vîndu tot, tot ce poseda, afară de hainele de pe el și cedă apartamentul.

Nu-i mai rămăseseră decît bastonul, mustața cănită și cărțile de vizită.

În mijlocul peisajului dulce, mereu verde și prietenos pe care-l oferă Surrey-ul, o căsuță retrasă, într-o grădiniță retrasă. În grădiniță un om între două vîrste, în veston, sapă un strat de flori.

— Bună ziua, sir. Permiteți-mi să...

Omul în veston înălță capul.

— Prin partea cealaltă, prin curte, nu știți drumul? P-aici nu se poate.

Ocoli grădina. Găsi o portiță albă, proaspăt vopsită, pe care e bătută o plăcuță emailată cu inscripția:

INTRAREA INTERZISA

Pentru

Negustori ambulanți și cerșetori

Deschise portița, intră și bătu la ușa curățică acoperită cu viță sălbatică.

— Bună ziua, miss. Aș dori să vorbesc cu...

— Pleacă de-aici. Ce? N-ai văzut placa de la portiță?

— Dar eu nu sînt...

— Cară-te, îți spun; de nu, chem stăpînul.

În toamnă se înapoie la Londra. De ce? Nici el n-ar fi știut să spună de ce. Cred că nici nu se găsesc cuvinte în stare să descrie impulsul acela; era poate instinctul care-l trăgea îndărăt, să fie acolo de ziua armistițiului și să nu scape acea grandioasă manifestație, apoteoza vieții

sale, care era din nou în declin. În orice caz, a participat la manifestaţie luînd poziţia de drepţi în front, cu mustăţile răsucite, ţinînd bastonul strîns subsuoară cu cotul braţului stîng. Jur-împrejur, rînduri, rînduri, ostaşii din garda călare cu platoşele lor de alamă pe cai cu coama rotată, grenadierii din garda regală în tunicile lor roşii, clerul în odăjdii şi regele, apărătorul credinţei, purtînd o redingotă neagră, simplă. A stat aşa două minute ascultînd glasul deznădejdii.

Mai avea încă treizeci de şilingi şi îşi comandă o nouă serie de cărţi de vizită: Căpitanul A. Gray, V.C., D.S.M.

O zi înşelătoare şi palidă, copil debil al primăverii, născut prematur, cu săptămîni înainte de vreme. În lumina anemică a soarelui, clădirile se înalţă pierzîndu-se în ceaţa trandafiriu-aurie. Femeile umblă cu buchetele de violete prinse pe hainele de blană şi parcă înfloresc şi ele în atmosfera înşelătoare care te îmbată.

Mai cu seamă femeile îl privesc pe omul acela care stă rezemat de zidul unei case la colţul străzii. Un bărbat uscăţiv, cu părul alb, cu vîrfurile mustăţii răsucite, purtînd o cravată zdrenţuită şi decolorată în gulerul de celuloid. E îmbrăcat într-un costum bine croit, care e ros pînă la urzeală, dar care, se vedea bine, fusese călcat cu grijă chiar în ajun. Stă rezemat de zid, cu ochii

închişi şi ţine în mîna întinsă o pălărie deformată.

Rămase acolo vreme îndelungată, pînă cînd cineva îl bătu pe umăr. Era un poliţist.

— Circulaţi, sir. E interzis.

În pălărie găsi şase monede de un penny şi trei de jumătăţi de penny. Işi cumpără un săpun şi ceva de mîncare.

Veni iar aniversarea armistiţiului. Din nou a stat cu bastonul la subsuoară înconjurat ca de un zid de uniforme strălucitoare, în mijlocul mulţimii tăcute a oamenilor resemnaţi, împietriţi, între care unii erau jerpeliţi de-a binelea, iar alţii mai luptau să-şi ascundă mizeria. În privirea lui însă nu mai puteai citi acea resemnare amestecată cu o licărire de nădejde a cerşetorului, ci mai degrabă o înverşunare amară, dar discretă, ca ecoul rîsului surd al cocoşaţilor.

Un foc sărac arde înăbuşit pe pavajul în pantă. La lumina lui şovăitoare se zăreşte zidul cenuşiu al cheiului şi arcul de piatră al podului. Jos, la marginea cheiului, fluviul nevăzut se izbeşte de pietre, clipocind.

În jurul focului, cinci oameni. Unul din ei are capul acoperit, stă culcat şi pare că doarme, ceilalţi fumează şi vorbesc. Unul şade cu trunchiul drept, rezemat de un zid şi sprijinindu-se în palme: e orb. În poziţia asta doarme şi spune că îi e frică să stea culcat.

— Ce nevoie ai să vezi, ca să stai culcat? Doar și așa poți să simți că ești culcat.

— Mi s-ar putea întîmpla ceva, răspunse orbul.

— Ce să ți se întîmple? Crezi că are să-ți arunce careva o bombă? N-ar strica o bombă pe tine, nici să știe că ți-ar putea reda vederea cu asta.

— Or fi stricat ei odată o bombă pe el, se amestecă altul în vorbă.

— Eh! De ne-ar alinia o dată pe toți și ar trage cu tunurile în noi.

— Așa și-a pierdut vederea? Explozia unei bombe?

— Da. La Mons. Era motociclist, ștafetă. Ia povestește-le cum a fost.

Orbul ridică puțin capul. Apoi rămîne nemișcat. Vorbește otova, fără viață.

— Avea o mică cicatrice la încheietura mîinii. Așa știam care e. Ca să zic așa, eu îi făcusem semnul. Intr-una din zile răscoleam prin prăvălie. Găsisem un motor vechi și voiam să-l montăm pe bicicletă ca să...

— Ce spune? întrebă al patrulea. Despre ce vorbește?

— Ssst! îl oprește primul. Mai încet... Povestește despre prietena lui. Avea și el un atelier de reparat biciclete pe Brighton Road și urmau să se căsătorească. (Vorbește cu voce scăzută, surdă, mai surdă decît vocea uniformă și monotonă a orbului.) S-au fotografiat împreună chiar în ziua cînd s-a înrolat și a îmbrăcat uniforma pentru întîia oară. Purta totdeauna fotografia asta la el, pînă cînd într-o zi a pierdut-o. A fost aproape nebun de supărare. În cele din urmă am găsit o bucată de carton cam de mărimea fotografiei. Ține-ți fotografia, băiete, i-am spus, și vezi să n-o mai pierzi. De atunci, nu se mai desparte de bucățica aia de carton. Așteaptă, are să ți-o arate îndată. Fă-te că nu știi nimic.

— Bine. Am să mă prefac că nu știu nimic.

Între timp orbul își urma povestirea:

— I-am rugat pe cei de la spital să-i scrie o scrisoare și într-adevăr a venit. Vocea-i era puțin schimbată, dar mie îmi păreau toate schimbate de cînd... Totuși recunoscusem cicatricea... Am recunoscut-o imediat după cicatrice. Ședeam unul lîngă altul, mînă în mînă, și puteam simți cicatricea de pe partea dinăuntru a încheieturii mîinii stîngi. Uneori și la cinematograf, ținîndu-ne de mînă, îi mîngîiam cicatricea și parcă...

— La cinematograf? întrebă al patrulea. Ce căuta la cinematograf?

— Da, îl lămuri în șoaptă celălalt, îl ducea la cinematograf, la comedii, ca să poată auzi oamenii rîzînd...

Orbul povestește mai departe:

— Și-mi spune că cinematograful îi obosește ochii și că de aceea are să mă lase singur în sală pînă se termină filmul și apoi vine să mă ia.

Bine, i-am spus, sînt de acord. A doua zi la fel... A treia zi însă i-am spus că nu merg nici eu la cinematograf, să nu ieșim, să rămînem la spital. Nu mi-a răspuns și a rămas multă vreme fără a rosti nici un cuvînt. Îi auzeam doar respirația. Apoi mi-a spus: „Bine, să stăm aici". După asta n-am mai mers la cinematograf cu ea. Și în fiecare seară stăteam mînă în mînă și din cînd în cînd îi mîngîiam cicatricea. La spital nu era voie să vorbești tare, așa că vorbeam pe șoptite. Însă cea mai mare parte a timpului tăceam. Ne mulțumeam să ne ținem de mînă. Așa a trecut o săptămînă; număram zilele. Era în cea de a opta seară. Ședeam mînă în mînă și din cînd în cînd îi mîngîiam cicatricea. Deodată își trase brusc mîna. O auzii ridicîndu-se. „Ascultă, spuse ea. Asta nu poate continua. Odată și odată tot trebuie să afli." Dar eu i-am spus: „Nu vreau să știu decît un singur lucru: cum te cheamă?" Mi-a spus numele ei. Era una din infirmierele din spital. Și atunci, pe loc, ea m-a întrebat...

— Ce? întrebă cel de al patrulea. Ce spune?

— N-ai înțeles? îi șoptește cel dintîi. Era una din infirmierele spitalului. Prietena lui o ștersese cu un altul și o lăsase pe infirmieră să-l țină de mînă, crezînd că o să se prindă.

— Dar cum de a băgat de seamă? întrebă iară al patrulea.

— Ascultă!

— „Cum adică, tu ai știut tot timpul? Chiar de la început?" Da, i-am răspuns, din cauza cicatricei. Nu e la aceeași mînă. Dumneata o ai la mîna dreaptă. Și acum două seri, i-am ridicat puțin o margine cu unghia. Ce e de fapt, un plasture? Orbul stă nemișcat, proptit cu spatele de zid, cu capul ușor înclinat, cu mîinile nemișcate pe pavaj. Așa mi-am dat seama din pricina cicatricei. Au crezut că mă pot păcăli deși chiar eu îi făcusem rana aceea la mînă.

Cel care stă culcat lîngă foc înalță capul.

— Ssst! Iată-l, vine.

— Cine vine? întreabă orbul. Rondul?

Nimeni nu-i răspunde. De după zid apare un bărbat înalt cu baston. Afară de orb toți tac chitic privind omul uscățiv și înalt care se apropie.

— Cine e, băieți? întreabă el. Ei, băieți?

Lunganul trece pe lîngă ei, pe lîngă foc, fără să le arunce măcar o singură privire. Merge înainte.

— Acu să vezi, spune în șoaptă cel de al doilea.

Orbul se apleacă sprijinindu-se în mîini ca și cum ar vrea să se ridice.

— La ce vă uitați? Ce vedeți?

Nu-i răspunde nimeni. Îl urmăresc pe furiș pe noul-venit cum se dezbracă, apoi o siluetă albă, ca de strigoi, se strecoară prin întuneric, coboară spre fluviu și se spală împroșcîndu-se cu apa murdară și înghețată a fluviului, apoi se apro-

pie de foc. Repede, întorc capul cu toții, cu excepția orbului, care continuă să stea aplecat înainte, sprijinit în palme ca și cum ar vrea să se ridice, cu fața-i cenușie îndreptată în direcția zgomotelor, a foșnetelor pe care le aude, precum și a unuia dintre oamenii așezați lîngă foc.

— Pietrele sînt fierbinți, sir, spune cel de lîngă foc. Le-am pus eu la încălzit.

— Mulțumesc, răspunde necunoscutul.

Ca și mai înainte, parcă nici nu-și dă seama de existența celorlalți, așa că ei se întorc și îl urmăresc în tăcere cum își întinde hainele prăpădite pe una din pietrele fierbinți și o trage din foc pe cealaltă cu care le calcă. În timp ce se îmbracă, cel care-i vorbise adineauri coboară la fluviu și aduce săpunul cu care se spălase necunoscutul. Ceilalți continuă a-l observa și văd cum își trece degetele pe săpun și își răsucește extremitățile mustăților pînă stau ca niște ace.

— Încă nițeluș cea din stînga, sir, spune omul care-i ține săpunul.

Lunganul își trece iar degetele pe săpun și își răsucește iar mustața stîngă, în timp ce omul îl privește ținîndu-și capul dat ușor pe spate, aidoma, ca siluetă și îmbrăcăminte, unei momii.

— E bine acum ? întreabă lunganul.

— Bine, sir, răspunde momîia.

Dispare în întuneric și revine fără bucata de săpun, aducînd în schimb pălăria și bastonul. Necunoscutul le ia. Caută în buzunar o monedă

și o pune în mîna momîii, care-l salută ducînd mîna la șapcă. Necunoscutul se depărtează. Toți îi urmăresc silueta înaltă, spatele țeapăn, bastonul — pînă dispare în întuneric.

— Ce vedeți, băieți ? întreabă orbul și se roagă. Spuneți-mi și mie ce vedeți !

VII

Printre ofițerii demobilizați care au emigrat din Anglia după încheierea armistițiului, fusese și un oarecare locotenent Walkley.

Acesta a emigrat în Canada, unde s-a apucat să cultive grîu și i-a mers în plin. A adunat bani și și-a refăcut sănătatea zdruncinată. Dacă în seara aceea de ajun de Crăciun — întîia sa seară în Anglia — în loc să fie văzut la Londra pe Piccadilly, ar fi fost văzut descinzînd la Paris în Gare de Lyon, trecătorii ar fi zis despre dînsul : „Iată un bogat aristocrat englez, care respiră sănătate !“

Deși abia sosise la Londra, colindase totuși în după-amiaza aceea magazinele și reușise să-și înnoiască garderoba, iar acum, îmbrăcat cu haine noi (confecționate de un croitor scump, la care nici nu s-ar fi gîndit să intre altădată), se simțea atît de bine încît nici că se mai gîndi să intre într-un local. De aceea, continuă să hoinărească pe străzile pline de o mulțime voioasă.

Deodată se opri însă locului și rămase încremenit, privind fix la un om care sta în fața sa. Era un bărbat cu părul aproape alb, cu mustățile răsucite. La gît avea o cravată cadrilată ponosită, după culorile și desenul căreia se putea recunoaşte un anumit regiment scoțian; purta un costum ros pînă la urzeală, însă proaspăt călcat, și se sprijinea într-un baston. Stătea la marginea trotuarului și părea că vorbește trecătorilor. Fără a șovăi o clipă, Walkley merse asupra lui cu mîna întinsă, acesta însă se uită țintă la el cu o privire indiferentă, lipsită de expresie.

— Gray, exclamă Walkley, nu-ți mai amintești de mine?

Celălalt continuă însă să-l privească cu o fixitate macabră.

— Am fost împreună în spital. Eu am emigrat apoi în Canada. Nu-ți mai amintești?

— Ba da, răspunse celălalt. Te recunosc. Ești Walkley.

Și îndată își întoarse privirea de la Walkley și dîndu-se un pas la o parte se întoarse către trecători, întinzînd mîna. Abia atunci Walkley băgă de seamă că ținea în palmă trei sau patru cutii de chibrituri obișnuite, care se vînd la orice debit cu un penny bucata.

— Chibrituri, sir, chibrituri, repeta el. Nu doriți chibrituri?

Walkley făcu și el un pas și se așeză iar în fața lui.

— Gray... spuse el.

Acesta îl privi din nou pe Walkley, însă de astă dată cu mînie abia stăpînită, și îi spuse răstit:

— Lasă-mă în pace, fiu de năpîrcă.

Apoi, întorcîndu-se către mulțimea trecătorilor, reîncepu imediat să strige monoton:

— Chibrituri, chibrituri, sir, poftiți chibrituri.

Walkley se depărtă. Dar după cîțiva pași se opri și se mai uită o dată peste umăr la omul cu chipul imobil, cu mustățile răsucite. Acesta îl privi din nou drept în ochi, dar îndată privirea lui alunecă mai departe, ca și cum nu l-ar fi recunoscut.

Walkley porni mai departe. Mergea repede și, fără voie, grăbea mereu pasul repetînd:

— Doamne, Dumnezeule, mă tem că am să vărs.

SEPTEMBRIE SECETOS

I

În amurgul sîngeriu de septembrie care a urmat unei secete de șaizeci și două de zile, vestea sau zvonul, ce-o fi fost, se întinse ca focul în iarba uscată. Ceva despre domnișoara Minnie Cooper și un negru. Fusese insultată, acostată sau amenințată. Nimeni din cei strînși în seara aceea de sîmbătă în frizeria unde ventilatorul răscolea, fără să-l primenească, aerul viciat, aruncîndu-le înapoi printre răbufniri de pomadă rîncedă și loțiune propriul lor miros și respirația lor coclită, nu știa cu preciziune ce se întîmplase.

— Știu doar că n-a fost Will Mayes, spuse unul din lucrători, un bărbat între două vîrste, slab, cu fața blîndă, de culoarea nisipului, care bărbierea un client. Pe Will Mayes îl cunosc. E un negru de treabă. Și o cunosc eu și pe miss Minnie Cooper.

— Ce știi despre ea? întrebă un alt lucrător.

— Cine e? întrebă și clientul. O fată tînără?

— Nu, răspunse bărbierul. După socoteala mea, are vreo patruzeci de ani. Nu-i măritată. De aceea nu cred că...

— Crezi pe dracu! spuse un tînăr butucănos, cu cămașă de mătase pătată de nădușeală la subsuori. Poate că dai mai multă crezare unui negru decît spuselor unei albe?

— Nu cred să fi făcut Will Mayes una ca asta, zise bărbierul. Îl cunosc eu pe Will Mayes.

— Atunci poate știi cine-i făptașul. Poate că l-ai și făcut scăpat din oraș, blestemat iubitor de negri ce ești.

— Nu bănuiesc pe nimeni de nimic. Nici nu cred că s-ar fi întîmplat ceva. Știți bine cu toții că acestor cucoane, care îmbătrînesc nemăritate, li se pare că orice bărbat...

— Halal alb îmi ești dumneata, se răsti clientul, agitîndu-se cu șervetul la gît.

Tînărul cel butucănos sări în picioare:

— Nu crezi? Faci de mincinoasă o femeie albă?

Bărbierul ținea briciul ridicat deasupra clientului care se săltase pe jumătate din scaun; nu privea în jur.

— Vremea asta afurisită e de vină, spuse un altul. E în stare să-l împingă pe om să facă orice. Chiar și lui Minnie...

Nu rîse nimeni. Bărbierul vorbi cu tonul lui blînd dar hotărît:

— Nu învinovățesc pe nimeni de nimic. Doar atîta știu, și o știți și voi, băieți, că o femeie care niciodată n-a...

— Mă, fir-ai afurisit să fii, iubitor de negri! spuse tînărul.

— Taci, Butch, interveni cineva. Aflăm noi totul la timp, ca să luăm măsuri.

— Cine? cine să afle totul? întrebă tînărul. Ce dracu să mai afle? Eu...

— Ești un alb în lege, spuse clientul. Ce, nu-i așa? Cu barba lui săpunită arăta ca un bandit bătrîn din filme. Bine ai vorbit, Jack, zise el iar către tînăr. Dacă în orașul ăsta nu mai sînt oameni albi, te poți bizui pe mine, deși nu sînt decît un comis-voiajor și un străin.

— Așa să faceți, băieți, îi sfătui bărbierul. Intîi vedeți dacă-i adevărat. Pe Will Mayes îl cunosc eu bine.

— Pentru numele lui Dumnezeu, urlă tînărul. Cînd te gîndești că există în orașul ăsta un alb care...

— Hai, lasă, Butch, avem noi tot timpul.

Clientul se îndreptă în scaun. Privea spre cel care vorbise.

— Susții cumva că un negru care atacă o femeie albă poate avea vreo scuză? Pretinzi că un alb poate afirma un lucru ca ăsta? Întoarce-te mai bine în Nord, de unde-ai venit. Sudul n-are nevoie de asemenea specimene.

— Care Nord? întrebă celălalt. Sînt născut și crescut aici.

— Ah, pentru numele lui Dumnezeu! scrîșni tînărul. Privea în jurul lui încordat și descumpănit, ca și cum ar fi încercat să-și amintească ce-ar fi vrut să facă sau să spună. Își șterse cu mîneca fața nădușită. — Afurisit să fiu dacă voi îngădui ca o femeie albă să fie...

— Chiar așa, Jack, spuse voiajorul. Pe Dumnezeul meu, dacă...

Oblonul fu dat la o parte. Un bărbat greoi la-nfățișare, dar nu și în mișcări, se-nșurubase în podea, cu picioarele depărtate. Purta o cămașă albă descheiată la gît și pălărie de pîslă. Își plimbă privirea aprinsă și îndrăzneață asupra grupului de bărbați. Îl chema McLendon, fusese ofițer pe frontul din Franța și decorat pentru bravură.

— Cum, zise el, aveți de gînd să stați aici și să lăsați un ticălos de negru să siluiască o albă chiar pe străzile din Jefferson?

Butch sări din nou. Mătasea cămășii stătea lipită de umerii masivi. La subsuoară avea cîte o semilună întunecată.

— Păi tocmai asta le spuneam și eu! Tocmai asta le...

— Dar o fi adevărat? se amestecă un al

treilea. După cîte spune Hawkshaw nu-i întîia dată că se sperie de un bărbat. Parcă anul trecut a fost vorba de unul care se urcase pe acoperișul bucătăriei ca s-o vadă dezbrăcîndu-se.

— Cum? întrebă clientul. Ce mai e și asta?

Bărbierul îl împinsese încet înapoi pe scaun. Ridicînd capul, se opri pe jumătate așezat, în timp ce bărbierul continua a-l împinge încetișor.

McLendon se-ntoarse spre cel care se amestecase în vorbă.

— O fi adevărat? Și ce diferență-i, mă rog, dacă nu s-a întîmplat? Aveți de gînd să-i lăsați pe ticăloșii ăștia să continue, pînă cînd s-o întîmpla cu adevărat ceva?

— Asta le spun și eu! urlă Butch și turnă o ploaie de înjurături grele și fără rost.

— Ei, ei, interveni un al patrulea. Nu așa tare. Nu mai strigați așa.

— Bine-nțeles, spuse McLendon, nu-i nevoie de nici un fel de vorbă. Eu am spus ce-am avut de spus. Cine-i de partea mea?

Se-nfipse pe călcîie, rotindu-și privirea împrejur.

Bărbierul aplecă fața clientului, ținînd briciul în aer.

— Întîi stabiliți faptele, băieți. Îl cunosc pe Will Mayes. N-a făcut-o el. Să chemăm șeriful și să procedăm cum se cuvine.

McLendon își întoarse spre el fața severă și mînioasă. Bărbierul nu-și feri privirea. Parcă erau de rase diferite. Ceilalți lucrători își întrerupseră și ei lucrul, lăsîndu-și mușteriii cu capetele aplecate.

— Vrei, adică, să-mi spui că vorba unui negru trage mai greu decît cele spuse de-o femeie albă? Fir-ai afurisit de iubitor de negri ce ești!

Cel care intrase în vorbă al treilea se sculă și-l apucă pe McLendon de braț; fusese și el soldat.

— Ei, lasă, lasă, să punem problema și altfel: cine știe ceva sigur despre toate astea?

— Să punem problema pe dracu! McLendon își smuci brațul. Cei care-s de partea mea să se scoale-n picioare. Cei care nu-s...

Privi de jur-împrejur, ștergîndu-și fața cu mîneca.

Trei bărbați se sculară în picioare. Voiajorul se ridică de pe scaun.

— Hai, luați-mi cîrpa asta de la gît, spuse el, în timp ce trăgea de șervet. Sînt de partea lui. Nu locuiesc în orașul ăsta, dar, pe Dumnezeul meu, dacă mamele, nevestele și surorile noastre...

Își șterse fața cu șervetul, apoi îl aruncă pe jos.

McLendon, în picioare în mijlocul prăvăliei, îi înjura pe ceilalți. Se mai ridică încet unul și

se apropie de el. Ultimii şedeau stingheriţi, fără să se uite unul la altul, apoi, pe rînd, se ridicară, alipindu-se grupului.

Bărbierul ridică şervetul de pe jos. Începu să-l împăturească frumos.

— Băieţi, să nu faceţi una ca asta. Will Mayes nu-i în stare de aşa ceva. Ştiu eu bine.

— Haideţi, spuse McLendon.

Se-ntoarse pe călcîie. Din buzunarul de la spate al pantalonilor ieşea ţeava unui revolver mare, automat. Plecară. Oblonul de lemn scîrţîi în urma lor şi se trînti cu zgomot în atmosfera încărcată de căldură.

Bărbierul şterse iute şi atent briciul, îl puse la locul lui, se repezi spre fundul prăvăliei şi-şi luă pălăria din cuier.

— Mă-ntorc de îndată ce voi putea, se adresă el celorlalţi lucrători. Nu pot lăsa ca...

Plecă în goană. Ceilalţi doi lucrători se duseră după el pînă la uşa pe care-o prinseră tocmai cînd sta să se-nchidă. Aplecaţi, îl priviră cum o ia în susul străzii. Aerul era greu, nemişcat, mort; lăsa în gură un gust de cocleală.

— Ce poate să facă? spuse primul.

Cel de-al doilea murmură:

— 'suse Christoase, 'suse Christoase... Ce mi-e Will Mayes, ce mi-e Hawk, dacă intră pe mîna lui McLendon?

— 'suse Chrisoase, 'suse Christoase, şopti iar cel de-al doilea.

— Şi tu ce crezi, i-o fi făcut-o negrul cu-adevărat? întrebă primul.

II

Avea treizeci şi opt sau treizeci şi nouă de ani. Locuia împreună cu mama ei beteagă şi o mătuşă uscăţivă, gălbejită şi agitată, într-o căsuţă mică de lemn, pe a cărei verandă apărea în fiece dimineaţă, purtînd pe cap o boneţică garnisită cu dantelă, ca să se dea în hamac pînă la amiază. După masă se odihnea un răstimp, pînă se mai răcorea afară. Apoi, îmbrăcată cu una din cele două-trei rochii noi de muselină pe care şi le făcea în fiece vară, obişnuia să iasă în oraş pentru a-şi petrece după-amiaza în magazine împreună cu alte cucoane care pipăiau mărfurile tîrguindu-se asupra preţului cu voci arogante şi poruncitoare, fără a avea intenţia să cumpere ceva.

Se trăgea dintr-o familie înstărită, nu dintre cele mai bune din Jefferson, totuşi îndeajuns de bine văzută; mai avea ceva dintr-o frumuseţe obişnuită şi un fel de a se purta şi îmbrăca bătător la ochi şi cam ciudat. În tinereţe avusese trupul mlădios, plin de nervozitate, şi un soi de vioiciune exagerată, datorită căreia a

fost o vreme una din vedetele reuniunilor mondene din oraş, de pildă a serbărilor date de liceu sau de biserică. Aceasta, într-o perioadă cînd atît ea cît şi contemporanii ei fuseseră prea tineri pentru a avea conştiinţa apartenenţei de clasă.

Era ultima care să-şi dea seama că pierdea terenul de sub picioare; că cei printre care fusese ca o flacără ceva mai strălucitoare şi mai puternică începuseră să guste — bărbaţii din desfătarea snobismului, femeile din cea a clevetirilor. Atunci faţa ei începu să capete expresia aceea aprigă şi ciudată. O mai arbora şi acum la reuniunile care aveau loc pe verandele umbroase sau la cele în aer liber, ca pe o mască sau un stindard, în ochi cu zădărnicia unei înverşunate respingeri a adevărului. Intr-o seară surprinse conversaţia unui tînăr şi a două fete. Nu mai răspunse niciodată vreunei invitaţii.

Văzuse fetele crescute o dată cu ea măritîndu-se, avînd căminul şi copiii lor, dar ei nu i se ivise nici o partidă serioasă pînă tîrziu, cînd copiii celorlalte fete o numeau de ani de zile „mătuşă" — în timp ce mamele lor le povesteau cu voce tare ce succese avusese tanti Minnie în tinereţea ei. In epoca aceea începu să fie văzută plimbîndu-se prin oraş duminica după-amiază cu casierul băncii. Era un văduv de vreo patruzeci de ani cu faţa rumenă care mirosea totdeauna uşor a parfum de frizerie sau a whisky. El avusese primul automobil din oraş, un turism de culoare roşie; Minnie purtase prima cască de automobil pe care o văzuse vreodată oraşul.

Apoi lumea începu să vorbească: „Sărmana Minnie. Dar e destul de mare ca să-şi poarte singură de grijă", spuneau unii. Pe-atunci ceru vechilor ei colege de şcoală să fie numită de către copiii lor „verişoară" în loc de „mătuşă".

Se împliniseră doisprezece ani de cînd opinia publică o clasase în rîndul femeilor adultere şi opt ani de cînd casierul se mutase la o bancă din Memphis, de unde venea în fiece an de Crăciun să-şi petreacă o zi la un club al vînătorilor celibatari situat pe malul fluviului, unde avea loc un banchet. De după perdele, vecinii vedeau trecînd întreaga societate şi, în timpul vizitelor tradiţionale din ziua de Crăciun, îi povesteau despre el, cît arată de bine, cît îi mergea de strălucit la Memphis, observînd cu ochii avizi faţa ei aprinsă şi privirea-i rătăcită. De obicei, pe la ora aceea respiraţia ei avea un iz de whisky. I-l procura un tînăr care servea răcoritoare la o gheretă: „Da, desigur, îl cumpăr pentru biata fată. Are şi ea dreptul să se distreze puţin."

Mama ei nu mai ieşea din cameră; mătuşa cea uscăţivă alerga de colo pînă colo prin casă. Pe fundalul acesta, rochiile colorate ale Minniei, zilele goale şi stupide ale vieţii ei aveau

ceva grozav de ireal. Seara ieşea, acum, numai cu femei, cu vecine, la cinematograf. După-amiezile se gătea cu una din rochiile ei cele noi şi se ducea singură în oraş, unde tinerele „verişoare" se plimbau de colo pînă colo în după-amiaza tîrzie, purtîndu-şi capul delicat şi mătăsos, braţele fine şi stîngace şi rotunjimea şoldurilor de care erau conştiente; se ţineau de braţ sau strigau şi glumeau cu băieţii la tejgheaua de răcoritoare, în timp ce ea trecea pe dinaintea şirurilor de vitrine şi se depărta, fără ca vreunul din bărbaţii care şedeau acolo fără nici o treabă să se mai uite cel puţin după ea.

III

Bărbierul urcă repede strada unde rarele felinare înconjurate de gîze aruncau lumina lor tare şi violentă în aerul fără de viaţă. Ziua se sfîrşise acoperită de un giulgiu de colb; peste Grădina Publică întunecată, îngropată în praf, cerul era curat ca interiorul unui clopot de alamă. La orizont, spre răsărit, luna crescută nemăsurat parcă murmura ceva.

Cînd îi ajunse din urmă, McLendon şi alţi trei inşi se urcau într-o maşină oprită pe o alee. McLendon îşi plecase afară capul său mare.

— Ţi-ai schimbat gîndul, aşa-i? îi zise el.

Foarte bine ai făcut; pe Dumnezeul meu, mîine, cînd o afla tot oraşul ce-ai spus în seara asta...

— Lasă, lasă, răspunse celălalt fost militar. Hawkshaw e om de treabă. Vino-ncoa, Hawk, intră aici.

— Will Mayes nu-i de vină, băieţi, spuse bărbierul. Chiar admiţînd cazul că lucrurile s-ar fi petrecut cu adevărat. Lăsaţi, că ştiţi voi toţi foarte bine că nu există oraş care să aibă negri mai de treabă decît ai noştri. Şi ştiţi cum gîndesc femeile fel şi chip de lucruri despre bărbaţi, aşa fără nici un rost, iar cît despre domnişoara Minnie...

— Da, da, zise soldatul. Vrem numai să stăm puţin de vorbă cu el; atîta tot.

— Să stăm de vorbă, pe dracu, strigă Butch. După ce i-om face de petre...

— Tacă-ţi gura, pentru Dumnezeu! zise soldatul. Vrei ca tot oraşul să...

— Ba, zău aşa, să ştie! replică McLendon. Spuneţi-le tuturor lichelelor care vor lăsa ca o femeie albă să fie...

— Să plecăm, să plecăm; uite că vine şi a doua maşină.

A doua maşină patină scîrţîind, ivindu-se, dintr-un nor de praf, la capătul aleii. McLendon îşi porni maşina şi o luă înainte. Pe stradă praful se-ntindea ca o ceaţă. Felinarele atîrnau înconjurate de un nimb, ca suspendate în apă. Ieşiră afară din oraş.

O uliță plină de hîrtoape întorcea în unghi drept. Și ulița și împrejurimile erau învăluite în praf. Masa întunecată a fabricii de gheață unde negrul Mayes era paznic de noapte se profilă pe cer.

— Mai bine să oprim aici, nu-i așa? spuse soldatul.

McLendon nu răspunse. Opri brusc, cu farurile îndreptate către un zid alb din fața lor.

— Ian ascultați-mă, băieți, zise bărbierul. Dacă-i aici, nu-i asta o dovadă că n-a făcut nimic, altminteri fugea? Nu-i așa că ar fi fugit?

A doua mașină sosi și ea și se opri. McLendon coborî. Butch sări și el, postîndu-se alături.

— Ascultați, băieți, spuse bărbierul.

— Stingeți farurile! zise McLendon.

Se așternu un întuneric înăbușitor. Nu se auzea alt zgomot decît cel al plămînilor, curățind aerul de praful uscat pe care îl respirau de două luni, apoi tîrșitul descrescînd al pașilor lui McLendon și ai lui Butch și, o clipă mai tîrziu, vocea lui McLendon:

— Will!... Will!...

La răsărit creștea sîngerarea palidă a lunii. Se lăsa pe crestele dealurilor, argintînd aerul și praful, încît parcă trăiau și respirau într-o cupă cu plumb topit. Nu se auzea nici un zgomot de pasăre sau de insectă, nici un alt sunet decît respirația oamenilor și, lîngă mașini, ticăitul ușor de metal ce se contractă.

Acolo unde trupurile lor se atingeau unul de altul, năduşeala era uscată parcă; nu se mai producea nici o umezeală.

— Doamne, spuse o voce. Hai să plecăm o dată de-aici.

Dar nu se mișcară, pînă cînd nu auziră crescînd zgomote nedeslușite în întunericul din fața lor; atunci înaintară și așteptară plini de încordare în bezna înăbușitoare. Apoi un alt zgomot: o lovitură, izbucnirea unei respirații șuierătoare și vocea lui McLendon înjurînd în surdină. Mai stătură o clipă, după aceea alergară mai departe. Alergau grămadă, împiedicîndu-se, de parcă i-ar fi fugărit cineva.

— Omoară-l, omoară lepădătura, șopti un glas.

McLendon îi împinse îndărăt.

— Nu aici, zise el. Băgați-l în mașină.

— Omoară-l, ucide lepădătura asta de negru! murmură glasul.

Il împinseră pe negru în mașină. Bărbierul aștepta pe-alături. Simțea cum nădușește și era sigur că i se va face rău de la stomac.

— Ce-i, domnilor căpitani? spuse negrul. Eu nimic n-am făcut. Pentru Dumnezeu, mister John.

Cineva scoase niște cătușe. Își făceau de lucru în jurul lui ca și cum ar fi fost un stîlp, pe tăcute, cu-nverșunare, stingherindu-se unii pe alții. Negrul se supuse încătușării, privind re-

pede şi stăruitor, pe rînd, feţele lor ferite de întuneric.

— Cine sînteţi, domnilor căpitani? spuse sprijinindu-se ca să-i poată privi în faţă, pînă cînd îi simţiră răsuflarea şi mirosul de nădușeală. Rosti unul sau două nume. Ce spuneţi cu toţii c-am făcut, mister John?

McLendon dădu în lături portiera maşinii.

— Urcă! îi spuse.

Negrul nu se mişcă.

— Ce vreţi voi toţi să-mi faceţi, mister John? Eu nimic n-am făcut. Oameni albi, domnilor căpitani, eu nimic n-am făcut. Jur în faţa lui Dumnezeu. Mai rosti un nume.

— Urcă! spuse McLendon şi îl lovi pe negru.

Ceilalţi respirară cu șuierat fierbinte și începură să-l lovească iar el se răsucea înjurîndu-i și își zvîrlea împotriva lor mîinile încătușate. Îl lovi pe bărbier peste gură, iar bărbierul îl lovi şi el.

— Urcaţi-l înăuntru, spuse McLendon.

Îl împinseră; el încetă de-a se mai zbate, se urcă şi stătu liniştit în timp ce se aşezau ceilalţi. Stătea între bărbier şi soldat, trăgîndu-şi membrele aşa încît să nu-i atingă, iar ochii îi lunecau repede şi fără-ncetare de la unul la altul. Butch se agăţă de scara maşinii care porni. Bărbierul îşi tampona gura cu batista.

— Ce ţi s-a-ntîmplat, Hawk? întrebă soldatul.

— Nimic, răspunse bărbierul.

Se înapoiară pe şosea, luînd direcţia opusă oraşului. A doua maşină ieşi şi ea la iveală din praful gros. Înaintau, sporind viteza; ultimul şir de case rămase în urmă.

— Fir-ar afurisit, cum pute! se strîmbă soldatul.

— Avem noi grijă şi de asta, spuse comisul-voiajor care stătea în faţă, lîngă McLendon. De pe scara maşinii, Butch arunca înjurături în pala de aer cald. Bărbierul se aplecă brusc şi atinse braţul lui McLendon.

— John, opreşte să cobor.

— N-ai decît să sări jos, iubitorule de negri, spuse McLendon fără a-ntoarce capul.

Conducea cu viteză. În urma lor, farurile celuilalt automobil luminau praful drumului. În momentul acela McLendon cîrmi pe un drumeag îngust, nefolosit, și plin de gropi. Ducea spre o cărămidărie părăsită — un şir de movile de culoare roşiatică şi puţuri adînci năpădite de rădăcini şi buruieni agăţătoare. Mai demult fusese aici un loc de păşune, pînă cînd într-o zi stăpînul locului văzu că-i lipseşte unul din catîri. Deşi căutase atent în toate gropile cu o prăjină lungă, nu ajunsese nici măcar să le dea de fund.

— John, spuse bărbierul.

— Sări jos, dacă vrei, spuse McLendon, trecînd cu maşina peste gropi.

De alături, de lîngă bărbier, se auzi vocea negrului:

— Mister Henry.

Bărbierul se plecă şi mai mult înainte. Străbăteau cu repeziciune drumeagul îngust ca un tunel. Se mişcau aşa cum iese aerul dintr-un cazan răcit; mai răcoros, dar fără viaţă. Maşina sălta din hîrtoapă-n hîrtoapă.

— Mister Henry, spuse negrul.

Bărbierul începu să tragă cu furie de portiera maşinii.

— Ei, bagă de seamă, zise soldatul, însă bărbierul apucase să deschidă portiera şi să se avînte pe scara maşinii.

Soldatul se plecă peste negru vrînd să-l prindă de haină, dar bărbierul şi sărise. Maşina îşi continuă drumul fără să-şi micşoreze viteza. Puterea ei îl aruncă prin rădăcini şi praf pînă în şanţ. Praful se-nvolbură în jurul lui; zăcu acolo, printre rădăcinile care trosneau, uscate şi moarte, gîfîind şi cuprins de greţuri pînă trecu şi a doua maşină şi i se pierdu zgomotul. Apoi se ridică şi o luă şchiopătînd în direcţia oraşului, scuturîndu-şi hainele cu mîna. Luna se ridicase, lunecînd sus de tot deasupra norului de praf prin a cărui desime oraşul începea acum să strălucească. Înainta, trăgînd picioarele. Apoi auzi zgomot de maşini a căror lumină crescu prin praful dinapoia lui şi, părăsind şoseaua, se ghemui iar în buruieni,

pînă trecură. Acum maşina lui McLendon era în urmă; erau în ea patru oameni şi Butch nu mai stătea pe scară.

Înaintau şi praful îi înghiţea; reflexul luminii şi sunetul pieriră. Praful stîrnit de maşini se mai desluşi o clipă, apoi praful iniţial îl absorbi şi pe-aceasta. Bărbierul se căţără pînă la şosea şi o şi o luă spre oraş.

IV

În acea sîmbătă seară, pe cînd se îmbrăca pentru cină, îşi simţea trupul arzînd ca de friguri. Mîinile îi tremurau căutînd copcile rochiei, ochii aveau sticliri de febră şi părul uscat se răsucea trosnind pe pieptene.

Înainte de a-şi fi terminat toaleta, prietenele veniră s-o viziteze şi se aşezară pe scaune în timp ce ea îşi punea rufele şi ciorapii cei mai fini şi o rochie nouă de muselină.

— Te simţi destul de bine ca să ieşi din casă? o întrebau, iar ochii lor străluceau şi ei cu reflexe întunecate. Cînd îţi vei mai reveni din spaimă trebuie să ne spui ce s-a întîmplat. Ce-a spus şi ce-a făcut: totul.

În întunericul frunzişului, cum coborau spre Grădina Publică, începu să respire adînc; ca un înotător care se pregăteşte să sară în apă,

pînă cînd încetă de-a mai tremura. Mergeau încet cîteşipatru din cauza căldurii groaznice şi din grijă pentru ea. Dar, cum se apropiau de grădină, începu să tremure iar, mergînd cu capul ridicat, cu mîinile crispate de-a lungul trupului, şi vocile lor în surdină o împresurau ca şi privirea ochilor lor dilataţi de emoţie.

Intrară în grădină, ea în mijlocul grupului, fragilă în rochia cea nouă. Tremura mai rău ca înainte. Mergea din ce în ce mai încet, asemenea copiilor cînd mănîncă îngheţată, cu capul sus şi ochii strălucind în obrazul ciudat. Trecură prin faţa hotelului şi comis-voiajorii care şedeau, fără haine, pe scaunele înşirate de-a lungul aleii se-ntorceau după ea: „Asta e, o vezi? Aceea în roz de la mijloc". „Da, chiar ea e?" „Dar cu negrul ce-au făcut? L-au...?" „Desigur. Îi e bine acolo unde e. Îi e bine, nu-i aşa?" „Desigur. A plecat într-o mică excursie." Apoi gheretа, unde pînă şi tinerii care-şi pierdeau timpul pe-acolo duceau mîna la pălărie şi îi urmăreau cu ochii mişcarea şoldurilor şi a picioarelor.

Merseră mai departe, lăsînd în urmă saluturile domnilor, vocile amabile, protectoare, care se întrerupeau la ivirea lor.

— Vezi? îi spuneau prietenele. Glasurile lor erau ca lungi suspine tîrzii în care suna biruinţa. Nu-i un singur negru în grădină. Nici unul.

Ajunseră la cinematograf. Era ca un paradis în miniatură, cu vestibulul luminat şi cromolitografiile în care viaţa era surprinsă în aspectele ei cele mai frumoase şi mai impresionante. Simţi pişcături în buze. Pe întuneric, cînd va începe filmul, totul va fi bine; va putea să-şi oprească rîsul aşa încît să nu-l irosească atît de repede. Merse grăbită prin faţa celor care se-ntorceau după dînsa cu un murmur discret de uimire, apoi îşi ocupară locurile obişnuite de unde puteau vedea aleea sub reflexul de argint şi tinerii ce veneau perechi, detaşîndu-se pe acest fundal.

Luminile se stinseră; pe pînză se revărsă o ceaţă argintie şi curînd viaţa prinse a se desfăşura frumoasă, pasionată şi tristă, în timp ce fetele şi băieţii tineri tot mai veneau înmiresmaţi şi şoptind între ei în semiobscuritate, iar îndoita lor siluetă gingaşă şi trupurile lor zvelte, nervoase erau pline de stîngăcie şi de dumnezeiască tinereţe; dincolo de ei, visul de argint sporea, nestăvilit, mereu mai mult. Ea începu a rîde şi, încercînd să se oprească, rîsul îi deveni mai zgomotos ca oricînd. Lumea începu să se uite spre ea; capete se-ntorceau. Cum nu se mai oprea, prietenele o ajutară să se ridice şi o conduseră afară, unde rămase la marginea aleii, rîzînd din ce în ce mai strident, pînă cînd veni o maşină de piaţă în care îi ajutară să urce.

O dezbrăcară de rochia roz de muselină, de rufăria fină și de ciorapi și o urcară în pat, despicînd gheața în bucățele pentru a i-o pune la tîmple, apoi trimiseră după doctor. Fu greu de găsit, așa încît continuară îngrijirile însoțindu-le cu exclamații șoptite, schimbîndu-i gheața și făcîndu-i vînt cu evantaiul. Cîtă vreme gheața era rece și înviorătoare, se oprea din rîs și stătea liniștită cîtăva vreme, gemînd doar din cînd în cînd. Dar rîsul se-nvolbura curînd din nou și glasul devenea strident.

— Șșșșșșșșșșt! Șșșșșșșșșșșt! îi spuneau, împrospătînd gheața și netezindu-i părul în care căutau firele albe. „Biata fată!" Apoi, una către cealaltă: „Crezi că s-a petrecut într-adevăr ceva?" Ochii le străluceau, întunecați de pasiune. „Șșșșșșșșt! Biata fată! Biata Minnie!"

V

Era miezul nopții cînd McLendon opri mașina în fața casei sale noi și frumoase. Era proaspătă și cochetă ca o colivie și aproape tot atît de mică, vopsită curat cu verde și alb. Încuie mașina, urcă pe terasă și intră în casă. Soția lui se ridică de pe un scaun de lîngă lampa de citit. McLendon se opri în mijlocul camerei și o privi țintă, în așa fel încît ea își plecă ochii.

— Poftim, uită-te la ceas, spuse arătîndu-i-l cu mîna întinsă.

Ea stătea în fața lui cu capul aplecat și avînd în mînă o revistă. Fața îi era palidă, trasă și obosită.

— Nu ți-am spus să nu mai stai atît de tîrziu ca să pîndești ora la care vin?

— John, spuse ea, lăsînd din mînă revista.

Înfipt pe cîlcîie, el o privea cu ochii aprinși și fața transpirată.

— Nu ți-am spus?

Veni spre ea. Atunci ea își ridică privirea. O apucă de umăr. Stătu nemișcată privindu-l.

— Lasă-mă, John. N-am putut dormi... căldura; nu știu nici eu. John, te rog. Mă doare.

— Nu ți-am spus? Îi dădu drumul și, lovind-o aproape, o îmbrînci pe scaun unde rămase tăcută pînă îl văzu plecînd din odaie.

Străbătu casa smulgîndu-și cămașa de pe trup și, ajuns pe veranda întunecată, cu obloane, din fund, se opri, își frecă umerii și capul cu cămașa, apoi o azvîrli pe jos. Scoase revolverul din buzunarul pantalonilor și-l puse pe masa de-alături, apoi se așeză pe pat, își scoase ghetele, se ridică și lăsă să-i lunece pantalonii. Era iar plin de nădușeală și, înfuriat, se aplecă să-și caute cămașa. În cele din urmă o găsi și-și șterse din nou trupul, apoi rămase în picioare și, gîfîind, stătu lipit de sîrma plină

de praf. Nici o mişcare, nici un sunet, nici măcar o insectă. Lumea, întunecată, părea că zace, sfîrşită, între paloarea lunii reci şi stelele neadormite.

UN TRANDAFIR PENTRU EMILY

I

La moartea lui miss Emily Grierson tot oraşul nostru a mers la înmormîntare; bărbaţii, dintr-un soi de ataşament plin de respect pentru un monument dispărut, iar femeile, mai ales, din curiozitate de a vedea interiorul casei, pe care nimeni, în afara unui servitor bătrîn — grădinar şi bucătar în acelaşi timp — nu-l văzuse în ultimii zece ani.

Era o casă de lemn, mare, pătrată, pe vremuri albă, împodobită cu cupole, turnuleţe şi balcoane încărcate, în stilul frivol de pe la 1870—1880, situată pe o stradă care fusese cîndva cea mai aristocratică stradă a oraşului. Garajele şi maşinile de egrenat cotropiseră însă, încetul cu încetul, cartierul, punînd în umbră sau chiar înlăturînd nume altădată slăvite; nu mai rămăsese decît casa lui miss Emily care-şi înălţa decrepitudinea împopoţonată şi stăruitoare dea-

supra furgoanelor cu bumbac şi a pompelor de benzină. O notă distonantă, printre atîtea altele... Dar iată că domnişoara Emily s-a dus şi ea să se alăture acelor purtători de nume răsunătoare, care odihneau acolo, în cimitirul recules străjuit de cedri, printre mormintele aliniate şi anonime ale soldaţilor din armatele Uniunii [1] şi ale Confederaţiei [2], căzuţi în bătălia de la Jefferson.

Cît trăise, Miss Emily reprezentase o tradiţie, o datorie şi o grijă; un fel de sarcină lăsată moştenire oraşului, datînd din acea zi a anului 1894 în care primarul, colonelul Sartoris — cel care iniţiase ordonanţa potrivit căreia nici o femeie neagră nu avea voie să iasă fără şorţ pe străzile din Jefferson — o scutise pe viaţă de impozite de la data morţii tatălui ei. Asta nu însemna că miss Emily ar fi primit pomană. Colonelul Sartoris născocise atunci o poveste complicată despre un împrumut pe care tatăl lui Emily l-ar fi făcut oraşului şi pe care oraşul, din motive economice, prefera să i-l restituie astfel. Numai un om din generaţia şi cu ideile colonelului Sartoris putea să inventeze o ase-

---

[1] Uniunea Federală a celor 23 state din nordul Statelor Unite, care în războiul civil 1861—1865 au luptat pentru abolirea sclaviei negrilor.

[2] Confederaţia Statelor Americii creată în 1861 de cele 11 state sclavagiste din Sud, care au luptat pentru menţinerea sclaviei.

menea istorie şi numai o femeie ar fi fost în stare s-o creadă.

Cînd reprezentanţii generaţiei următoare, care aveau idei mai moderne, ajunseră primari şi consilieri municipali, tranzacţia aceasta stîrni o oarecare nemulţumire. În prima zi a anului i-au trimis o înştiinţare de plată. Sosi însă februarie şi nici un răspuns. I-au trimis atunci o scrisoare oficială, rugînd-o să treacă, cînd îi va fi posibil, pe la biroul şerifului. O săptămînă mai tîrziu, primarul, personal, îi expedie o scrisoare, propunîndu-i s-o viziteze, sau să-i trimită maşina s-o ia. Drept răspuns, primi un bileţel, pe o hîrtie de format desuet, scris cu cerneală decolorată, cu litere subţiri şi cursive, prin care-l informa că dînsa nu iese din casă. Înştiinţarea de plată era alăturată fără nici un cuvînt.

Consiliul municipal ţinu o şedinţă extraordinară. O delegaţie merse la ea acasă şi bătu la uşa prin care nici un vizitator nu mai intrase din ziua cînd, în urmă cu opt-zece ani, miss Emily încetase să mai dea lecţii de pictură pe porţelan. Un negru bătrîn îi pofti într-un hol întunecos din care urca o scară ce se pierdea în obscuritate. Acolo mirosea a praf, a vechituri, a loc închis şi a mucegai. Apoi negrul îi conduse în salon. Era o cameră cu mobilă grea, de piele. După ce negrul trase jaluzelele uneia din ferestre, au băgat de seamă că pielea mobilei

era crăpată, iar cînd au luat loc, un nor subţire de praf, tremurînd în bătaia unei raze de soare, s-a ridicat alene în jurul coapselor lor. Pe un şevalet aurit, în faţa căminului, se afla un portret în creion al tatălui lui miss Emily.

Se ridicară în picioare în clipa cînd stăpîna casei păşi în cameră. O femeie mică, grasă, îmbrăcată în negru, sprijinindu-se într-un baston de abanos cu măciulie de aur şters şi purtînd la gît un lanţ subţire de aur care îi cobora pînă la mijloc, pierzîndu-se sub cordon. Avea oase mici şi delicate şi din această pricină, ceea ce la altcineva ar fi părut doar corpolenţă, la ea semăna a obezitate. Părea umflată ca un cadavru care macerase vreme îndelungată în apă stătută şi, de altfel, era de o lividitate cadaverică. Pierduţi în cutele de grăsime ale feţei, ochii ei ca doi cărbuni înfipţi într-o găluşcă de aluat se plimbau de la unul la altul, în timp ce purtătorul de cuvînt expunea scopul demersului lor.

Nu i-a poftit să ia loc şi stînd în picioare în prag, îl ascultă liniştită pe vorbitor pînă în momentul în care acesta se opri, bîlbîindu-se. Atunci s-a auzit zgomotul ceasului nevăzut atîrnat la capătul lănţişorului de aur.

Avea o voce uscată şi rece.

— Nu datorez impozite oraşului Jefferson. Mi-a spus-o colonelul Sartoris. Dacă vreunul

din dumneavoastră va avea bunăvoinţa să cerceteze arhivele municipale, vă veţi convinge.

— Le-am cercetat, miss Emily. Sîntem reprezentanţii autorităţilor municipale. N-aţi primit o înştiinţare din partea şerifului, semnată de mîna lui?

— Ba da, am primit o hîrtie, răspunse miss Emily. Probabil că se consideră şerif... Eu însă nu datorez nici nu impozit oraşului Jefferson.

— Dar, vedeţi, în scripte nu e nimic care să dovedească acest lucru. Trebuie să ne ţinem de...

— Vorbiţi cu colonelul Sartoris. Eu nu datorez impozite oraşului Jefferson.

— Dar, miss Emily...

— Vorbiţi cu colonelul Sartoris. (Colonelul Sartoris murise de aproape zece ani.) Eu nu datorez impozite oraşului Jefferson.

— Tobe!

Negrul se ivi în uşă.

— Condu pe domnii.

II

Şi aşa repurtă asupra lor o victorie la fel de categorică ca aceea pe care, cu treizeci de ani în urmă, o repurtase asupra părinţilor lor cînd a fost cu miasma. Asta s-a întîmplat doi ani după moartea tatălui ei, puţin după ce adoratorul ei — despre care credeam că o va lua de nevastă — o părăsise. De la moartea tată-

lui ei ieșea foarte rar, iar de cînd o părăsise adoratorul, abia că o mai vedea cineva. Cîteva doamne care avură îndrăzneala s-o viziteze nu fură primite, iar singurul semn de viață în casa aceea era negrul, pe atunci tînăr, care venea și pleca cu coșul la tîrguială.

„Un bărbat — fie el oricum ar fi — nu poate să țină bucătăria ca lumea", spuneau cucoanele. De aceea nimeni nu se miră cînd miasma se înteți. Aceasta constituia încă o legătură între vulgul necioplit și neamul mare și puternic al Griersonilor.

O vecină se plînse primarului, judecătorul Stevens, om de optzeci de ani.

— Ce doriți să fac în privința asta, doamnă? întrebă el.

— Știu și eu, trimiteți-i vorbă să ia măsuri să nu mai miroasă, sugeră femeia. Nu există lege?

— Sînt convins că nu va fi nevoie, spuse judecătorul Stevens. Mirosul se datorește, probabil, vreunui șarpe sau guzgan pe care negrul ăla l-o fi omorît în curte. Vorbesc eu cu el.

A doua zi primi alte două reclamații. Una din partea unui bărbat care veni și spuse foarte jenat:

— Trebuie negreșit să facem ceva, domnule judecător. Aș fi ultimul om pe lume care să îndrăznească s-o supere pe miss Emily, dar trebuie negreșit să facem ceva.

În seara aceea, consiliul municipal a ținut ședință — era alcătuit din trei bătrîni cu barbă albă și un reprezentant al noii generații.

— E destul de simplu, își dădu acesta din urmă cu părerea. Trimiteți-i vorbă să facă curățenie. Dați-i un termen și dacă nu se conformează...

— Ferească Dumnezeu, spuse judecătorul Stevens. Să jignești o doamnă, spunîndu-i deschis că miroase urît?

În seara următoare, după miezul nopții, patru inși traversară pajiștea din fața casei lui miss Emily. Furișîndu-se ca hoții în jurul clădirii, trei din ei adulmecară pe la temelia clădirii și la ochiurile pivniței, în timp ce unul execută o mișcare ca și cum ar fi semănat ceva, băgînd și scoțînd mîna dintr-un sac pe care-l purta pe umăr. Au spart ușa pivniței împrăștiind var peste tot, după care au procedat la fel în toate celelalte atenanse. La plecare, pe cînd traversau iar pajiștea, una din ferestrele cufundate în întuneric se lumină și silueta lui miss Emily se profilă pe fondul luminat, ca bustul nemișcat și drept al unui idol. S-au strecurat binișor, trecînd de pe pajiște în umbra salcîmilor care mărgineau strada. După o săptămînă, miasma dispăru.

Cam pe vremea aceea lumea începu s-o compătimească sincer. Unii cetățeni ai orașului nostru, aducîndu-și aminte că bătrîna doamnă Wyatt, mătușa ei, înnebunise de-a binelea spre

sfîrşitul vieţii, erau de părere că, de fapt, Griersonii ţineau nasul prea sus. Nici unul dintre tinerii din oraş nu era destul de bun pentru miss Emily. Ne închipuisem vreme îndelungată următorul tablou al familiei Grierson: în fund, miss Emily, o siluetă zveltă în alb; în primul plan, cu spatele la dînsa, tatăl ei, cu picioarele depărtate şi o cravaşă în mînă; amîndoi încadraţi în pervazul uşii de la intrare, larg deschisă. De aceea, atunci cînd împlini treizeci de ani fără ca să se fi măritat încă, am simţit nu atît plăcere, cît parcă o satisfacţie că avusesem dreptate; chiar cu tara nebuniei în familie, desigur că n-ar fi respins toate propunerile în căsătorie dacă asemenea cereri s-ar fi produs efectiv.

La moartea tatălui ei, se zvoni că nu moştenise nimic altceva decît casa şi, într-un fel, toată lumea era mulţumită. Aveau oamenii, în sfîrşit, de ce s-o compătimească pe miss Emily. Faptul că rămăsese singură şi săracă o făcea mai umană. De aici înainte avea să încerce şi ea bucuriile şi neliniştile pe care le poate da un penny mai mult sau mai puţin.

A doua zi după moartea tatălui ei, toate doamnele din oraş se pregătiră să-i facă o vizită pentru a-i oferi mîngîierile şi ajutorul lor, aşa cum e obiceiul. Miss Emily le întîmpină în pragul uşii de la intrare îmbrăcată ca de obicei şi fără nici o urmă de durere pe faţă. Le

spuse că tatăl ei nu murise. Repetă asta trei zile de-a rîndul, în timp ce preoţii şi medicii care veneau la ea încercau s-o convingă să-i lase să transporte cadavrul. Tocmai cînd se pregăteau să recurgă la lege şi la constrîngere, miss Emily cedă, şi înmormîntarea tatălui se făcu în mare grabă.

N-am spus că ar fi nebună pentru asta. Credeam că n-a putut face altfel. Ne amintirăm de toţi tinerii cărora tatăl ei le refuzase mîna fetei şi ne-am zis că, fiind săracă, era normal să se agaţe, cum fac oamenii de obicei, de cel care o sărăcise.

III

Domnişoara Emily zăcu multă vreme bolnavă. Cînd o revăzurăm, avea părul tăiat scurt, ceea ce o făcea să arate ca o fată tînără şi să semene, vag, cu feţele tragice şi senine ale îngerilor de pe vitraliile multicolore ale bisericilor.

Se încheiase tocmai un contract pentru pavarea străzilor oraşului şi, în vara care urmă morţii tatălui lui miss Emily, începură lucrările. Societatea de construcţii aduse negri, catîri, maşini şi un supraveghetor, pe nume Homer Barron, un yankeu înalt, oacheş şi energic, cu o voce puternică şi ochi de culoare mai deschisă decît faţa.

Copiii se ţineau cîrd după el ca să-l audă cum îi suduia pe negrii care cîntau în cadenţa tîrnăcoapelor. Curînd, cunoscu pe toţi locuitorii oraşului. De cîte ori se auzeau rîsete pe undeva, prin preajma grădinii publice, puteai fi sigur că Homer Barron era acolo în mijlocul grupului. Nu trecu multă vreme şi-l văzurăm plimbîndu-se duminicile după-amiază cu miss Emily, într-o gabrioletă cu roţi galbene, trasă de o pereche de cai murgi luaţi cu chirie.

Ne-am bucurat la început că miss Emily avea şi ea o frămîntare, căci toate doamnele spuneau: „Bine-nţeles că o Grierson nu se poate gîndi serios să se mărite cu unul din Nord, cu un lucrător cu ziua". Dar şi alţii, oameni mai vîrstnici, spuneau că nici o nenorocire, oricît ar fi ea de mare, nu poate s-o facă pe o adevărată lady să uite că *noblesse oblige*. Cu toate că ei nu spuneau chiar *noblesse oblige* ci numai: „Sărmana Emily. Ar fi cazul ca rudele ei să vină s-o vadă". Avea de fapt nişte rude în Alabama, dar cu mulţi ani în urmă tatăl ei rupsese relaţiile cu ele din cauza moştenirii bătrînei doamne Wyatt, nebuna, aşa că între cele două familii nu mai exista nici o legătură. De altfel, din partea lor nu venise nimeni la înmormîntare.

De îndată ce oamenii mai bătrîni din oraş spuseră „sărmana Emily", şuşotelile începură. „Crezi că într-adevăr aşa stau lucrurile?" se întrebau unii pe alţii. „Fără îndoială. Ce altceva ar putea să fie la mijloc..." Acestea se spuneau în taină, în foşnetul mătăsii apretate şi al satinului, în dosul jaluzelelor trase pentru a nu lăsa să intre în case dogoarea duminica după-amiază, cînd de afară se auzea tropotul uşor şi iute al murgilor înhămaţi la gabrioleta în care se aflau cei doi. „Sărmana Emily!"

Ea însă ţinea capul sus — chiar atunci cînd noi o credeam doborîtă. Lăsa impresia că insista acum, mai mult ca oricînd, să i se acorde respectul cuvenit ca ultim vlăstar al familiei Grierson; ca şi cum acest contact pămîntesc ar fi fost necesar pentru ca să-şi reafirme invulnerabilitatea. Aşa s-a întîmplat şi atunci cînd a cumpărat arsenicul, cam vreun an după ce lumea începuse să spună „sărmana Emily", şi pe timpul vizitei celor două verişoare.

— Vreau nişte otravă, îi spuse farmacistului.

Avea pe vremea aceea peste treizeci de ani, se ţinea încă bine, deşi era mai slabă ca de obicei, avea ochi negri reci şi sfidători, iar muşchii feţei îi erau crispaţi la tîmple şi-n jurul ochilor, aşa cum ne închipuim că ar putea fi muşchii feţei unui paznic de far.

— Vreau nişte otravă, spuse ea.

— Bine, miss Emily. Ce fel de otravă? Poate pentru şoareci şi alte rozătoare? V-aş recomanda...

— Vreau cea mai bună pe care o ai. Nu-mi pasă ce fel.

Farmacistul îi indică mai multe feluri.

— Pot să omoare orice, pînă şi un elefant. Dar ceea ce doriţi dumneavoastră este...

— Arsenic, spuse miss Emily. E bun?

— Dacă e bun arsenicul? Evident, miss. Dar pentru nevoile dvs...

— Daţi-mi arsenic.

Farmacistul se uită lung la ea. Miss Emily îl privi stînd dreaptă, cu figura ca un stindard ţeapăn.

— Desigur, spuse farmacistul. Dacă asta vreţi, însă legea cere să declaraţi la ce urmează să-l folosiţi.

Miss Emily privi ţintă în ochii lui, cu capul dat uşor pe spate, pînă cînd farmacistul întoarse capul şi se duse să cîntărească arsenicul şi să-l împacheteze. Negrul care făcea treburile mărunte în farmacie îi înmînă pachetul; farmacistul nu se mai arătă. Acasă, cînd desfăcu pachetul, găsi scris pe cutie, dedesubtul craniului şi al oaselor încrucişate: *Pentru şoareci.*

IV

A doua zi am spus cu toţii: „O să se sinucidă". De fapt, după părerea noastră, era cel mai bun lucru ce-l avea de făcut. La început,

cînd se arătase în compania lui Homer Barron, spusesem: „Se mărită cu el". Apoi am zis: „Îl convinge ea s-o ia de nevastă", pentru că Homer însuşi făcuse o dată mărturisirea — îi plăcea să petreacă cu prieteni şi era ştiut că bea cu tinerii la clubul Elk — că nu-i om de însurat. Mai tîrziu, duminicile, cînd treceau în gabrioleta strălucitoare, miss Emily purtîndu-şi capul sus şi Homer Barron, cu pălăria pe o ureche şi o ţigară de foi în gură, ţinînd cu mănuşi galbene hăţurile şi biciul, am spus din dosul storurilor: „Sărmana Emily!"

După un timp cîteva doamne începură să spună că purtarea ei constituia o ruşine pentru oraşul nostru şi un rău exemplu pentru tineret. Bărbaţii refuzară să se amestece, dar pînă la urmă doamnele îl siliră pe pastorul baptist — familia lui miss Emily ţinea de biserica episcopală — să meargă să-i vorbească. Pastorul n-a vrut să dezvăluie niciodată ce s-a petrecut cu ocazia întrevederii avute şi refuză să mai meargă a doua oară. Duminica următoare se plimbară iarăşi cu gabrioleta şi a doua zi soţia pastorului le scrise rudelor din Alabama.

Rudele veniră s-o vadă şi noi aşteptam să vedem ce-o să se întîmple. La început nu s-a întîmplat nimic. Apoi am fost încredinţaţi că urmează să se căsătorească. Aflasem că miss Emily se dusese la bijutier şi comandase o garnitură de toaletă din argint, avînd gravate ini-

țialele H. și B. pe fiecare obiect. Peste două zile aflarăm că mai cumpărase și un trusou bărbătesc complet, inclusiv o cămașă de noapte, și ne-am spus: „S-au căsătorit". Ne părea foarte bine. Ne părea bine pentru că cele două verișoare din Alabama se dovediseră a fi și mai Grierson decît se arătase vreodată miss Emily.

Deci, nu am fost mirați cînd Homer Barron plecă, căci pavarea străzilor se terminase de cîtva timp. Eram cam dezamăgiți că nu se sărbătorise evenimentul în public, dar credeam că se dusese să facă pregătirile necesare în vederea sosirii lui miss Emily sau ca să-i ofere astfel posibilitatea să se descotorosească de cele două verișoare. (Pe atunci se urzise un adevărat complot în acest scop și eram toți alături de miss Emily ca s-o ajutăm să scape de verișoare.)

O săptămînă mai tîrziu verișoarele se cărăbăniră. Și așa cum ne așteptam cu toții, după alte trei zile Homer Barron se întoarse în oraș. Un vecin îl zări pe negru dîndu-i drumul înăuntru pe ușa bucătăriei, pe înserat.

Homer Barron a fost văzut atunci pentru ultima dată. Miss Emily dispăru și ea un timp. Negrul venea și pleca cu coșul dar ușa de la intrare rămînea închisă. Din cînd în cînd o vedeam pe miss Emily pentru o clipă la una din ferestre, așa cum odinioară o văzuseră și oamenii aceia în noaptea cînd se duseseră

să toarne var, dar pe stradă nu ieși aproape șase luni. Atunci am înțeles că trebuia să ne așteptăm și la una ca asta, căci acea trăsătură de caracter moștenită de la tatăl ei, care îi sfărîmase viața, era prea puternică, prea sălbatică pentru ca să poată fi îngenuncheată.

Cînd am revăzut-o se îngrășase și părul începuse să-i încărunțească. În anii următori, îi încărunți tot mai mult, pînă ajunse să aibă culoarea aceea cenușie pe care o capătă sarea amestecată cu piper. Pînă la vîrsta de șaptezeci și patru de ani, cînd muri, părul ei păstră acea culoare cenușie ca a fierului, caracteristică oamenilor energici.

De atunci, ușa casei lui miss Emily rămase închisă, cu excepția unei perioade de șase—șapte ani, cînd, după ce trecuse de patruzeci de ani, a dat lecții de pictură pe porțelan. Își instalase un atelier într-una din încăperile de la parter, atelier pe care fiicele și nepoatele contemporanilor colonelului Sartoris erau trimise să-l viziteze cu aceeași regularitate și în același spirit în care duminica erau trimise la biserică cu o monedă de douăzeci și cinci de cenți pentru pomană. Între timp fusese și scutită de impozite.

Apoi, o nouă generație deveni sufletul orașului; elevele cursului de pictură crescură, se risipiră și nu-și mai trimiseră copiii la miss Emily cu

cutii de culori, pensule și cu ilustrații scoase din revistele pentru femei, așa că ușa se închise în urma ultimei eleve și rămase închisă pentru totdeauna. Pe atunci, se introdusese în oraș distribuirea gratuită a poștei și miss Emily fu singura persoană care nu îngădui să i se bată cutie de scrisori și număr la poartă. Nici nu voi să audă de așa ceva.

Cu fiece zi, cu fiece lună, cu fiecare an, observam cum negrul îmbătrînea și se încovoia, continuînd să plece și să vină cu coșul de la tîrguieli. În luna decembrie a fiecărui an îi mai trimiteam cîte o înștiințare de plată a impozitelor, pe care poșta o readucea, nedeschisă. Din cînd în cînd o vedeam la una din ferestrele de la parter — închisese, desigur, camerele de la etaj — asemenea siluetei sculptate a unui idol într-o firidă — și era greu de spus dacă ne privea sau nu. Așa a trecut din generație în generație, iubită, neînțeleasă, izolată, tăcută și sucită.

Și într-o zi s-a stins. S-a îmbolnăvit în casa aceea sumbră, plină de praf și nu a fost îngrijită decît de negrul ei cel gîrbov. Nici n-am știut măcar că era bolnavă; renunțasem de mult să mai încercăm a afla ceva de la negru. Nu vorbea cu nimeni, poate că nici măcar cu ea, căci vocea îi devenise răgușită și ruginită ca o unealtă nefolosită.

A murit într-una din camerele de la parter, sub un baldachin masiv de nuc, cu capul cărunt sprijinit pe o pernă îngălbenită și mucegăită de vreme și de lipsă de aer.

V

Negrul le întîmpină la intrare și lăsă să intre primele doamne sosite, care vorbeau între ele în șoaptă, aruncînd în jur priviri iuți și pline de curiozitate, apoi dispăru. Străbătu toată casa și ieși pe ușa din dos și de atunci nu l-a mai văzut nimeni, niciodată.

Cele două verișoare sosiră imediat. Rînduiră înmormîntarea pentru a doua zi. Tot orașul veni s-o vadă pe miss Emily sub un maldăr de flori cumpărate de la florărie, cu portretul în creion al tatălui ei, adînc îngîndurat, deasupra coșciugului, în timp ce doamnele șușoteau cuvinte macabre; iar domnii cei bătrîni de tot, îmbrăcați în uniformele lor de ostași ai Confederației, stăteau pe treptele de la intrare sau pe pajiște, discutînd despre miss Emily ca și cînd ar fi fost contemporană cu ei, crezînd că poate au dansat cu ea sau i-au făcut curte, confundînd timpul cu progresia lui aritmetică, așa cum fac bătrînii, pentru care trecutul nu este un drum ce se scurtează, ci o livadă întinsă unde iarna nu se abate niciodată și de

care nu îi desparte decît brîul îngust al ultimilor zece ani.

Toată lumea știa că undeva, la etaj, exista o încăpere unde nu pătrunsese nimeni în ultimii patruzeci de ani și a cărei ușă urma să fie forțată. Au așteptat pînă cînd s-a terminat inhumarea după datină și apoi au purces s-o deschidă.

După spargerea ușii, în cameră plutea un nor de praf fin. Un văl subțire și un miros înțepător, ca de cavou, parcă acoperea totul în încăperea împodobită și mobilată ca pentru o nuntă : perdele de damasc, de un roz decolorat, lămpi cu abajururi roz, masă de toaletă, obiecte gingașe de cristal, precum și o garnitură de toaletă de argint, cu metalul atît de înnegrit încît abia se mai deslușea monograma. Printre ele se afla un guler și o cravată, parcă atunci scoase și care, ridicate, lăsară dedesubt un semicerc palid în praful în care stătuseră. Pe spătarul unui scaun se găseau hainele, împăturite cu grijă, iar dedesubt o pereche de ghete pleoștite și niște ciorapi aruncați la întîmplare.

Bărbatul era culcat în pat.

Am stat timp îndelungat acolo, privindu-i rînjetul adînc și descarnat. Se vedea că trupul zăcuse un timp în atitudinea îmbrățișării amoroase, dar marele somn care durează și dincolo de îmbrățișare, care știe să învingă pînă și crisparea dragostei, îi jucase o festă. Ce mai

rămăsese dintr-însul, putrezise sub ceea ce mai rămăsese din cămașa de noapte, devenind totuna cu patul pe care zăcea : pe el și pe perna de lîngă el se întindea un strat de praf neted, imobil și veșnic.

Am băgat apoi de seamă că pe cealaltă pernă era o adîncitură care avea forma unui cap omenesc. Unul din noi ridică ceva de pe pernă și aplecîndu-ne, în praful fin, invizibil, uscat și pătrunzător care ne intra în nări, am văzut un fir lung de păr cenușiu ca fierul.

FRUNZE ÎNSÎNGERATE

I

Cei doi indieni străbătură plantația, îndreptîndu-se spre locuințele sclavilor. Cele două șiruri de colibe de cărămidă curat văruită în care locuiau sclavii clanului stăteau față în față, despărțite de o ulicioară umbroasă, brăzdată de nenumărate urme de picioare goale, în mijlocul căreia zăceau mute cîteva jucării improvizate. Nici un semn de viață, nicăieri.

— Știam ce o să găsim, spuse primul.

— Zi mai bine, ce n-o să găsim, preciză celălalt.

Deși era vremea prînzului, ulicioara era pustie, în ușile colibelor nu era nimeni. Liniște. Din hornurile crăpate, lipite cu lut ale bucătăriilor nu se înălța nici un fum.

— Da. La fel s-a întîmplat și cînd a murit tatăl celui care e acum Omul.

— Vrei să spui al celui care a fost Omul.

— Da.

Intiiul indian se numea Three Basket; să fi avut vreo șaizeci de ani. Amîndoi erau îndesați și cam greoi. Aveau înfățișarea unor gospodari înstăriți : pîntecoși, cu capete mari, cu fețe turtite de culoarea țărînei, pe care era întipărită acea seninătate vagă a sculpturilor care împodobesc unele ziduri mîncate de vremi de prin Siam sau Sumatra. Așa păreau în lumina soarelui dogoritor care proiecta umbre puternic întunecate. Părul îl aveau ca firul de papură crescut pe locuri pîrjolite de soare. Atîrnată de o ureche, Three Basket purta o cutiuță smălțuită.

— Am spus totdeauna că nu-i bine așa. Odinioară nu erau locuințe, nu erau negri. Oamenii erau stăpîni pe timpul lor. Și aveau timp berechet. Acum, trebuie să-și piardă vremea căutînd de lucru pentru cei cărora le place mai mult să asude decît să muncească.

— Parcă ar fi cai sau cîini.

— Nu-și au pereche pe lume. Nimic nu le face plăcere, decît să tragă la jug. Sînt mai răi ca albii.

— Omul nici că s-ar cuveni ca să le caute de lucru.

— Cam așa e. Nu-mi place robia. S-au stricat rînduielile. Odinioară erau bune, dar acum nu mai sînt.

— Bine, dar tu n-ai de unde să ştii cum era odinioară.

— N-am, dar am auzit ce povestesc ăi care ştiu. Şi afară de asta, văd cum e acum. Oamenii n-au fost făcuţi să tragă la jug.

— Ai dreptate. Uită-te cum a ajuns carnea lor.

— Da. E neagră. Şi are gust amar.

— Ai mîncat vreodată ?

— O singură dată. Eram tînăr pe-atunci şi aveam poftă de mîncare mai bună ca acum. Acum m-am schimbat.

— Da. Acum prea e scumpă ca s-o mai mănînci.

— Are un gust amar care nu-mi place.

— Afară de asta, acum, c-au ajuns albii să dea pînă şi un cal pe unul, prea sînt la preţ ca să-i mai mănînci.

Păşiră pe ulicioară. Bietele jucării mute, făcute din lemn, zdrenţe sau pene, care aduceau a fetişuri, zăceau risipite în ţărînă printre oase şi hîrburi de vase din coajă de dovleac, dinaintea pragurilor roase. Nu se auzea nici un sunet de nicăieri. Nici o faţă omenească nu se arăta în uşa colibelor. Colibele probabil că rămăseseră pustii încă din ajun, de cînd murise Issetibbeha. Ştiau însă ce aveau să găsească.

În coliba din mijloc, care era mai răsărită decît celelalte, obişnuiau să se adune negrii la anumite faze ale lunii ca să înceapă ceremoniile

rituale, aşteptînd asfinţitul pentru a coborî la albia pîrăului, unde-şi ţineau tobele. Aici păstrau unele obiecte de mai mică însemnătate, găteli de înmormîntare, simboluri rituale, baghete simbolice vopsite cu argilă roşie. În mijlocul podelei, în dreptul unei deschizături în tavan, era o vatră, iar deasupra cenuşii răcite a unui foc de vreascuri atîrna o oală de fier. Obloanele ferestrelor erau închise. Intrînd acolo din lumina de-afară, cei doi indieni nu desluşiră decît oarecare forfotă şi o umbră în care se roteau nişte ochi mari, holbaţi, din care au înţeles că încăperea era plină de negri. Cei doi indieni se opriră lîngă intrare.

— Da, spuse Basket. Am spus eu că nu-i a bine.

— N-aş vrea să rămîn aici, spuse celălalt.

— Mirosul ăsta e miros de negri înspăimîntaţi ; au alt miros decît avem noi cînd ne cuprinde spaima.

— N-aş vrea să mai rămîn aici.

— Şi frica ta miroase.

— Cine ştie, o fi duhoarea lui Issetibbeha ? !

— Da. El ştia. Ştia el ce ne aşteaptă aici. Cînd a murit, ştia ce o să găsim azi aici.

Din penumbra puturoasă a încăperii privirile şi duhoarea negrilor îi învăluiau.

— Eu sînt, Three Basket, mă cunoaşteţi doar, cuvîntă el în încăperea întunecată. Venim din partea Omului. Cel pe care-l căutăm a plecat?

Negrii nu răspunseră. Duhoarea lor, duhoarea trupurilor lor, era ca un val care se legăna în aerul încă fierbinte. Păreau că se gîndesc cu toţii la ceva depărtat, de nepătruns. Erau ca tentaculele unei caracatiţe unice, ca rădăcinile unui copac imens, ieşite la iveală în clipa în care pămîntul se întredeschide asupra iţelor ei încîlcite şi rău mirositoare, scoţînd la lumină viaţa-i tainică, chinuită.

— Haideţi, grăi Basket. Ştiţi de ce am venit. Cel pe care îl căutăm a plecat?

— Se gîndesc, spuse celălalt. N-aş vrea să mai rămîn aici.

— Or fi ştiind ceva, îşi dădu Basket cu părerea.

— Crezi că l-or fi ascuns?

— Nu. A fugit. A fugit încă de aseară. Aşa s-a întîmplat şi cînd a murit bunicul căpeteniei de acum. Ne-au trebuit trei zile pînă să-l prindem. Trei zile a zăcut Doom la marginea gropii, văitîndu-se: „Văd calul şi cîinele meu, dar nu-mi văd sclavul. Ce aţi făcut cu el, de nu-mi îngăduiţi să odihnesc în pace?".

— Nu le place să moară.

— Asta e. Se agaţă de viaţă. Totdeauna ne fac buclucuri. Fiinţe nevrednice şi fără cuviinţă. Totdeauna ne fac buclucuri.

— Nu-mi place aici.

— Nici mie. Dar ce să facem, sînt sălbatici; nu te poţi aştepta să se poarte cuviincios. De aia spun că nu e bună rînduiala asta.

— Mda. Se agaţă. Mai curînd ar lucra pe arşiţă decît să intre în pămînt cu căpetenia tribului. Vezi că a fugit.

Negrii nu suflau nici un cuvînt, nu făceau nici o mişcare. Ochii lor albi se roteau înnebuniţi, înspăimîntaţi, resemnaţi; duhoarea era puternică, greţoasă.

— Da, le e frică, spuse celălalt indian. Ce ne facem acum?

— Mergem să-i spunem Omului.

— Oare o să ne asculte Moketubbe?

— Ce poate să facă? N-o să prea vrea. Dar acum el e Omul.

— Da. El e Omul. Acum poate purta pantofii cu tocuri roşii cît pofteşte.

Se întoarseră şi ieşiră. Coliba nu avea uşă. Nici o colibă n-avea uşă.

— Purta el pantofii şi aşa, spuse Basket.

— Fără ştirea lui Issetibbeha. Dar acum, de cînd e el Omul, sînt ai lui.

— Da. Lui Issetibbeha nu-i plăcea treaba asta. Am auzit eu. Ştiu că i-a spus lui Moketubbe: „Cînd ai să ajungi şeful tribului, pantofii au să fie ai tăi. Dar pînă atunci, sînt ai mei." Acum însă, Moketubbe e căpetenia, poate să-i poarte.

— Da, încuviinţă celălalt. Acum el e Omul. Îi purta el şi cînd nu-l vedea Issetibbeha şi nu se ştie dacă Issetibbeha ştia ori nu. Şi acum Issetibbeha, care nu era bătrîn, a murit şi pa-

pucii sînt ai lui Moketubbe, căci el e Omul acum... Ce crezi despre asta ?

— Nimic nu cred, răspunse Basket. Tu crezi ceva ?

— Nu, mormăi celălalt.

— Bine, spuse Basket. Ești înțelept.

II

Casa se afla pe un deal înconjurat de stejari. În față avea un etaj și era alcătuită din cabinele de pe coverta vasului care se împotmolise și pe care Doom, tatăl lui Issetibbeha, o demontase cu ajutorul sclavilor și o tîrîse pe bușteni de chiparos cale de douăsprezece zile pînă la așezarea sa. Cinci luni au muncit ca s-o aducă. Mai înainte, casa nu era alcătuită decît dintr-un singur perete de cărămidă. Sprijinise vasul într-o coastă de acest perete, deasupra căruia se arcuiesc astăzi, scorojite și șterse, ciubucele în stil rococo ale cornișei, care domină cu splendoarea ei ofilită inscripțiile aurite din salonul cel mare al vasului.

Doom se născuse în ramura subșefilor de trib. Era un Mingo, unul din cei trei copii din ramura femeiască a familiei. Făcuse o călătorie cu un barcaz — pe atunci era tînăr și orașul New Orleans era ca un oraș european — din

nordul statului Mississippi pînă la New Orleans unde făcuse cunoștința Cavalerului Soeur Blonde de Vitry, a cărui poziție socială, judecînd după înfățișarea lui, era tot atît de îndoielnică ca și aceea a lui Doom. La New Orleans, printre cartoforii și cuțitarii din port, Doom, sub tutela protectorului său, trecuse drept căpetenia, Omul, proprietarul ereditar al pămînturilor care aparțineau ramurii masculine a familiei sale ; Cavalerul de Vitry a fost acela care cînd vorbea despre el îi spunea *l'Homme, de l'Homme*, de unde i s-a tras apoi numele de Doom.

Umblau peste tot împreună : indianul, un bărbat îndesat cu fața cutezătoare, închisă și necioplită, și parizianul, un expatriat, care pretindea că ar fi prietenul lui Carondelet și intimul generalului Wilkinson. Apoi dispărură amîndoi, părăsind brusc localurile îndoielnice pe care le frecventau, lăsînd în urma lor o legendă despre niște sume fabuloase pe care Doom le-ar fi cîștigat, cît și o poveste despre o tînără fată dintr-o familie înstărită din Indiile occidentale al cărei frate, înarmat cu un revolver, l-ar fi căutat pe Doom după dispariția lui, răscolind toate localurile pe care acesta le frecventase.

Șase luni mai tîrziu dispăru și tînăra ; se îmbarcase pe un vas care făcea cursa la Saint Louis și care într-o noapte acostă la o schelă în nordul statului Mississippi, unde fata coborî de

pe vas însoţită de o negresă. Aici o aşteptau patru indieni cu cal şi căruţă. Străbătură apoi la pas, în trei zile, drumul pînă la plantaţie, pentru că femeia era însărcinată. Acolo îl găsi pe Doom şef al tribului. Acesta nu-i povesti niciodată amănunţit ce făcuse ca să ajungă şef, mărginindu-se să-i spună doar că unchiul său şi fiul acestuia muriseră subit. Mai înainte vreme, casa era alcătuită dintr-un zid de cărămidă ridicat de sclavi nepricepuţi, de care era sprijinit un acoperiş de paie, spaţiul acoperit fiind rînduit în despărţituri prin care zăceau oase şi alte gunoaie. Casa aceasta era situată în mijlocul unei păduri minunate, un fel de parc natural de vreo zece mii de acri, în care cerbii păşteau liniştiţi, aşa cum pasc catîrii în jurul unei gospodării. Puţin înainte de naşterea lui Issetibbeha, Doom şi femeia fură cununaţi de către un preot ambulant, care în acelaşi timp făcea şi negoţ de sclavi, venit acolo călare pe un catîr de a cărui şa atîrnau o umbrelă de bumbac şi o damigeană de cincisprezece litri de whisky. După care Doom dobîndi încă şi mai mulţi sclavi ca să-şi cultive o parte din pămînt, cum făceau albii. Dar niciodată nu avea destul de lucru pentru ei şi de aceea majoritatea lor trîndăveau la fel ca în junglele africane, afară de zilele cînd, pentru a-şi distra musafirii, Doom îi hăituia cu cîinii.

La moartea lui Doom, fiul său Issetibbeha

avea nouăsprezece ani. El deveni stăpînul pămînturilor şi al cetei negrilor, al căror număr se încincise şi pentru care nu găsea nici o întrebuinţare. Deşi titlul de Om îi aparţinea, mai exista şi o întreagă ierarhie de veri şi unchi care chiverniseau treburile clanului şi care, în cele din urmă, se adunară la sfat, stînd pe vine, sub inscripţiile aurite ale uşilor vasului.

— Nu-i putem mînca, spuse unul.

— De ce nu?

— Sînt prea mulţi.

— Aşa e, întări un altul. Dacă începem, trebuie să-i mîncăm pe toţi. Şi prea multă carne strică.

— Poate au carnea ca a căprioarelor. Aceea nu face rău.

— Am putea ucide parte din ei şi fără să-i mîncăm, propuse Issetibbeha.

Se uitară la el.

— La ce bun? întrebă careva.

— Adevărat, încuviinţă un altul. Nu putem face asta. Sînt de preţ. Nu uitaţi cît ne-am trudit să le găsim întrebuinţare. Să facem şi noi cum fac albii.

— Adică cum? întrebă Issetibbeha.

— Să creştem mulţi negri, să desţelenim şi mai mult pămînt ca să avem cu ce-i hrăni, şi apoi să-i vindem. Desţelenim pămîntul, îl semănăm cu grîne, creştem negri şi-i vindem albilor pe bani.

— Dar cu banii ce-o să facem? întrebă celălalt.

Stătură o clipă pe gînduri.

— Vedem noi, spuse primul.

Stăteau pe vine chibzuind adînc, preocupați.

— Asta cere muncă, observă al treilea.

— O s-o facă negrii, spuse primul.

— Da. S-o facă ei. Nu e bine să năduşeşti. Te faci leoarcă. Ţi se deschid porii.

— Apoi te pătrunde răcoarea nopţii.

— Da. Să-i lăsăm pe negri. Se pare că lor le place să năduşească.

Aşa că îi puseră pe negri să desţelenească pămîntul şi să-l însămînţeze. Pînă atunci, sclavii trăiseră într-un ţarc mare, avînd, într-un colţ, un acoperiş înclinat de stuf la fel cum avea şi ţarcul porcilor. Acum începură să le ridice locuinţe, colibe, în care au instalat perechi tinere de negri şi negrese ca să se înmulţească. După cinci ani, Issetibbeha vîndu patruzeci de negri unui traficant din Memphis şi cu banii luaţi pe ei se duse să călătorească în străinătate, avînd drept călăuză pe unchiul din partea mamei, cel de la New Orleans. Pe vremea aceea Cavalerul Soeur Blonde de Vitry, care trăia la Paris, era un bătrîn cu perucă şi corset, al cărui chip ştirb cu căutătura speriată înţepenise într-o grimasă ciudată plină de tragism. Imprumută trei sute de dolari de la Issetibbeha şi, în schimb, îl introduse în anumite cercuri; peste

un an Issetibbeha se întoarse acasă aducînd cu el un pat poleit cu aur, două candelabre — la lumina cărora se spunea că s-ar fi coafat doamna de Pompadour, în timp ce Ludovic îi zîmbea în oglindă pe deasupra umerilor ei pudraţi — precum şi o pereche de pantofi cu tocuri roşii. Îi erau prea mici, căci pînă a poposi la New Orleans în drum spre Europa nu încălţase niciodată o gheată.

Aduse acasă pantofii înveliţi în foiţă şi îi păstră în nişte cobururi de piele pline cu răsătură de lemn de cedru, scoţîndu-i doar cînd îi dădea fiului său Moketubbe să se joace cu ei. La trei ani Moketubbe avea o faţă mare şi turtită ca un mongol şi, afară de clipele cînd se juca cu papucii, părea cufundat într-o amorţire totală şi de nepătruns.

Mama lui Moketubbe era o fată frumuşică pe care Issetibbeha o văzuse lucrînd, împreună cu alţii, în bostănărie. Se oprise şi o măsurase cu privirea cîtva timp — coapse late, masive, spatele drept, chipul senin. Issetibbeha pornise să meargă la pîrău să pescuiască dar rămase acolo; se prea poate că stînd acolo şi uitîndu-se la fata aceea, care nu băgase de seamă nimic, îşi adusese aminte de propria lui mamă, femeia care fugise de la oraş cu evantaiele şi dantelele ei, de originea ei neagră şi de josnicia revoltătoare a întregii istorii. Un an mai tîrziu se născu Moketubbe. La trei ani, nu era încă în

stare să-ncalțe pantofii. Privindu-l, în după-amiezele liniștite și calde, cum se canonea să-ncalțe pantofii, Issetibbeha rîdea satisfăcut, ignorînd vădit realitatea. Rîse ani de-a rîndul de Moketubbe și de jocul lui cu pantofii, căci Moketubbe nu renunță la încercările de a-i încălța nici pînă la vîrsta de șaisprezece ani. Atunci renunțase. Sau, mai bine zis, Issetibbeha crezuse că ar fi renunțat. Dar Moketubbe renunțase doar să-i mai încerce de față cu Issetibbeha. Ultima soție a lui Issetibbeha îi spuse însă într-o zi că Moketubbe furase și ascunsese pantofii. Issetibbeha nu mai rîse atunci și spuse femeii să-l lase singur.

— Mda, mormăi el. Totuși, mai vreau și eu să trăiesc. Trimise după Moketubbe.

— Ți-i dau ție, îi zise.

Pe atunci Moketubbe avea douăzeci și cinci de ani și nu era însurat. Issetibbeha nu era prea înalt, era totuși mai înalt cu o palmă decît fiul său, cîntărea însă aproape o sută de livre mai puțin decît acesta. Moketubbe suferea de obezitate încă de pe atunci; avea fața turtită, palidă, lipsită de viață, iar mîinile și picioarele îi erau atinse de dropică.

— Acum sînt ai tăi, îi spusese Issetibbeha, urmărindu-l. Moketubbe nu i se uitase în față decît o dată, cînd intrase, aruncîndu-i o privire rapidă, prudentă, voalată.

— Mulțumesc, spuse.

Issetibbeha îl privi. Nu-și putea da seama niciodată dacă Moketubbe vedea ceva sau nu, dacă avea privirea fixată asupra vreunui lucru sau ba.

— Oare nu e același lucru dacă îți dau ție pantofii?

— Mulțumesc, repetă Moketubbe.

Pe vremea aceea Issetibbeha mai priza tutun; un alb îi arătase cum să pună praful pe buză, cum să-l frece de dinți cu o rămurică de eucalipt sau de alphea.

— Ei, omul nu poate trăi o veșnicie. Își privi fiul, apoi căutătura lui deveni, la rîndu-i, pierdută și inexpresivă și rămase o clipă pe gînduri. Nu știe nimeni la ce anume se gîndea, se știe doar că a mormăit: Mda. Dar unchiul lui Doom n-avea pantofi cu tocuri roșii. Privi din nou la fiul său, gras, inert. Ascuns sub atîta osînză poate să cugete orice faptă fără să pot prinde de veste, cît nu e prea tîrziu. Ședea pe un fotoliu împletit din nuiele, atîrnat ca un hamac cu chingi din piele de cerb. Nici nu îi poate încălța cel puțin; suferim amîndoi de pe urma obezității lui. Nici nu-i poate încălța. Dar ce vină am eu?

Mai trăi încă cinci ani, apoi muri. I se făcuse rău într-o noapte și, cu toate că vraciul venise îmbrăcat în blană de dihor și arsese baghete, a doua zi la amiază Issetibbeha muri.

Asta s-a întîmplat ieri; groapa fusese săpată

și de douăsprezece ceasuri încoace oamenii nu mai conteneau să sosească cu căruțe, cu trăsuri, călări sau pe jos, ca să mănînce friptură de cîine și *succotash*[1], tubercule de *yam*[2] coapte în cenușă și să asiste la înmormîntare.

III

— Are să dureze trei zile, spuse Basket, întorcîndu-se spre casă cu celălalt indian. Are să dureze trei zile și n-are să ajungă mîncarea. S-a mai întîmplat și alteori.

Numele celuilalt indian era Louis Berry.

— Ce-o să mai duhnească pe căldura asta.

— Da. Nu sînt buni decît să te sîcîie și să te amărască.

— Poate n-o să dureze trei zile.

— Aleargă bine. Hmda. Ce-o să mai miroasă Omul ăsta pînă să coboare în pămînt! Să vezi dacă n-am dreptate.

Se apropiară de casă.

— Acum poate să poarte pantofii, grăi Berry. Acum poate să-i poarte în văzul tuturor.

— Mai are de așteptat oleacă, spuse Basket. Berry îl privi. Trebuie să conducă vînătoarea.

— Moketubbe? se miră Berry. Crezi c-are

[1] Fiertură de boabe de porumb verde și fasole.
[2] Plantă tropicală agățătoare ale cărei tubercule sînt comestibile.

s-o conducă? El care ostenește și dacă deschide gura!

— N-are încotro. E tatăl său și în curînd are să-nceapă să pută.

— Așa-i. Mai are și o datorie de plătit pentru pantofi. Mda. Fiindcă i-a cumpărat. Tu ce crezi?

— Dar tu?

— Dar tu?

— Nu cred nimic.

— Eu la fel. Lui Issetibbeha n-au să-i mai trebuiască acum pantofii. Așa că lasă-i lui Moketubbe; Issetibbeha n-o să se supere.

— Mda. Omul e muritor.

— Mda. Lasă să moară; Om avem și-acum.

Acoperișul de scoarță de copac al cerdacului susținut de doi stîlpi de chiparos cojiți era mai înalt decît cabinele de pe coverta vasului și umbrea locul nepardosit unde legau caii și catîrii pe vreme rea. La capătul dinainte al covertei ședeau un bătrîn și două femei. Una jumulea un pui iar cealaltă dezghioca porumb. Bătrînul, care era desculț și purta o bluză lungă de pînză de in și o pălărie de fetru, vorbea.

— Se duce lumea de rîpă, spunea el. Albii o duc de rîpă. Ani și ani am trăit bine pînă ce albii ne-au vîrît pe gît negrii ăștia ai lor. Pe vremuri, bătrînii ședeau la umbră, mîncau porumb și friptură de cerb înăbușită, fumau tutun și vorbeau despre lucruri însemnate, despre cinste. Acum ce facem? Pînă și bătrînii se fră-

mîntă pînă la moarte, cum şi ce să facă pentru de-alde ăştia cărora le place să năduşească.

Cînd Basket şi Berry traversară coverta, bătrînul tăcu şi-şi ridică privirea spre ei. Avea ochii plîngăcioşi şi tulburi, iar faţa îi era toată o reţea de increţituri mărunte.

— Şi ăsta a şters-o? întrebă bătrînul.

— Da, zise Berry, a şters-o.

— Ştiam eu. Le-am spus-o. O să dureze trei săptămîni. Ca la moartea lui Doom. Să vezi de n-o fi aşa.

— A durat trei zile, nu trei săptămîni, preciză Berry.

— Ai fost de faţă?

— Nu, zise Berry. Dar am auzit.

— Aşa? Eu am fost, spuse bătrînul. Trei săptămîni încheiate prin mlaştini şi mărăcini.

Trecură înainte, lăsîndu-l să vorbească mai departe.

Ceea ce altădată fusese salonul vasului, nu mai era acum decît un schelet care putrezea încetul cu încetul; mahonul lustruit şi sculpturile se mai zăreau ici-colo, sub mucegaiul care le acoperise cu flori ciudate şi le crestase cu semne cabalistice: ferestrele astupate păreau nişte ochi atinşi de cataractă. Pe podea zăceau cîţiva saci cu sămînţă sau cereale şi partea dinainte a unui landou cu osia din faţă pe care se aflau două graţioase arcuri ruginite în formă de C. Intr-un colţ era o cuşcă de nuiele în care

un pui de vulpe umbla încoace şi-ncolo. Trei cocoşi sălbatici ogîrjiţi se plimbau prin praful, în care găinaţurile lor uscate păreau nişte ciupituri de vărsat.

Pătrunseră prin zidul de cărămidă într-o încăpere mare făcută din buşteni crăpaţi. Aci era partea dinapoi a landoului, culcată pe o parte; prin fereastra portierei, care era acoperită cu împletitură de nuiele de răchită, îşi înălţau capetele cîteva păsări sălbatice, cu ochi rotunzi şi ficşi, plini de indignare, şi cu creste zdrenţuite. Pe jos pămîntul era bătătorit; sprijinite într-un colţ, un plug rudimentar şi o pereche de vîsle cioplite de mînă. Din tavan, suspendat cu patru chingi din piele de cerb, atîrna patul poleit cu aur pe care Issetibbeha îl adusese de la Paris. Nu mai avea nici arcuri, nici saltea, iar de rama lui erau fixate nişte chingi frumos împletite care formau o reţea cu ochiuri mari.

Issetibbeha încercase s-o facă pe ultima lui nevastă, cea tînără, să se culce în patul acesta, întrucît el, avînd respiraţia scurtă, îşi petrecea nopţile moţăind în fotoliul lui împletit din nuiele. O ajuta să se urce în pat şi după aceea, deoarece nu putea dormi mai mult de trei sau patru ore pe noapte, stătea pe întuneric, făcîndu-se că doarme, şi asculta cum nevasta cobora binişor din patul aurit şi gătit cu panglici şi se ducea tiptil să doarmă jos, pe o saltea de paie, pînă aproape de ziuă. Apoi, se strecura la loc

în pat, prefăcîndu-se, la rîndul ei, că doarme, în vreme ce, în întuneric, Issetibbeha nu se mai sătura rîzînd pe înfundate.

Candelabrele erau atîrnate cu chingi de piele de două prăjini rezemate într-un colț în care se afla și un butoiaș cu whisky de vreo patruzeci și cinci de litri. În încăpere mai era și o vatră de lut, în fața căreia, pe un fotoliu de nuiele, ședea Moketubbe. Avea ceva mai mult de cinci picioare în înălțime și cîntărea vreo două sute cincizeci de livre. Purta un surtuc de postav subțire de-a dreptul pe piele, iar pîntecele lui, care era ca un balon arămiu, se revărsa peste betelia izmenelor din pînză de in. Era încălțat cu pantofii cu tocuri roșii. În spatele fotoliului era postat un băiețandru care agita un evantai în formă de *punkah* [1] făcut din fîșii de hîrtie. Moketubbe stătea nemișcat cu fața lătăreață și galbenă, și cu nările turtite, cu ochii închiși și cu brațele lui, care aduceau a aripi de pește, întinse. O expresie de amorțire profundă și tragică îi era întipărită pe față. Cînd intrară Basket și Berry, nici nu deschise ochii.

— I-o fi încălțat oare din zorii zilei? întrebă Basket.

— Da, din zorii zilei, răspunse băiețandrul, continuînd să fîlfîie evantaiul. Vedeți și voi.

— Mda, spuse Basket. Vedem și noi.

---

[1] Evantai mare folosit în India.

Moketubbe nu se clinti. Parcă ar fi fost statuia unui zeu malaez în surtuc și izmene, cu pieptul gol și încălțat cu pantofii cei caraghioși cu tocuri roșii.

— În locul vostru, nu l-aș tulbura, spuse băiețandrul.

— Nici eu, în locul tău, spuse Basket.

El și Berry se așezară pe vine. Băiețandrul continuă să agite evantaiul.

— Ascultă, Omule, spuse Basket, a fugit.

Moketubbe nu se mișcă.

— V-am spus eu, spuse băiețandrul. Știam că o să fugă. V-am spus eu.

— Mda, zise Basket. Nu ești tu cel dintîi care se trezește să ne spună după aia ceea ce ar fi trebuit să știm înainte. De ce nu s-a găsit ieri în rîndul vostru al deștepților măcar unul care să-l fi împiedicat să fugă?

— Nu vrea să moară, spuse Berry.

— Da' de ce să nu vrea? întrebă Basket.

— Că odată și odată tot trebuie să moară nu-i motiv, spuse băiețandrul. Nici pe mine nu m-ar hotărî motivul ăsta, bătrîne.

— Ține-ți gura, îi porunci Berry.

— De douăzeci de ani, spuse Basket, în timp ce alții din rasa lui nădușeau pe cîmp, el îl slujea pe Om, la umbră. Oare de ce n-ar vrea să moară dacă n-a vrut să asude?

— Se va sfîrși repede urmărirea, zise Berry. N-o să dureze mult.

— Prindeţi-l şi spuneţi-i lui treaba asta, zise băieţandrul.

— Şşşt, făcu Berry.

Stăteau pe vine, scrutînd chipul lui Moketubbe. Parcă el ar fi fost mortul. Stratul de grăsime care-l învăluia era atît de gros încît nici un semn, care să-i trădeze mişcările, respiraţia, nu răzbătea afară.

— O, Omule, ascultă, grăi Basket. Issetibbeha a murit şi aşteaptă. Avem calul şi cîinele, dar sclavul lui a fugit. Cel care îi făcea de mîncare, care mînca din mîncarea lui, dintr-un blid cu cu el, a fugit. Issetibbeha aşteaptă.

— Aşa e, întări Berry.

— Nu-i întîia oară că se întîmplă una ca asta. S-a mai întîmplat şi cînd Doom, bunicul tău, sta la gura pămîntului. A aşteptat trei zile întrebînd : „Unde-mi este negrul ?" Iar Issetibbeha, tatăl tău, i-a răspuns : „Am să-l găsesc. Odihneşte-te ; ţi-l aduc eu ca să poţi începe călătoria".

— Aşa e, încuviinţă Berry.

Moketubbe nu se mişcase, nici măcar nu deschise ochii.

— Trei zile a răscolit Issetibbeha mlaştinile, continuă Basket. Nici n-a venit acasă să mănînce, pînă nu i-a găsit negrul, apoi i-a spus lui tată-său, lui Doom : „Uite-ţi cîinele, calul şi negrul : odihneşte-te". Issetibbeha care a murit ieri, aşa a spus. Şi-acum negrul lui Issetibbeha

a fugit. Calul şi cîinele sînt cu el, dar negrul a fugit.

— Aşa e, spuse Berry.

Moketubbe tot nu se mişcase. Ţinea ochii închişi ; din masa lui monstruoasă emana o inerţie imensă, o imobilitate adîncă, o nepăsare inaccesibilă fiinţelor vii. Cei doi se uitau ţintă la el.

— Aşa a făcut tatăl tău, cînd a devenit el Omul, spuse Basket. Issetibbeha l-a adus îndărăt pe sclav acolo, la locul unde tatăl său aştepta ca să intre în pămînt.

Faţa şi ochii lui Moketubbe rămîneau imobili. După un scurt răstimp, Basket spuse :

— Scoateţi-i pantofii.

Băieţandrul îi scoase pantofii. Moketubbe începu să gîfîie, pieptul lui gol zvîcni adînc ca şi cum viaţa s-ar fi trezit în străfundurile grăsimii, ridicîndu-se cum valurile se ridică din adîncul mării. Dar ochii îi ţinea închişi.

— Are să conducă urmărirea, spuse Berry.

— Da, întări Basket. El e Omul, are să conducă urmărirea.

IV

Ascuns în grajd negrul, care-l slujea pe Issetibbeha, îl privise toată ziua cum se sfîrşea. Era un negru din Guinea, în vîrstă de patruzeci de ani. Avea nasul turtit, capul mic şi îngust, col-

țurile dinăuntru ale ochilor cam injectate și gingii vinete proeminente deasupra dinților mari, pătrați. La paisprezece ani fusese luat din Kamerun de un traficant de sclavi, înainte de a i se fi pilit dinții ; îi slujise lui Issetibbeha douăzeci și trei de ani încheiați.

În ajun, în ziua în care Issetibbeha zăcuse bolnav, se dusese în amurg în locul unde-și aveau negrii colibele. În ceasul acela liniștit, fumul bucătăriilor plutea alene de la o colibă la alta, purtînd peste drum mirosul aceleiași mîncări și aceleiași pîini. Femeile îngrijeau de foc, iar bărbații strînși la capătul ulicioarei îl observau cum cobora panta, pășind atent în lumina nefirească a amurgului. Li se păru că avea ochii aproape fosforescenți.

— Issetibbeha n-a murit încă, spuse maimarele lor.

— N-a murit, zise slujitorul. Cine n-a murit ?

În obscuritate fețele lor semănau cu a lui. Deosebirile de vîrstă, gîndurile lor tainice rămîneau închise sub chipurile lor de nepătruns, ca măștile maimuțelor moarte. Mirosul acru al focurilor și al mîncării plutea prin înserarea ciudată, parcă din altă lume, deasupra ulicioarei și a copilașilor goi care se jucau în praf.

— Dacă mai trăiește pînă la asfințit, poate să mai trăiască și pînă mîine dimineață, zise careva.

— Cine ți-a spus ?

— Așa se spune.

— Da. Așa se spune. Dar noi una știm.

Se uitară la negrul care stătea în mijlocul lor privindu-i cu ochi fosforescenți. Răsufla încet și adînc. Avea pieptul gol și era puțin nădușit.

— Să dăm drumul tobelor.

— Da. Să vorbească tobele.

După ce se lăsă noaptea, începură să bată tobele. Le țineau ascunse în albia pîrăului. Erau făcute din noduri de lemn de chiparos scobite și le țineau ascunse, nu știa nimeni de ce. Zăceau îngropate în mîlul pantei ce cobora spre mlaștină și erau păzite de un băietan de vreo paisprezece ani. Era mut și cam mic pentru vîrsta lui și sta așezat acolo în noroi cît era ziua de mare ; roiau țînțarii în jurul lui și era gol de tot, dar se ungea cu noroi ca să se apere de țînțari. De gît îi atîrna o punguță împletită din fire de iarbă care conținea o coastă de porc, pe care mai erau resturi de carne înnegrită, și două coji de copac prinse cu o sîrmă. Balele ce-i curgeau din gură i se prelingeau încet pe genunchi. Din desișul din spatele lui răsărea din cînd în cînd cîte un indian care se apropia tiptil și, după ce-l privea o clipă în tăcere, pleca fără ca el să bage de seamă ceva.

Din podul grajdului unde stătuse ascuns pînă tîrziu după asfințit, negrul putea auzi tobele. Se auzeau de la o depărtare de trei mile, în el însă bubuitul lor repetat răsuna ca și cum su-

netul ar fi venit chiar din grajdul de dedesubt. Parcă vedea focul cel mare și picioarele negrilor care țopăiau în văpaia flăcărilor. Numai că nu avea să mai existe foc. Avea să fie beznă ca aici, unde stătea întins, în podul ăsta plin de praf, în care se auzeau pașii ușori ai guzganilor de-a lungul grinzilor calde și groase, cioplite cu securea. Singurul foc avea să fie focul de gunoi aprins ca să alunge țînțarii din locul unde femeile ședeau cinchite dînd placid sfîrcul sînului plin și neted în gura avidă a băiețașilor sugari. Era calm și nici nu se sinchisea de bătaia tobelor — căci foc înseamnă viață.

Pe vas, în locul unde Issetibbeha agoniza înconjurat de femeile sale, dedesubtul candelabrelor, lîngă patul suspendat, ardea un foc. De sus, din pod negrul putea să vadă fumul și, puțin înainte de asfințit, îl văzuse și pe vraci, îmbrăcat în haina lui din piele de dihor ieșind pe punte și aprinzînd două baghete unse cu pămînt galben. „Atunci n-a murit încă", grăi către sine negrul, în întunericul plin de foșnete al podului ; și auzi amîndouă vocile, pe a sa și apoi iar pe a sa : „Cine n-a murit ?" „Tu ai murit."

— Mda, sînt mort, zise liniștit.

Ar fi dorit să fie acolo unde erau tobele. În gînd, se vedea avîntîndu-se din desiș, și țopăind nevăzut, printre tobe, cu picioarele lui, goale, jigărite și murdare. Dar nu putea face asta pentru

că nu se poate sări din viață în moarte, te arunci în brațele morții dar nu mori, pentru că moartea te culege ea însăși în ultima clipă a vieții. Te ia pe la spate, pe nepregătite, cît mai trăiești încă. Foșnetul ușor al guzganilor de-a lungul grinzilor încetase. Odată, mîncase un guzgan. Era pe atunci un băietan abia venit în America. Navigaseră douăzeci de zile prin regiunea tropicelor, închiși în cala unei corăbii din care îl puteau auzi pe căpitan, un bețivan din Noua Anglie, citind cu glas tare versete dintr-o carte care după zece ani avea să afle că fusese Biblia. Ghemuit ca și acum într-un grajd, pîndise guzganul, care, dacă ții seama de iuțeala piciorușelor sale și de agerimea ochilor lui, este superior omului. Îl prinsese lesne, dintr-o singură mișcare a mîinii și îl mîncase tacticos, mirîndu-se că neamul guzganilor nu pierise încă. Pe vremea aceea mai avea straiele cele albe, dăruite de negustorul de sclavi, care era în același timp și preot al bisericii unitariene, și nu vorbea decît limba sa maternă.

Acum era gol, nu poseda decît un pantalon de bumbac pe care indienii îl cumpăraseră de la albi, și, atîrnat de o curea legată în jurul șoldurilor, un talisman alcătuit din jumătatea unei rame de ochelari de sidef, pe care Issetibbeha o adusese de la Paris, și din țigva unui șarpe mocasin. Omorîse șarpele cu mîna lui și îl mîn-

case tot cu excepția capului în care era strîns tot veninul. Stătea lungit în pod, pîndind ce se întîmpla pe fostul vas cu aburi, ascultînd duduitul tobelor și închipuindu-și că este și el acolo în mijlocul tobelor.

Rămase acolo toată noaptea. In dimineața următoare îl zări pe vraci ieșind din casă, îmbrăcat cu vesta lui din blană de dihor, încălecînd pe catîr și plecînd. Rămase împietrit, privind cum se risipea ultimul val de colb ridicat de picioarele delicate ale catîrului, dar băgă de seamă că mai respira încă și i se păru ciudat că mai respiră, că mai are nevoie să respire. Stătu apoi nemișcat urmărind fiece mișcare, cu ochi fosforescenți dar liniștiți, cu respirație ușoară și regulată; îl văzu pe Louis Berry ieșind pe covertă și cercetînd cerul. Soarele era sus și cinci indieni îmbrăcați în straie de sărbătoare stăteau așezați pe covertă; pe la amiază se strînseseră vreo douăzeci și cinci de oameni, iar după amiază săpară șanțul în care aveau să frigă carnea și să coacă tuberculele de *yam*. Se adunaseră între timp aproape o sută de oaspeți, cuviincioși, tăcuți și calmi, gătiți după moda europeană. Mai tîrziu îl văzu pe Berry scoțînd din grajd iapa lui Issetibbeha și legînd-o de un copac, apoi îl văzu ieșind din casă cu cîinele cel bătrîn care veghea întotdeauna lîngă fotoliul lui Issetibbeha și legîndu-l de un alt copac. Uitîndu-se cu jale împrejur, cîinele se așeză pe

labele dinapoi și începu să urle. Mai urla încă după apusul soarelui cînd negrul, după ce se lăsă în jos pe zidul din fund al grajdului, apucă pe cărarea cufundată în întuneric care ducea la izvor. Incepu să alerge. Auzea cîinele urlînd în urma sa. In apropierea izvorului, după ce o luase la fugă, întîlni un alt negru. Cei doi, din care unul se oprise locului, iar celălalt alerga, se uitară unul la altul, ca și cum i-ar fi despărțit o barieră reală de netrecut, așezată între două lumi diferite. Cu gura închisă, cu pumnii strînși, și respirînd regulat, continuă să alerge pe întuneric.

Alerga mai departe prin beznă. Cunoștea bine locurile, căci fusese adesea cu Issetibbeha la vînătoare. Călare pe catîr îl însoțise pe Issetibbeha care, pe iapa lui, ținea urma vulpii sau a pisicii sălbatice. Cunoștea ținutul tot atît de bine ca și acei care îl urmăreau. Cu aceștia dădu ochii pentru întîia oară a doua zi puțin înainte de apusul soarelui. Străbătuse treizeci de mile urmînd albia pîrăului spre izvor și acum se întorcea pe alt drum: zăcea lungit într-un desiș de *paw-paw* [1] cînd deodată îi zări pe urmăritorii săi. Erau doi inși în cămașă, cu pălării de paie pe cap, care-și împăturiseră frumos pantalonii și îi țineau sub braț. Arme nu aveau. Erau de vîrstă mijlocie, cam bondoci, și

[1] Copac care crește în partea de miazăzi a S.U.A.

desigur nu prea iuți de picior, de aceea socoti că nici pînă la miezul nopții n-ar fi putut să ajungă în locul unde era el acum. „Am timp să mă odihnesc pînă la miezul nopții“, își zise. Era atît de aproape de plantație încît simțea mirosul de la bucătărie și se gîndi de fapt că ar trebui să-i fie foame pentru că de treizeci de ceasuri nu mîncase nimic. „Totuși e mai important să mă odihnesc“, își zise și stînd lungit în desișul de *paw-paw*, continuă să-și repete acest lucru pentru că efortul de a sta liniștit, graba și nevoia de odihnă, făceau ca inima să-i bată tot atît de puternic ca atunci cînd alerga. Parcă uitase ce este odihna și parcă cele șase ceasuri, pe care le avea înainte, n-ar fi fost de ajuns ca să-și amintească cum se odihnește omul.

Cînd se întunecă porni. Hotărîse să meargă fără a se grăbi toată noaptea, pentru că tot nu avea unde se duce, dar cum porni, începu să alerge cît putea de repede năpustindu-se cu pieptul zvîcnind și cu nările lui largi în bezna înăbușitoare. Alerga de un ceas, rătăcind fără țintă, cînd se opri brusc și, după o clipă, în răstimpul dintre bătăile inimii auzi sunetul tobelor. După sunet, trebuiau să fie cam la două mile depărtare. Merse călăuzindu-se după sunet pînă simți mirosul acru al focului de gunoaie. Cînd ajunse în fața focului, tobele nu încetară să bată. Doar căpetenia veni să-l întîmpine în locul unde se oprise. Învăluit de un nor de fum, gîfîia cu nările umflate, cu obrazul mînjit cu noroi și rotindu-și neîncetat ochii, parcă ar fi fost legați de mișcarea plămînilor.

— Te-am așteptat, îi spuse căpetenia. Acum, du-te.

— Să mă duc?

— Mănîncă și du-te. Morții nu pot sta laolaltă cu viii. Asta știi.

— Da, știu.

Nu se uitau unul la altul. Tobele băteau fără încetare.

— Vrei să mănînci? întrebă căpetenia negrilor.

— Nu-mi e foame. Azi după amiază am prins un iepure și l-am mîncat stînd ascuns.

— Ia totuși niște carne friptă.

Primi friptura învelită în frunze și o porni iar prin albia rîului. După cîtva timp sunetul tobelor încetă. Merse fără întrerupere pînă începu a se crăpa de ziuă. „Mai am douăsprezece ceasuri, înaintea mea. Poate și mai mult, pentru că m-au urmărit pe întuneric.“ Se așeză, mîncă friptura și își șterse mîinile pe coapse. Apoi se ridică, își scoase pantalonii de bumbac, se opri lîngă o băltoacă și se unse tot cu mîl — fața, brațele, trunchiul și picioarele. Cînd se făcu ziuă se mută în mlaștină, se așeză jos și, prinzîndu-și genunchii cu mîinile, înclină capul și adormi. Nu visă nimic. Făcuse bine că se mutase căci, deșteptîndu-se brusc, îi zări pe cei doi

indieni. Soarele era sus pe cer. Indienii își purtau și acum pantalonii frumos împăturiți sub braț. Stăteau peste drum de ascunzătoarea lui, pîntecoși, greoi, molîi și cam caraghioși cu pălării de paie dar fără pantaloni.

— Afurisită treabă. spuse unul.

— Mai bine aș fi acum acasă, la umbră, spuse celălalt. Dar vezi că Omul așteaptă la gura pămîntului.

— Hmda.

Priviră liniștiți împrejur. Aplecîndu-se, unul din ei smulse niște scaieți prinși de poala cămășii.

— Negru blestemat, zise.

— Da, fost-au negrii vreodată altceva decît izvor nesecat de belele și supărări pentru noi?

La începutul după amiezii negrul se cățără în vîrful unui copac și privi spre plantație. Deosebi trupul lui Issetibbeha într-un hamac prins între cei doi copaci de care legaseră calul și ciinele. În jurul vasului era o mare învălmășeală de căruțe, cai de călărie, catîri, trăsuri. Femeile, copiii și bătrînii stăteau la pămînt formînd grupuri pestrițe de amîndouă părțile șanțului din care se ridica încet fumul gros al cărnii care se frigea. Bărbații și adolescenții erau, desigur, plecați cu toții în urmărirea lui și hainele lor de sărbătoare, frumos împăturite, erau așezate pe crăcile copacilor. Totuși, în ușa casei, lîngă fostul salon al vasului, era un grup de bărbați,

care după cîtva timp îl scoaseră pe Moketubbe, așezat pe o lectică din curele și prăjini de lemn de *persimmon*[1]. Din ascunzișul lui, negrul, victima, urmărea în tăcere cu o expresie la fel de adîncă ca aceea a lui Moketubbe pregătirile ce se făceau pentru a aduce la îndeplinire osînda nestrămutată ce atîrna asupra-i.

— Da, spuse negrul încet. Atunci vine și el. Omul ăsta, al cărui trup a fost mort timp de cincisprezece ani, vine și el.

Pe la mijlocul după-amiezii, se întîlni față în față cu un indian. Pe un buștean aruncat deasupra unei băltoace — negrul, tras la față, slăbit, ferm, neobosit și exasperat, indianul gras, moale, întruchipare grăitoare a șovăielii și inerției ajunse la cel mai înalt grad. Indianul nu se clinti, nu suflă nici un cuvînt; stătu locului și privi cum negrul sare în apă, înoată spre mal și dispare în desiș.

Puțin înainte de apusul soarelui, se întinse după trunchiul unui copac doborît de trăsnet. O coloană de furnici urca de-a lungul trunchiului. Prinse cîteva și începu să le mănînce încet, distrat, ca un invitat care la un ospăț ciugulește alune sărate dintr-o farfurie. Furnicile aveau un gust sărat, datorită căruia gura i se umplu de salivă. Le mîncă fără grabă, privindu-le cum urcau pe trunchi în șiruri neîntre-

---

[1] Specie de arbori care au un lemn foarte tare.

rupte, mergînd cu nestrămutată hotărîre spre pieire. Nu mîncase nimic toată ziua. Ochii săi tiviți cu roșu se roteau obsedant în masca de mîl uscat. Pe înserat, pe cînd se strecura tiptil să prindă o broască, fu mușcat mai jos de cot de un șarpe mocasin. Șarpele îl mușcase superficial, lăsîndu-i două zgîrieturi subțiri, prelungi ca niște urme de brici, și, descumpănit de avîntul și furia dintîi, rămase inert o clipă.

— Oho, bătrînelule, exclamă negrul. Îl atinse pe cap cu mîna și îl privi cum îi mai mușcă brațul de două-trei ori, slab, stîngaci și superficial. Asta-i pentru că nu vreau să mor, spuse negrul. Apoi mai repetă o dată: Asta-i pentru că nu vreau să mor — încet, cu mirare de parcă abia după ce rostise aceste cuvinte aflase care îi era dorința, ca și cum pînă atunci nu și-ar fi dat seama de intensitatea acestei dorințe.

V

Moketubbe luase pantofii cu el. Nu putea să-i poarte multă vreme nici chiar cînd sta pe jumătate culcat în lectică, cum sta acum. De aceea, puseseră acești pantofi delicați din piele de lac crăpată, cam deformați, și cu tocuri roșii pe o bucată de piele de căprioară în poala lui Moketubbe.

Zăceau pe masa aceea de carne imobilă, obeză, aproape neînsuflețită, cărată prin mlaștini și hățișuri de mărăcini, legănată încoace și-ncolo de oameni, care, în urmărirea victimei, purtau cu schimbul pe umerii lor crima și obiectul ei. Se prea poate ca lui Moketubbe să i se fi părut că, el fiind nemuritor, spiritele osîndite ale ființelor care în viață urmăriseră să-l piardă îl transportau acum cu repeziciune prin Infern, asistînd cu indiferență la osîndirea lui.

Puseră lectica jos și se așezară în jurul ei să se odihnească. Moketubbe rămase nemișcat cu ochii închiși și fața calmă, plin parcă de presimțirea că ar putea să încalțe pantofii. Băiețandrul care-l slujea trase cu de-a sila pantofii pe picioarele groase și umflate de dropică. Pe chipul lui Moketubbe se întipări iară expresia aceea tragică, pasivă și totuși atentă pe care o au îndeobște bolnavii de dropică. Apoi o porniră iar. Moketubbe sta nemișcat și mut în legănarea ritmică a lecticii, fie datorită prisosului de inerție, fie, poate, datorită prisosului unei virtuți regești cum ar fi curajul sau energia. Din cînd în cînd, oamenii lăsau iar lectica jos și se uitau la el, la fața lui de idol galben, îmbrobonată de sudoare. Atunci Three Basket sau Louis Berry spunea:

— Scoateți-i pantofii. Onoarea e salvată.

Îi scoteau pantofii, fața lui Moketubbe părea neschimbată, dar abia atunci răsuflarea lui devenea perceptibilă, aerul intrînd și ieșind cu un hîrîit slab pe gura lui cu buze palide, iar purtă-

torii lecticii se aşezau iar la pămînt aşteptînd sosirea ştafetelor şi urmăritorilor.

— Încă nu?

— Încă nu. Se-ndreaptă spre răsărit. La asfinţit are să ajungă la rîul Tippah. Apoi are să se întoarcă. Poate-l prindem mîine.

— Să sperăm. Cam multişor.

— Mda. Au trecut mai bine de trei zile.

— La moartea lui Doom urmărirea n-a durat decît trei zile.

— Acela era însă bătrîn. Ăsta-i tînăr.

— Da. Fuge bine. Dacă-l prindem mîine, capăt un cal.

— Numai să-l capeţi.

— Da. E o treabă nesuferită.

Astea s-au petrecut în ziua în care se terminaseră merindele la plantaţie. Oaspeţii se duseră pe la casele lor şi veniră din nou în ziua următoare cu şi mai multă mîncare, atît cît să le ajungă o săptămînă. Trupul lui Issetibbeha începuse să miroasă; pe la amiază cînd s-a încălzit şi a început să bată vîntul duhoarea se întinse pînă departe în albia rîului. Dar nu prinseră negrul nici în ziua aceea, nici în cea următoare. În ziua a şasea spre amurg, ştafetele alergară la lectică să aducă vestea; găsiseră urme de sînge. „S-a rănit."

— Sper că nu s-a rănit prea rău, spuse Basket. Nu putem trimite cu Issetibbeha un slujitor care să nu-i fie de folos.

— Sau pe care Issetibbeha însuşi să trebuiască să-l îngrijească, adăugă Berry.

— Nu ştim, spuseră ştafetele. S-a ascuns. S-a tîrît iar în mlaştină. Am pus oameni de strajă.

Ştafetele însoţiră lectica. Locul unde negrul se ascunsese în mlaştină era cam la vreo oră de drum. În graba şi nerăbdarea lor, uitaseră că Moketubbe încălţase iar pantofii: cînd ajunseră la destinaţie, leşinase. Îi scoaseră pantofii şi-l readuseră în simţiri.

La lăsarea nopţii împresurară mlaştina. Se aşezară la pămînt, înconjuraţi de roiuri de tăuni şi ţînţari. Luceafărul strălucea jos la orizont şi pe cer constelaţiile începură să se rotească încet deasupra capetelor lor.

— Să-l mai lăsăm, spuneau unii. Mîine nu-i decît alt nume dat zilei de azi.

— Da. Să-i lăsăm timp. Apoi tăcură, privind ca un singur om în beznă, spre mlaştină. După un timp se aşternu tăcere. Apoi veni o ştafetă care-i vesti:

— A încercat să fugă.

— L-aţi împiedicat, nu-i aşa?

— S-a retras. Ne-a fost cam frică, o clipă, la toţi trei. L-am simţit după miros cum se tîra prin întuneric, dar am mai simţit şi alt miros, un miros necunoscut. De aceea ne-a fost teamă, pînă am vorbit cu el. Ne-a spus să-l ucidem acolo, în întuneric, ca să nu-i vadă venind spre

el pe cei care aveau să-l ucidă. Dar nu el mirosea așa. Ne-a lămurit ce este. L-a mușcat un șarpe. Acum două zile. Brațul i s-a umflat și pute. Totuși nu ăsta era mirosul ce-l simțeam noi, căci umflătura a dat înapoi și brațul lui nu este mai gros decît brațul unui copil. Ni l-a arătat. L-am pipăit toți trei, nu era mai gros decît brațul unui copil. Ne-a cerut să-i dăm o secure, să-și taie brațul. Dar și mîine e o zi.

— Da. Mîine e azi.

— Ne-a cam fost frică. Apoi a coborît înapoi în mlaștină.

— Bine.

— Da. Ne-am speriat. Să-i spun și Omului ?

— Am eu grijă, zise Basket și se depărtă.

Ștafeta se lăsă jos, povestind mai departe despre negru. Basket se înapoie.

— Omul a spus că e bine. Întoarce-te la locul tău.

Ștafeta plecă fără zgomot. Oamenii se așezară în jurul lecticii și adormiră. Cîndva, după miezul nopții, negrul îi deșteptă. Începuse să strige și să vorbească singur și glasul său izbucnea din beznă strident, apoi amuțea brusc. În cele din urmă se iviră zorile ; un cocor alb străbătu încet bolta galbenă. Basket era treaz.

— Acum hai să pornim. S-a făcut ziuă.

Doi indieni pătrunseră în stufăriș mișcîndu-se zgomotos. Înainte de a se apropia de negru, se opriră locului pentru că începuse să

cînte. Îl vedeau însă, era gol și mînjit cu mîl și ședea pe un ciot și cînta. Se așezară tăcuți la oarecare distanță de el, așteptînd să isprăvească. Cînta încetișor pe limba lui, cu fața ridicată spre soarele care răsărea. Vocea-i era curată, adîncă, plină de tristețe și deznădejde.

— Să-l lăsăm să isprăvească, spuseră indienii stînd jos și așteptîndu-l cu răbdare.

În cele din urmă tăcu, atunci se apropiară. Cu masca de mîl uscat pe față, se uită peste umăr îndărăt la ei. Avea ochii injectați, buzele îi erau crăpate și i se vedeau dinții mari și pătrați ; masca de mîl i se încrețise pe față, căci slăbise de cînd se unsese cu mîl. Brațul stîng îl ținea strîns lipit de piept ; de la cot în jos era diform, fiind acoperit cu mîl. Avea un miros greu, grețos. Îi privi în tăcere, pînă ce unul dintre indieni se apropie și-l atinse pe umăr.

— Hai, spuse indianul. Ai fugit bine. N-are de ce să-ți fie rușine.

VI

Cînd se apropiară de plantație în dimineața radioasă, ochii negrului începură să i se rotească în orbite așa cum se rotesc ochii cailor. Fumul ce se ridica din șanțul în care se frigea carnea se tîra la suprafața pămîntului, învălu-

ind musafirii împrăștiați pe puntea vasului și prin împrejurimi: grupuri de femei, copii și bătrîni purtînd straie pestrițe de sărbătoare. Trimiseseră mai multe ștafete de-a lungul pîrăului și una la plantație, și trupul lui Issetibbeha fusese coborît în groapa în care-l așteptau calul și cîinele; mirosul mortului mai dăinuia însă în casa în care locuise o viață. În timp ce musafirii se îndreptau spre groapă, se ivi și lectica lui Moketubbe urcînd colina.

Negrul era cel mai înalt din toți, capul său drept, îngust, mînjit cu mil, întrecea capetele tuturor celorlalți. Sufla greu, istovit de eforturile desperate făcute în cele șase zile cumplite. Deși mergeau încet, pieptul său sfîșiat de zgîrieturi zvîcnea cu putere, cu brațul stîng lipit de el. Privea neîncetat în toate părțile, parcă nu prididea să vadă tot ce era de văzut. Buzele îi erau întredeschise, lăsînd să i se vadă dinții mari și albi; începu să gîfîie. Musafirii care se îndreptau spre groapă se opriră să se uite înapoi — unii aveau în mînă bucăți de carne — în timp ce negrul îi privea cu ochi sălbatici, pătrunzători.

— Vrei să mănînci mai întîi? îl întrebă Basket. Apoi repetă întrebarea.

— Da, grăi negrul. Așa e. Vreau să mănînc.

Înghesuindu-se, gloata porni îndărăt; cuvintele lui trecură din gură în gură: „Vrea să mănînce mai întîi".

Ajunseseră la vas.

— Așază-te, spuse Basket.

Negrul se așeză pe marginea covertei. Gîfîia mereu, pieptul i se ridica și i se lăsa și își întorcea încoace și-ncolo capul în care îi jucau ochii holbați. Părea că nu vede nimic, nu din pricina vreunei slăbiri a vederii, ci din desperare. Îi aduseră de mîncare și priviră în tăcere cum încerca să mănînce. Băga mîncarea în gură, o mestecа, dar între timp îi ieșea, mestecată pe jumătate, pe la colțurile gurii, alunecîndu-i pe bărbie și pe piept. După un timp nu mai mestecă și rămase neclintit, gol, mînjit peste tot cu mîl uscat, cu strachina pe genunchi, cu gura căscată plină de mîncare pe jumătate mestecată, rotindu-și neîncetat ochii holbați și gîfîind într-una. Toți îl priveau cu răbdare, așteptînd, neînduplecați.

— Hai, spuse Basket în cele din urmă.

— Apă vreau, zise negrul. Vreau apă.

Fîntîna era ceva mai departe, la poalele povîrnișului, lîngă odăile sclavilor. Povîrnișul era împînzit de umbrele amiezii, de umbrele ceasului liniștit cînd altădată Issetibbeha aștepta, moțăind în fotoliul său, să vină prînzul și vremea somnului de după masă și cînd negrul era liber să facă ce vrea. Obișnuia atunci să se așeze în pragul bucătăriei și să stea de vorbă cu femeile care găteau. Dincolo de bucătărie, ulicioara dintre colibe era liniștită și tăcută.

femeile vorbeau între ele peste drum, de la o casă la alta, şi fumul de la bucătărie îi învăluia pe copilaşii care se tăvăleau goi prin praf, ca nişte jucării de abanos.

— Hai, spuse Basket.

Negrul păşea în mijlocul lor, mai înalt decît toţi. Musafirii se îndreptară către groapa în care aştepta Issetibbeha cu calul şi cîinele său. Negrul înainta, întorcînd capul cînd într-o parte cînd în alta, cu pieptul zvîcnind.

— Hai, spuse Basket. Ai vrut să bei apă.

— Da, zise negrul. Da.

Privi înapoi spre casă, apoi în jos spre ulicioara pe care azi nu ardea nici un foc, pe care nu se arăta nici o fiinţă şi unde nu se juca în ţărînă nici un copilaş. Gîfîia.

— Aici m-a muşcat, aici mi-a zgîriat braţul ; o dată, de două ori, de trei ori. I-am spus : „Oho, bătrînelule".

— Hai acum, zise Basket.

Negrul călca în loc, ridicînd genunchii ca la paradă. Ochii lui aveau acea sclipire înspăimîntată şi sălbatică, pe care o au uneori ochii cailor.

— Ai vrut apă, spuse Basket. Uite apă.

Deasupra puţului atîrna o tigvă golită. O umplură şi o dădură negrului, privindu-l cum încearcă să bea. În timp ce apropia tigva de gura mînjită cu mîl, ochii continuau să se rotească şi văzură mişcarea gîtlejului şi şuvoaiele de apă care i se prelingeau de amîndouă părţile pe bărbie şi pe piept. Apoi şuvoiul de apă se opri.

— Vino, spuse Basket.

— Aşteaptă, spuse negrul.

Umplu din nou tigva şi o ţinu aplecată spre obraz, mai jos de ochii care se roteau într-una. Din nou priviră la gîtlejul lui şi la apa care îi şiroia de pe bărbie ca o cascadă cu multe iţe, făcînd şănţuleţe în mîlul uscat care-i acoperea pieptul. Membrii tribului, musafirii şi rudele aşteptară răbdători, solemni şi neînduplecaţi. Apoi, deşi tigva continua să stea aplecată şi gîtlejul negrului continua să zvîcnească, şuvoiul de apă conteni. O bucată de mîl uscat spălată de apă de pe pieptul negrului căzu şi se sfărîmă la picioarele lui în vreme ce tigva goală răsuna de respiraţia-i sonoră : a-a-a.

— Vino, zise Basket, luîndu-i tigva din mînă şi punînd-o la loc în fîntînă.

UN CÎRMUITOR

I

Pînă la moartea bunicului Compson, n-a fost sîmbătă după-amiază în care să nu ne fi dus la fermă. Plecam de-acasă numaidecît după masă, în gabrioletă, eu cu Roskus în față, bunicul cu Candace (noi îi spuneam Caddy) și Jason, la spate. Bunicul și Roskus vorbeau de una și alta în timp ce caii goneau, căci era cea mai bună pereche de cai din ținut. Trăgeau gabrioleta cu mare repeziciune la șes, ba chiar și la urcuș uneori. Dar asta era în nordul statului Mississippi, și cînd urcam pe vreuna din aceste coline, Roskus și cu mine puteam simți mirosul țigării de foi a bunicului.

Ferma se afla la depărtare de patru mile: o casă bună, joasă într-o pădurice; era nevopsită, însă bine întreținută, de un tîmplar dibaci care locuia la odăile slugilor, pe nume Sam Fathers. Dincolo de casă erau grajdurile și afumătoria, iar și mai încolo locuințele slugilor, păstrate în stare la fel de bună tot de Sam Fathers. Altceva nu făcea și se spunea că ar avea cam vreo sută de ani. Trăia laolaltă cu negrii, și oamenii — adică albii — ziceau că-i negru; negrii îi spuneau Gingie-Albastră. Dar nu era negru. Tocmai despre asta vreau să vă povestesc.

Cînd soseam, mister Stokes, administratorul, trimitea un băiețandru negru să se ducă cu Caddy și Jason să pescuiască în apa pîrîului, fiindcă Jason era prea mic și Caddy era fată, eu însă nu mă duceam cu ei. Mergeam la atelierul lui Sam Fathers, unde lucra el juguri pentru vite și roți de căruță și-ntotdeauna îi duceam niște tutun. Atunci se oprea din lucru, își umplea pipa făcută de mîna lui din puțin lut și un fir de trestie și îmi povestea despre vremurile de demult. Vorbea ca negrii, adică rostea cuvintele la fel ca ei, însă nu folosea aceleași cuvinte, iar părul lui era tot ca al negrilor. Pielea nu-i era chiar de culoarea negrilor, fie chiar și a celor cu pielea mai deschisă, iar nasul, gura și bărbia lui nu erau nas, gură și bărbie de negru. Nici conformația lui nu era aceea a negrilor bătrîni. Avea spatele drept, nu era înalt, ceva cam îndesat și pe față avea totdeauna întipărită o liniște de parcă ar fi fost cu gîndul în altă parte, fie că lucra sau stătea de vorbă, fie că asculta

ce-i spuneau unii, chiar albi, sau în timp ce-mi vorbea mie.

Parcă s-ar fi aflat mereu singur de tot pe un acoperiș, bătînd cuie.

Cîteodată lăsa lucrul pe jumătate făcut și se așeza să fumeze. Și nici prin gînd nu-i trecea să se repeadă înapoi să-l reia dacă se ivea mister Stokes sau bunicul.

Cînd îi dădeam tutunul lăsa lucrul, se așeza să-și umple pipa și-mi povestea una și alta.

— Negrii ăștia îmi spun unchiul Gingie-Albastră. Albii îmi spun Sam Fathers.

— Dar nu te cheamă așa? am întrebat eu.

— Nu. Mai demult mă chema așa. Îmi aduc aminte. Îmi aduc aminte că nu văzusem niciodată un alb, pînă ajunsesem băiat mare ca tine; era un negustor de whisky care venea în fiecare vară la plantație. Mie Omul[1] însuși mi-a pus numele. Dar nu numele de Sam Fathers, nu.

— Omul? spusei eu.

— Da, stăpînul plantației, al negrilor și al mamei. Stăpîn peste întreg ținutul de care am știut, pînă m-am făcut mare. Era șeful unui trib Chickasaw[2]. El a vîndut-o pe mama străbunicului tău. Mi-a spus că dacă nu vreau nu trebuie să plec, pentru că pe atunci făceam și eu parte dintre luptători. El mi-a pus numele Avea-Doi-Tați.

— Avea-Doi-Tați? spusei eu. Asta nu-i un nume. Asta nu-i nimic.

— Pe vremuri a fost totuși numele meu. Ascultă.

[1] Șeful indian căruia îi aparține plantația.

[2] Trib important de indieni care locuiau odinioară în statele Mississippi și Alabama și ai căror ultimi descendenți se găsesc acum în ținuturile indiene din Oklahoma.

II

Iată povestea, cum mi-a spus-o și mie Herman Basket cînd am ajuns destul de mare ca să stea de vorbă cu mine. Mi-a zis că la întoarcerea lui de la New Orleans, Doom adusese cu el femeia aceea. Adusese și șase negri — Herman Basket mi-a povestit — deși aveau pe plantație mai mulți decît era nevoie. Cîteodată îi vînau cu cîini, așa cum vînezi vulpea sau pisica sălbatică sau dihorul. Așadar, Doom mai adusese încă șase negri cînd se întorsese acasă de la New Orleans. Spunea că i-a cîștigat pe vas și deci trebuise să-i ia. Debarcase de pe vas împreună cu cei șase negri — mi-a istorisit Herman Basket — și cu o ladă mare, în care era ceva viu, și cu o cutioară de aur, cam cît un ceas mare, în care era sare de New Orleans. Și mi-a povestit Herman Basket cum a scos Doom un cățeluș din lada în care era ceva viu și cum a făcut un cocoloș de pîine cu un pic de sare

din cutia de aur şi i-a dat-o căţeluşului iar căţeluşul a murit. Aşa om era Doom — spunea Herman Basket.

Mi-a povestit că în seara cînd coborîse de pe corabie purta o jachetă, numai fireturi şi avea trei ceasornice de aur, dar — spunea Herman Basket — nici după şase ani privirea lui Doom nu se schimbase şi era tot aşa ca înainte de plecarea lui, cînd nu-l chema Doom, cînd el şi taică-meu dormeau pe acelaşi culcuş de paie şi sporovăiau toată noaptea, cum sporovăiesc băieţii între ei.

Pe-atunci numele lui Doom era Ikkemotubbe şi prin naştere n-avea dreptul să devină Omul, pentru că mama lui Doom era sora Omului, iar Omul avea şi el fiu şi frate. Dar chiar de pe atunci, cînd Doom nu era mai mare decît eşti tu acuma — mi-a povestit Herman Basket — Omul se uita uneori la Doom şi spunea: „O, fiu al surorii mele, privirea ta e rea, ca privirea unui cal nărăvaş".

De aceea Omul a fost bucuros cînd Doom, ajuns flăcău, spuse că vrea să plece la New Orleans — aşa mi-a zis Herman Basket. Pe-atunci Omul începuse să îmbătrînească. Îi plăcuse cîndva să se joace de-a aruncatul cuţitului şi de-a aruncatul ghiulelii, dar pe timpul acela nu-i mai plăcea decît aruncatul cuţitului. Aşadar, nu i-a părut rău de plecarea lui Doom, deşi nu l-a uitat. Herman Basket mi-a zis că, în

fiecare vară cînd venea negustorul de whisky, Omul îl întreba despre Doom.

— Acum îşi zice David Callicoat, răspundea negustorul. Dar numele lui e Ikkemotubbe. N-aţi auzit de unul David Callicoat care s-a înecat în Fluviul cel Mare sau care a fost ucis în bătălia ce s-a dat între albi la New Orleans [1] ?

Herman Basket mi-a spus însă că nu auzira nimic despre Doom, înainte de a se împlini şapte ani de la plecarea lui. Apoi, într-una din zile, Herman Basket şi taică-meu primiră din partea lui Doom un beţişor [2] pe care stătea scris să vină să-l aştepte la Fluviul cel Mare. Pentru că pe-atunci vasul cu aburi nu mai venea pînă la noi. Vasul mai era pe fluviu, dar nu se putea urni din loc. Herman Basket mi-a povestit că într-o zi, cînd a venit apa mare, la vreo trei ani după plecarea lui Doom, vasul cu aburi a venit, s-a împotmolit pe un banc de nisip şi a murit.

Astfel Doom a căpătat cel de al doilea nume, cel pe care l-a purtat înainte de a se numi Doom. Herman Basket mi-a povestit că vasul venea de patru ori pe an în susul fluviului, şi cum ieşeau oamenii şi-şi făceau tabără ca să aştepte vasul şi să-l vadă trecînd, şi mi-a spus că omul alb care poruncea vasului încotro să

[1] Bătălia ce a avut loc acolo între englezi şi americani în 1815.

[2] Baghetă de lemn de care indienii se folosesc pentru a comunica în scris anumite lucruri.

plutească se numea David Callicoat. Așa că atunci cînd Doom le-a spus lui Herman Basket și lui tata că pleacă la New Orleans, a adăugat: „Și vă mai spun ceva. De-acum în colo numele meu nu mai e Ikkemotubbe, ci David Callicoat. Și-ntr-o zi voi avea și eu un vas cu aburi."

Așa om era Doom — îmi spunea Herman Basket.

Deci, după șapte ani, le-a trimis un bețișor care să-i vestească, și Herman Basket și taică-meu au luat căruța și s-au dus să-l aștepte pe Doom la Fluviul cel Mare, iar Doom s-a dat jos de pe vas cu cei șase negri.

— I-am cîștigat pe corabie, a spus Doom. Tu și Craw-ford [1] (numele lui taica era Crawfish-ford, dar i se spunea de obicei Craw-ford) puteți să-i împărțiți între voi.

— Nu-i vreau, mi-a povestit Herman Basket, c-a zis tata.

— Atunci poate să-i ia Herman pe toți, răspunse Doom.

— Nici eu nu-i vreau, a spus Herman Basket.

— Bine, zise Doom.

Herman Basket mi-a povestit că apoi l-a întrebat pe Doom dacă se mai numește tot Callicoat, dar în loc de răspuns, Doom spuse unuia dintre negri ceva în limba albilor și negrul aprinse un ciot de pin. Apoi — mi-a istorisit Herman Basket — l-au văzut luînd cățelușul din lădiță și făcînd un cocoloș de pîine cu un pic din sarea de New Orleans, pe care o ținea în cutioara de aur, și atunci taica s-ar fi răzgîndit și ar fi spus:

— Parcă ziceai că Herman și cu mine să ne împărțim negrii aceștia.

Atunci — mi-a spus Herman Basket — băgă de seamă că unul din oamenii negri e o femeie.

— Tu și Herman parc-ați spus că nu-i vreți, răspunse Doom.

— Nu m-am gîndit bine cînd am spus așa, zise taica. Vreau lotul cu femeia. Herman să-i ia pe ceilalți trei.

— Nu-i vreau, zise Herman Basket.

— Poți să-ți iei și patru, a zis taică-meu. Eu iau femeia și încă unul.

— Eu nu-i vreau, s-a-mpotrivit Herman Basket.

— Atunci iau numai femeia, a spus tata. Tu îi poți lua pe ceilalți cinci.

— Nu-i vreau, s-a încăpățînat Herman Basket.

— Nici tu nu-i vrei, spuse Doom către tata. Ai spus-o tu singur.

Apoi Herman Basket văzu că a murit cățelușul.

— Nu ne-ai spus numele tău ce-l nou, se adresă el lui Doom.

— Acum numele meu e Doom. Mi-a fost dat de către o căpetenie franceză din New Orleans.

[1] Vadul Racilor (engl.).

În vorba francezilor, Omme, pe limba noastră, Doom.

— Ce înseamnă asta? întrebă Herman Basket.

Mi-a povestit că Doom îl privise un răstimp.

— Înseamnă Omul, spuse Doom.

Herman Basket mi-a povestit cum au stat și au chibzuit la toate acestea. Stăteau acolo în întuneric și ceilalți cățeluși pe care Doom nu-i folosise încă și gemeau și scormoneau în lădiță, iar flacăra ciotului de pin se răsfrîngea în ochii negrilor, luminînd și haina aurită a lui Doom și cățelușul cel mort.

— Tu nu poți fi Omul, spuse Herman Basket. Tu te tragi numai din sora lui. Iar Omul are fiu și frate.

— E adevărat, zise Doom. Dar dacă aș fi eu Omul, i-aș da lui Craw-ford toți negrii ăștia. I-aș da și lui Herman ceva. De fiece negru dat lui Craw-ford, i-aș da lui Herman un cal, dacă aș fi eu Omul.

— Craw-ford nu vrea decît femeia, spuse Herman Basket.

— I-aș da lui Herman în orice caz șase cai, spuse Doom. Dar poate că Omul i-a și dat unul.

— Nu, răspunse Herman Basket. Umbra mea mai merge pe jos.

Au făcut trei zile pînă la plantație. Noaptea poposeau pe drum. Herman Basket mi-a spus că n-au vorbit de loc.

A treia zi au ajuns la plantație. Herman Basket mi-a povestit că Omul nu prea s-a bucurat văzîndu-l pe Doom, deși Doom adusese în dar niște zaharicale pentru fiul Omului. Doom adusese fiecăruia dintre ei cîte ceva, chiar și fratelui Omului. Fratele Omului locuia singur într-o colibă de la marginea rîului. Îl chema Sometimes-Wakeup.[1] Uneori oamenii[2] îi aduceau cîte ceva de mîncare. Altminteri nu-l vedeau de loc. Herman Basket îmi povesti cum se dusese împreună cu tata și Doom să-l viziteze pe Sometimes-Wakeup în coliba lui. Era noapte și Doom îi spusese lui Herman Basket să-nchidă ușa. Doom luă apoi un cățeluș pe care-l ținea tata, îl puse pe jos și făcu un cocoloș de pîine amestecată cu sare de New Orleans ca să-i arate lui Sometimes-Wakeup ce putere avea sarea aceea. Herman Basket mi-a spus că la plecarea lor Sometimes-Wakeup arsese un bețișor și-și acoperise capul cu pătura.

Astea s-au întîmplat chiar în seara întoarcerii lui Doom. A doua zi pe cînd mînca — așa mi-a spus Herman Basket — Omul începuse să se agite în chip ciudat și muri mai înainte ca vraciul să poată ajunge acolo ca să ardă bețișoare. Cînd Purtătorul Salciei[3] se duse să-l cheme pe fiul Omului și să-l vestească că de-acum încolo

[1] Se trezește cîteodată.

[2] Indienii — spre deosebire de negri.

[3] Cel care, purtînd o ramură de salcie, anunță că a murit cineva.

el avea să fie Omul, aflară că şi el se agitase în chip ciudat şi murise şi el.

— Acum Sometimes-Wakeup va fi Omul, spusese taică-meu.

Purtătorul Salciei se duse deci să-l cheme pe Sometimes-Wakeup, să vină ca să ia locul Omului. Purtătorul Salciei se întoarse curînd.

— Sometimes-Wakeup nu vrea să fie Omul, zise el. Stă în colibă cu pătura în cap.

— Atunci Ikkemotubbe trebuie să fie Omul, a spus taică-meu.

Aşadar, Doom ajunse să fie Omul. Însă Herman Basket mi-a spus că cugetul tatei nu se liniştise. Zice că-l sfătuise pe taica să mai aibă răbdare cu Doom. „Vezi, şi eu tot pe jos mai merg“, îi zisese.

— Da, dar cu mine Doom are o socoteală mai serioasă, zise tata.

În cele din urmă taica se duse la Doom înainte de punerea în pămînt a Omului şi a fiului său şi înainte de încheierea praznicului şi a întrecerilor de cai.

— Care femeie? întrebă Doom.

— Ai spus că atunci cînd vei fi Omul... îi aminti tata.

Herman Basket mi-a povestit că Doom se uita la tata, dar tata nu se uita la Doom.

— Mi se pare că n-ai încredere în mine, şi Herman Basket mi-a istorisit cum taică-meu nu se uita la Doom.

— Poate oi fi crezînd că s-a prăpădit de boală căţeluşul acela, adăugă Doom. Mai gîndeşte-te.

Herman Basket spunea că tata a stat şi s-a gîndit.

— Acum ce mai crezi? îl iscodi Doom.

Herman Basket mi-a spus că, tot fără a se uita la Doom, i-a răspuns:

— Cred că a fost sănătos căţeluşul.

III

În sfîrşit, praznicul şi întrecerile de cai s-au încheiat, iar Omul şi fiul său au intrat în pămînt. Atunci Doom spuse:

— Mîine vom merge să aducem vasul.

Herman Basket mi-a povestit cum de cînd devenise el Omul, Doom vorbea într-una de vas şi de strîmtoarea casei. În seara aceea Doom zise:

— Mîine mergem să aducem vasul care a murit în apă.

Herman Basket mi-a istorisit că vaporul se afla la douăsprezece mile depărtare şi nu mai plutea. Aşadar, în dimineaţa următoare nu mai rămăsese nimeni la plantaţie decît Doom şi negrii. Ca să dea de urma oamenilor, lui Doom i-a trebuit ziua toată. A scos şi cîinii şi i-a găsit pe unii ascunşi în trunchiurile scorbu-

roase ale copacilor din albia rîului. Noaptea îi sili pe toți să se culce în casă. Şi culcă şi cîinii în casă cu ei.

Herman Basket mi-a povestit apoi cum l-a auzit pe Doom vorbind cu taica pe întuneric.

— Mi se pare că n-ai încredere în mine, zicea Doom.

— Ba am, răspunsese taică-meu.

— Te-aş sfătui să ai, spunea Doom.

— Ar fi bine să dai sfatul acesta umbrei mele, grăi taica.

A doua zi dimineața se duseră la vas. Femeile şi negrii pe jos; bărbații în căruțe, iar Doom în urma lor, cu cîinii.

Vasul stătea culcat pe-o parte, pe un grind de nisip. Cînd ajunseră acolo, pe vas se aflau trei albi.

— Dacă-i aşa, ne putem întoarce acasă, zise taică-meu.

Însă Doom intră în vorbă cu albii aceia.

— Al vostru e vasul ? întrebă el.

— Vasul nu-i al tău, răspunse unul dintre albi.

Dar cu toate că aveau puşti, după părerea lui Herman Basket nu arătau a proprietari de vapor.

— Să-i ucidem ? îl întrebă el pe Doom.

Însă Doom vorbi mai departe cu oamenii de pe vas.

— Cît vreți ? întrebă Doom.

— Cît dai pe el ?

— E mort, zise Doom. Nu face cine ştie cît.

— Dai pe el zece negri ? întrebară aceia.

— Bine, răspunse Doom. Să vină încoace negrii pe cari i-am adus cu mine de la Fluviul cel Mare. Cei cinci bărbați şi femeia se desprinseră din grup. — Să mai vină încă patru. Mai veniră patru. — De-acum înainte veți mînca pîinea oamenilor albi de colo, spuse el.

Albii se depărtară urmați de cei zece negri.

— Acum, zise Doom, haidem să ridicăm vasul şi să-l facem să meargă.

Herman Basket mi-a spus că el şi taica nu intraseră în apă pentru că taica îl chemase deoparte ca să vorbească amîndoi. Se traseră deoparte. Taica vorbi întîi şi Herman Basket mi-a povestit că îi răspunsese că nu era bine să omoare albi, dar tata zicea că le-ar putea lega nişte bolovani de gît şi să-i arunce în fluviu şi atunci nimeni n-ar putea să-i găsească. Îi ajunseră deci din urmă pe albi şi pe cei zece negri şi se întoarseră cu negrii la vas. Cînd fură aproape, taica le spuse negrilor :

— Duceți-vă la Om, ajutați-l să ridice vasul şi să-l facă să meargă. Eu iau femeia asta şi plec cu ea acasă.

— Femeia asta e nevasta mea, a zis unul dintre negri. Vreau să rămînă cu mine.

— Nu cumva vrei să te căptușesc cu bolovani și să te arunc în rîu? grăi tata către negru.

— Nu cumva vrei să te arunc eu pe tine? răspunse acela. Sînteți doi și noi sîntem nouă.

Herman Basket mi-a spus că taica rămase pe gînduri. Apoi spuse:

— Hai să mergem la vas și să-l ajutăm pe Om.

Se duseră la vas, dar Herman Basket mi-a povestit că Doom nu i-a observat pe cei zece negri decît cînd veni timpul să se-ntoarcă la plantație. Herman Basket mi-a spus cum se uitase Doom întîi la negri și apoi la taică-meu.

— Se vede că albii n-au avut nevoie de negrii ăștia, spuse Doom.

— Așa se vede, răspunse taica.

— Albii au plecat, nu-i așa?

— Așa se pare, răspunse taica.

Herman Basket mi-a povestit apoi cum îi culca Doom pe oameni în fiece noapte în casă și pe cîini tot așa. Și cum în fiece dimineață se întorceau cu căruțele la vas. Nu încăpeau cu toții în căruțe, așa că după două zile femeile rămaseră acasă. Dar abia după trei zile își dădu seama Doom că și taică-meu rămînea acasă. Herman Basket mi-a spus că bănuiește că bărbatul femeii aceleia îl vestise pe Doom.

— Craw-ford și-a frînt spinarea ridicînd vasul, i-a explicat Herman Basket lui Doom. A spus că stă acasă cu picioarele în izvorul fierbinte, ca durerea din spate să se poată întoarce în pămînt.

— Nu-i rău leacul, spuse Doom. De trei zile se doftoricește în felul ăsta, nu-i așa? Cred că durerea i s-a lăsat de-acum în picioare.

Seara, cînd se întoarseră la plantație, Doom trimise după taica. Îl întrebă dacă i se mutase durerea. Taica îi răspunse că durerea se muta foarte încet.

— Trebuie să stai mai mult în apa izvorului, îi spuse Doom.

— Așa cred și eu, zise tata.

— Poate ar fi bine să stai și noaptea.

— Răcoarea nopții are să-mi facă mai rău.

— Nu, dacă faci un foc bun, zise Doom. Am să trimit un negru să aibă grijă de foc.

— Pe care? întrebă taică-meu.

— Pe bărbatul femeii cîștigate pe vapor, îi răspunse Doom.

— Cred că nu mă mai doare așa de tare.

— Să-ncercăm, stărui Doom.

— Simt că mi-e mai bine.

— Să-ncercăm în orice caz, spuse Doom, și înainte de căderea serii Doom trimise patru oameni să-i instaleze pe taică-meu și pe negru la izvor.

Herman Basket mi-a spus că oamenii se-napoiaseră îndată și că tata se-ntorsese o dată cu ei.

— Durerea a-nceput să se mute deodată, zise

tata. De azi de la amiază mi s-a lăsat în picioare.

— Ce crezi, pînă mîine dimineață îți trece ? întrebă Doom.

— Așa cred, răspunse taică-meu.

— Poate că era mai bine să stai în apă noaptea asta ca să fii mai sigur, spuse Doom.

— Sînt sigur că-mi trece pînă mîine dimineață, l-a încredințat tata.

IV

Spre vară — spunea Herman Basket — vasul fusese scos din albia fluviului. Le trebuiseră cinci luni pentru asta, căci fusese nevoie să taie copacii ca să-i croiască drum. Dar acum vasul putea merge mai ușor pe bușteni — așa spunea — și mi-a povestit cum lucrase taica. Avea un loc anume la unul din odgoanele corăbiei pe care nu-i era îngăduit nimănui să i-l ia — așa mi-a spus Herman Basket. Era chiar deasupra capătului punții unde stătea Doom, între un băiat care-l umbrea cu o ramură și un altul care gonea insectele zburătoare. Și cîinii erau pe vas.

Vara, pe cînd vasul mai aluneca încă pe bușteni — mi-a istorisit Herman Basket — bărbatul femeii aceleia veni iar la Doom să se plîngă.

— Am făcut tot ce am putut pentru tine, spuse Doom. De ce nu te duci la Craw-ford să te răfuiești tu însuți cu el ?

Negrul răspunse că fusese și că taica îi făcuse propunerea să hotărască pricina printr-o luptă de cocoși : cocoșul lui împotriva cocoșului negrului. Cîștigătorul să aibă femeia, iar cel care refuză lupta să piardă prin neprezentare. Negrul arătă că-i spusese tatii că el nu are cocoș, la care taica spusese că, dacă-i așa, negrul, gata, pierduse lupta prin neprezentare, și femeia era a lui.

— Și acum ce să fac ? întrebă negrul.

Doom chibzui. Apoi — mi-a povestit Herman Basket — Doom îl chemase pe el și-l întrebase care este cel mai bun cocoș al tatii, iar el îi răspunsese că n-are decît unul.

— Cel negru ? întrebă Doom.

Herman Basket mi-a spus că i-a răspuns că acela era.

— Ah, exclamă Doom.

Mi-a povestit cum ședea Doom pe scaunul lui pe puntea vasului în mers și privea în jos spre oameni și spre negrii care trăgeau la odgoane.

— Du-te și spune-i lui Craw-ford că ai cocoș, spuse el negrului. Spune-i numai atît, că ai să ai cocoș și că lupta să fie mîine dimineață. O să lăsăm corabia să stea să se odihnească.

Negrul plecă. Apoi — mi-a povestit Herman Basket — Doom s-a uitat la el, dar el, Herman,

nu s-a uitat la Doom. Pentru că în plantație nu se afla decît un singur cocoș mai bun decît al tatii și acela era al lui Doom.

— Cred că nu s-a prăpădit pentru că a fost bolnav cățelușul, spuse Doom. Tu ce crezi ?

Herman Basket mi-a zis că tot nu s-a uitat la Doom dar i-a răspuns :

— Asta cred și eu.

— Asta este și părerea mea, adăugă Doom.

Herman Basket mi-a povestit cum a doua zi vasul stătu și se odihni. Arena era în grajd. Cocoșul tatii era acolo. Ai noștri și negrii se aflau toți de față. Apoi negrul își aduse și el cocoșul. Herman Basket mi-a povestit că tata se uita la cocoșul negrului.

— Asta-i cocoșul lui Ikkemotubbe, zise taică-meu.

— Ba e al lui, spuseră oamenii către tata. Ikkemotubbe i l-a dat, sîntem toți martori.

Herman Basket mi-a spus că tata își și luase cocoșul în brațe.

— Asta nu-i drept, spunea el. Nu trebuie să lăsăm să-și pună femeia rămășag într-o luptă de cocoși.

— Atunci te retragi din luptă ? întrebă negrul.

— Să mă mai gîndesc, răspunse tata.

Se gîndi. Oamenii îl urmăreau cu luare-aminte. Negrul îi aminti de ceea ce spusese

despre neprezentare. Tata spuse că nu înțelesese așa și că-și ia vorba înapoi.

Oamenii îi spuseră că, luîndu-și vorba înapoi, era socotit învins. Herman Basket mi-a povestit că tata rămase iar pe gînduri. Oamenii îl observau.

— Bine, zise el, dar am fost păcălit.

Cocoșii se luptară. Al tatii căzu. El îl ridică iute de pe jos. Herman Basket mi-a spus că tata parcă atîta aștepta, să cadă cocoșul lui ca să-l poată scoate repede din luptă.

— Stați, zise el. Se uită la oameni. De astă dată s-a luptat. Nu-i așa ? Oamenii răspunseră că așa era. Atunci cu asta s-a încheiat ce-am spus despre neprezentare.

Tata tocmai se pregătea să plece din arenă.

— Nu vrei să-i lași să lupte ? îl întrebă negrul.

— Nu cred că s-ar schimba ceva, zise tata. Tu ce crezi ?

Herman Basket mi-a descris cum s-a uitat negrul la tata. Pe urmă nu l-a mai privit. Stătea pe vine. Herman Basket mi-a povestit că oamenii se uitau la negru, iar el sta și privea țărîna pe care o vedea printre picioare. Văzură cum luă un pumn de țărînă și-l lăsă să-i curgă printre degete.

— Crezi că asta ar schimba ceva ? întrebă tata.

— Nu, răspunse negrul.

Herman Basket mi-a spus că vorbise încet şi oamenii nu-l auziseră. Însă taică-meu îl auzise.

— Nici eu, zise tata. Nu-i drept să-ţi pui nevasta rămăşag într-o luptă de cocoşi.

Herman Basket mi-a povestit că negrul îşi ridicase privirea — avea mîinile pline de pămînt uscat; în arena întunecată ochii lui injectaţi păreau roşii ca ochii de vulpe.

— Vrei să lupte cocoşii încă o dată? întrebă el.

— Recunoşti şi tu că asta nu schimbă nimic? spuse tata.

— Da, răspunse negrul.

Taică-meu îşi puse iar cocoşul în arenă. Herman Basket mi-a istorisit cum cocoşul tatii a murit înainte chiar de a fi avut timpul să facă vreo mişcare. Cocoşul negrului se urcă pe el şi începu să cînte, dar negrul îl izgoni cu o lovitură şi se urcă el pe cocoşul cel mort, strivindu-l sub picioare, pînă cînd nici nu se mai cunoştea ce fusese.

Apoi veni toamna şi Herman Basket îmi povesti cum ajunsese vasul la plantaţie, se oprise lîngă casă şi din nou murise. Spunea că de două luni încoace începuse să se zărească plantaţia, iar vasul venea către ea împins şi tras pe buşteni, dar acum ajunsese lîngă casă şi acum casa era destul de încăpătoare ca Doom să fie mulţumit. Făcu o petrecere care ţinu o săptămînă. După ce se sfîrşise petrecerea — mi-a spus Herman Basket — negrul veni pentru a treia oară la Doom. Avea iar ochii roşii ca ai vulpii şi respiraţia lui grea se auzea în toată încăperea.

— Vino la coliba mea, îi spuse lui Doom. Vreau să-ţi arăt ceva.

— Ştiam că e timpul, spuse Doom. Se uită în jurul său, dar tata ieşise chiar atunci din încăpere. Cheamă-l să vină şi el, porunci Doom lui Herman Basket.

Cînd ajunseră la coliba negrului, Doom trimise doi oameni să-l aducă pe taică-meu. Apoi intrară în colibă. Ceea ce voia negrul să-i arate lui Doom era un om nou născut.

— Priveşte, spuse negrul. Tu eşti Omul. Tu trebuie să faci dreptate.

— Ce nu-ţi place la acest nou-născut? întrebă Doom.

— Priveşte-i culoarea. Începu să-şi rotească ochii prin colibă.

Herman Basket mi-a povestit că ochii negrului se făceau cînd roşii, cînd întunecaţi şi pe urmă iar roşii — ca ochii vulpii. I se auzea respiraţia grea.

— Ai să-mi faci dreptate? Tu eşti Omul.

— Ar trebui să fii mîndru de un copil galben şi frumos ca ăsta, spuse Doom uitîndu-se la noul-născut. Nu prea văd cum dreptatea l-ar putea înnegri, spuse mai departe Doom şi îşi roti privirea prin colibă. Apropie-te, Craw-ford, spuse. Asta-i om şi el, nu-i şarpe veninos; n-o să te muşte.

Dar Herman Basket mi-a spus că taică-meu n-a vrut să se apropie şi că ochii negrului se-nroşeau şi se-ntunecau, apoi iar se-nroşeau în ritmul respiraţiei sale.

— Mda, făcu Doom, asta nu-i drept. Fiecare om are dreptul să-şi apere bostănăria de ţapii sălbatici din pădure. Dar mai întîi să-i dăm un nume acestui om nou.

Doom se gîndi. Herman Basket a spus că între timp ochii negrului se astîmpăraseră şi că respira mai liniştit.

— O să-l cheme Avea-Doi-Taţi, hotărî Doom.

V

Sam Fathers îşi reaprinse pipa pe-ndelete. Se sculă şi luă între degetul mare şi arătător un cărbune aprins din vatra lui de faur. Apoi se întoarse şi se aşeză la loc. Se făcuse tîrziu. Caddy şi Jason se-ntorseseră de la pescuit şi îi vedeam pe mister Stokes şi pe bunicul stînd de vorbă lîngă gabrioletă, iar în clipa aceea — ca şi cînd ar fi simţit privirea mea — bunicul se-ntoarse şi mă chemă.

— Şi pe urmă ce-a făcut taică-tău ? am întrebat eu.

— Herman Basket şi taica au ridicat un gard. Doom le porunci să bată doi pari în pămînt şi să pună deasupra o prăjină. Negrul şi taica erau de faţă, Doom nu le spusese încă nici un cuvînt

despre gard. Lui Herman Basket i se părea că era ca pe vremea cînd el şi taica şi Doom erau băieţi tineri şi împărţeau acelaşi culcuş de paie, iar Doom îi deştepta noaptea ca să-l însoţească la vînătoare sau ca să le ceară să se lupte cu el cu pumnii aşa în joacă — pînă cînd Herman Basket şi tata se ascundeau de el.

Înţepeniră prăjina pe cei doi pari şi Doom spuse negrului :

— Asta-i un gard. Poţi să-l treci ?

Herman Basket mi-a povestit că negrul apucă prăjina cu mîna şi zbură pe deasupra ei ca o pasăre.

Doom spuse apoi tatii :

— Sari peste gard.

— E prea înalt ca să pot sări, a zis taica.

— Sari, că-ţi dau femeia, spuse Doom.

Herman Basket mi-a spus că tata s-a uitat o clipă la prăjină.

— Lasă-mă să trec pe dedesubt.

— Nu, spuse Doom.

Herman Basket mi-a spus că atunci taica s-a aşezat jos.

— Asta nu înseamnă că n-am încredere în tine.

— Vom înălţa un gard cît ăsta, spuse Doom.

— Ce gard ? întrebă Herman Basket.

— Gardul din jurul colibei acestui negru, răspunse Doom.

— Nu pot face un gard pe care nu-l pot trece, a zis tata.

— O să te ajute Herman, spuse Doom.

Herman Basket mi-a povestit că s-a întîmplat întocmai ca pe vremea cînd Doom îi scula din somn ca să meargă la vînătoare. A doua zi pe la amiază, cîinii le luară urma şi după prînz trebuiră să se întoarcă la plantaţie şi să-nceapă gardul. Mi-a povestit cum tăiau arbori tineri în albia pîrîului şi îi trăgeau pînă la plantaţie, pentru că Doom nu-i lăsa să ia căruţa. Aşa că pentru unii pari au muncit cîte trei-patru zile.

— Nu face nimic, spunea Doom. Timp aveţi destul şi oboseala îl va face pe Craw-ford să doarmă mai bine noaptea.

Mi-a povestit cum au lucrat la gardul acela iarna întreagă şi toată vara următoare, pînă după venirea şi plecarea negustorului de whisky. Apoi l-au terminat. În ziua cînd înfipseră ultimul par, negrul ieşi din colibă şi punînd mîna în capul unui par (era o palisadă ai cărei pari stăteau drept, înfipţi în pămînt) sări pe deasupra ca o pasăre.

— Gardul ăsta e un gard bun, spuse negrul. Aşteptaţi, mai spuse. Am ceva să vă arăt.

Herman Basket mi-a povestit că zburase îndărăt peste gard, intrase în colibă şi ieşise iar. Aduse din colibă un om nou şi-l ridică în sus deasupra gardului ca ei să-l poată vedea.

— Despre culoarea ăstuia ce mai spuneţi? zise el.

Bunicul mă strigă iar. De data asta mă ridicai. Soarele asfinţise după livada cu piersici. Pe atunci n-aveam decît doisprezece ani şi povestea nu mi se arăta a avea vreun tîlc — mi se părea că n-avea nici cap nici coadă. Ascultai deci de chemarea bunicului nu pentru că m-aş fi plictisit ascultîndu-l pe Sam Fathers, însă cu graba copilului care lasă baltă cele ce nu înţelege prea bine, precum şi din pricina înclinării ce aveam cu toţii de a asculta de bunicul, nu de frica nerăbdării sale sau a mustrărilor ce ne-ar fi făcut, ci pentru că eram convinşi că înfăptuia lucruri minunate, că viaţa lui plină de însufleţire cuprindea aspecte minunate, poate chiar prea pline de măreţie şi care se succedau fără întrerupere.

Se urcaseră în gabrioletă şi mă aşteptau. M-am suit şi eu; caii o porniră îndată nerăbdători să ajungă mai curînd la grajd. Caddy prinsese un peşte cam de mărimea unei aşchii şi era udă pînă la brîu. De cum pornirăm, caii o şi luară la trap. Cînd am trecut prin faţa bucătăriei lui mister Stokes, am simţit un miros de mîncare şi l-am mai simţit pînă am ieşit pe poartă. Cînd am cîrmit pe şoseaua care ducea spre casă, soarele aproape asfinţise. Atunci se pierdu şi mirosul de slănină prăjită de la bucătăria lui mister Stokes.

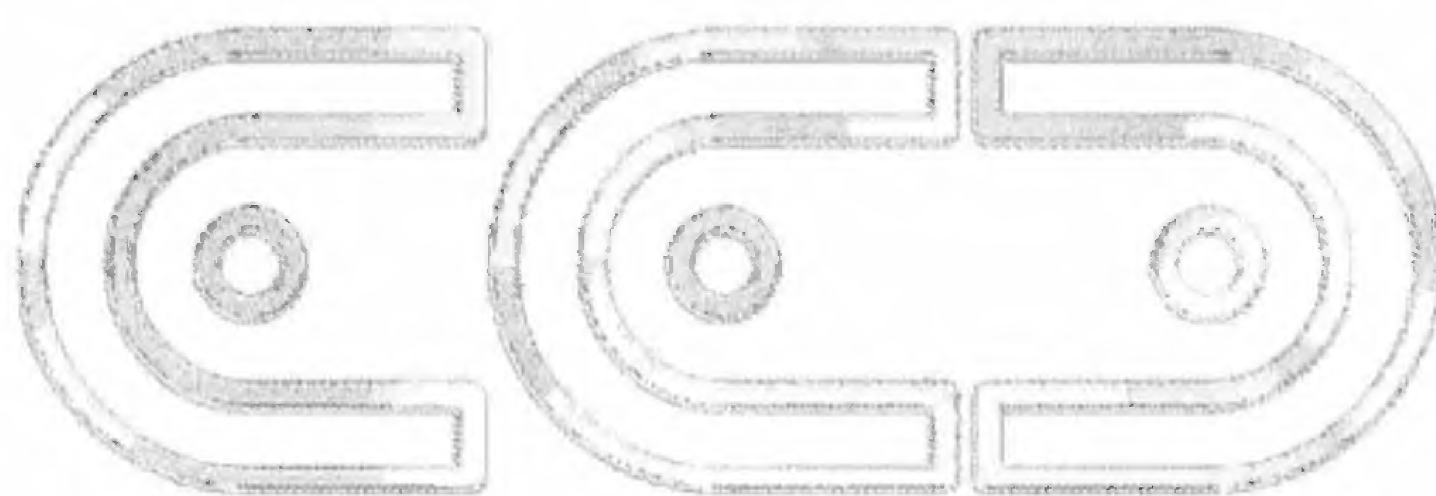
— Ce tot vorbeşti tu cu Sam Fathers? întrebă bunicul.

Inaintam în semiîntunericul ciudat şi cam lugubru al amurgului şi parcă-l mai vedeam înaintea ochilor pe Sam Fathers şezînd pe buturuga lui — bine conturat, nemişcat şi de sine stătător, ca o piesă de muzeu bine păstrată în spirt, pe care o revezi după vreme îndelungată. Aşa era. Aveam abia doisprezece ani şi trebuia să mai aştept pînă cînd voi fi pătruns semiîntunericul şi voi fi ajuns dincolo de el. Simţeam că atunci voi înţelege. Dar atunci Sam Fathers nu va mai trăi.

— Nimic, bunicule, spusei. Vorbeam şi noi aşa.

CUPRINSUL

Scanare și prelucrare digitală

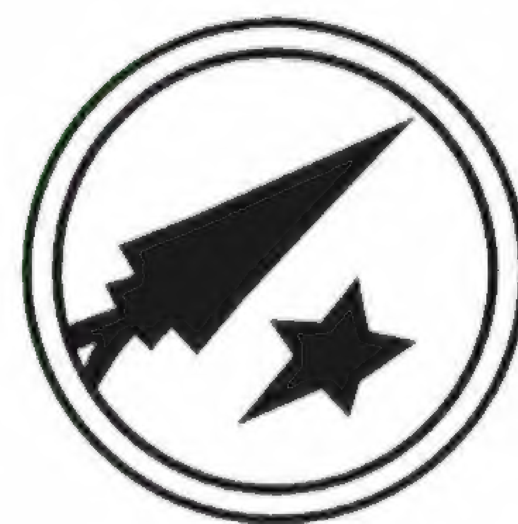

de

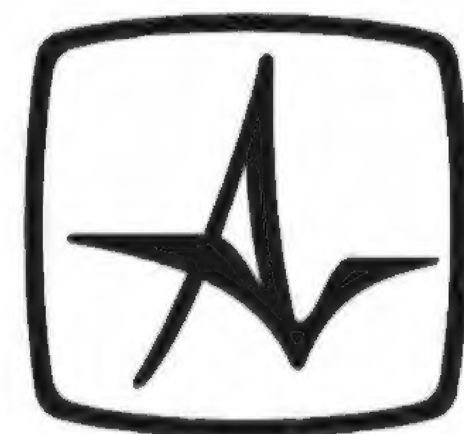
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

